

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895 >>>

12

TEMA MESECA

Pavla Jesih

INTERVJU

Miha Habjan, Tomo Drolec

Z NAMI NA POT

**Gore nad Tolminom
Ojstrica**

PRILOGA

Vodnik: Kanin s severa

120 let

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

december 2013

3,40 EUR

9177035014340081

IZ PLANINSKE ZALOŽBE - AKCIJA 50 % POPUST

Faksimile:

DR. JULIUS KUGY - IZ MOJEGA ŽIVLJENJA V GORAH

Leta 2008 smo beležili 150-letnico rojstva dr. Juliusa Kugyja in 60-letnico smrti prevajalke Mire Marko Debelakove. Izdan je bil reprint prve in najpomembnejše Kugyjeve knjige "Iz mojega življenja v gorah", ki je leta 1937 v slovenskem prevodu Mire Marko Debelakove izšla pri Planinski matici.

V prilogi Pisma je med drugim tudi reprint članka Franceta Avčina "Ob odkritju spomenika Kugyju", ki je bil objavljen v Planinskem vestniku št. 9/53. V njem avtor, ki je še osebno poznal velikega alpinista, dokazuje Kugyjevo čisto slovensko poreklo. V prilogi je tudi rodbinsko deblo družine Kugy, ki ga je skrbno pripravil Peter Hawlina in ki nedvomno potrjuje Avčinova dognanja. Objavljeni so tudi prevodi dopisovanja med Kugyjem in Miro Marko Debelakovo.

Format: 14,8x21 cm
Obseg: 232 strani faksimile
Dodatek: 40 strani

CENA: V času od 15. 12. do 15. 1. 2014 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 17,50 €* (redna cena: 35,00 €*).
*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštne plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI ZALOŽBI V MESECU DECEMBRU

V mesecu decembru bo pri Planinski založbi izšla knjiga Vladimirja Habjana: **Živeti z gorami.**

Živeti z gorami izpod izkušenega publicističnega in uredniškega peresa Vladimirja Habjana je predvsem knjiga doživetij. Knjiga raznolikih zgodb gornika, ki je do stanja, ko se v gorah tudi na zahtevni turi počuti varno, prehodil dolgo pot. Pri tem je imel pogosto več sreče kot pameti in znanja, a je počasi le pridobival izkušnje, potrebne za vzpone na najzahtevnejše gore, za vstop v zimski in ledeniški svet. Predvsem pa za varno gibanje po kraljestvu brezpotij. Vseh 34 zgodb se začne z (večinoma) avtorjevimi fotografijami, ki predstavljajo razpoložljiva vrata, skozi katera vstopimo v vsakokratno gorniško doživetje.

Knjiga bo do 15. 1. 2014 na voljo po prednaročniški ceni – 18,90 €* (redna cena 22,90 €*).
*DDV je vključen v ceno. Poštino plača naročnik.

Vabljeni
k nakupu!

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS,

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, po pošti: p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po telefonu: 01 43 45 684 v času uradnih ur, faksu: 01 43 45 691, brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), e-naročila: narocilo@pzs.si ali spletna trgovina PZS, <http://www.pzs.si/trgovina.php>. Uradne ure v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11. ure).

Slovenski planinski muzej,

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, telefon: 08 380 67 30, fax: 04 589 10 35, e-naročila: info@planinskimuzej.si.

Možace in lovače

Marta Krejan

Ali smem početi, kar hočem početi, ne da me pri tem popredalčkajo?!

Na enem od alpinističnih izobraževanj sem bila v skupini dvanajstih kandidatov edina ženska. Po celodnevni manevri z vrvo, iskanju zasutih v plaz, reševanju iz ledeniških razpok, pri čemer smo morali vsi opraviti enake naloge, smo pri večerji razpravljali o razlogih za včlanitev v alpinistični klub. Eden od kandidatov je možato pojasnil, da so dekleta, ki se včlanijo, ali možače ali lovače. Drugi mu je pritrdil, češ da se, če že plezajo, tako ali tako samo "šlepajo"!

Nisem feministka in živim običajno družinsko življenje v času, ko naj bi bili vsi enakovredni in naj bi bila edina razlika med nami v tem, kako lulamo in kdo rojeva. Počnem, kar želim in zmorem v danih okoliščinah in nikomur ne škodim, a vendar: samo zaradi tega, ker sem ženska, ki jo zanimajo stvari, ki so od nekdanj, bog ve zakaj, možka domena, sem vtaknjena v enega od predalov omare, ki so jo "skup zbili" možki. In v tem predalu je vedno večja gneča; tu je ona svetlolasa jadralka, rjavolaska, ki vsak dan divja s svojim motorjem za motokros, klepeta z dirkačico, upokojenka, ki je ravno opravila izpit za motor, kupuje usnjene hlače... Za one, ki opravljajo "moške" poklice, niti prostora ni!

Če še v 21. stoletju postavljamo grmade, koliko žensk je moralo zgoreti v preteklosti? Ozrimo se kakega pol stoletja nazaj: najdemo v raznih pomembnih zapisih veliko žensk? Ivana Kobilca, Alma Karlin, Angela Vode, Ljuba Prenner, triatlonka Ruth Podgornik in še vedno aktualni "čarovnica" Svetlana Makarovič in "pocestnica" Benka Pulko... No, nekaj žensk je, a v primerjavi z moškimi le peščica; zagotovo ne zato, ker druge doma kuhajo žgance! Tudi astronautka Sunita Williams je slovenske krvi – kdo jo pozna? Hermana Potočnika Noordunga pa trgajo na koščke, ker si ga lasti vsak kraj, v katerem je preživel del življenja.

Zakaj se sploh odzivati na take pripombe, o kakršnih pišem na začetku, boste morda rekli, saj vendar gre za malenkosti. Res je, ampak to bi bila malenkost, če bi šlo samo zame in če bi šlo zgolj za omenjen dogodek. Ne trdim, da gre pri vseh in vedno za enake razloge, ne sodim in ne presojam, le to, da se visoke petke in dereze ali motoristični škornji ne izključujejo, želim povedati.

V tej številki smo precej strani naše revije popisali z zgodbami alpinistke in poslovne ženske, ki je orala ledino in prestavljala mejnike na več področjih v času, kakršnega si ne želimo nikoli več. To je bil tudi čas, ki je nežnejši spol postavljal v senco močnejšega v veliko večji meri kot danes. Pavla Jesih, ena od zapostavljenih žensk, je resda imela to srečo, da je bila iz premožne družine, saj ji je to pomagalo pri uresničevanju želja, ampak to je bilo zanjo le sredstvo. Brez strasti, moči, znanja in poguma ne bi bilo Čopovega stebra. Njen nečak Josip Jesih je v pogovoru z Dušico Kunaver dejal: "Četudi z Jožom nista istočasno izstopila iz Stene, pomen Pavla za to ni nič manjši, saj Joža sam, brez nje, ne bi nikdar vstopil v neznan, najtežjo smer v Triglavski steni."

Pavla je ljubila gore, film in neodvisnost. Bila je povsem običajna ženska, ki pa ni želela igrati vloge, ki ji je bila določena, in si je upala početi tisto, po čemer je hrepenela. In v tem je bila prekleto dobra! V moškem svetu je o svojem in o sebi hotela odločati sama! Ravno zato smo lahko že zdavnaj brali o Klementu Jugu, zato vemo toliko o Jožu Čopu, zato je v Vitanju KSEVT (Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij) in zato šele zdaj gledališka predstava o Pavli. Pavla Jesih ni pozabljena, le vrsta moških pred njo je bila zelo dolga.

Ampak, da je ženska, ki se ukvarja z nečim, kar diši po svobodi, adrenalinu, recimo po moškem, še danes popredalčkana!? Le kaj bi odgovorila Pavla na vprašanje, ali je možača ali lovača?

Upati (si). V obeh pomenih je to tisto, kar naj vas vodi v prihajajočem letu, bralke in bralci. Pa naj gre za "upati si" narediti pravi korak v pravem trenutku ali "upanje", ki naj ne ugasne, če si želimo izpolniti sanje. Upale so si in upali so ter upale so in upali so si. Tako naj bo tudi v prihodnje, saj nas ravno razlike delajo popolne! Samo skupaj smo celota, ki jo stroka imenuje človeštvo. Tudi Planinski vestnik si upa biti tisto, kar je bil do zdaj: pisan, strokoven, poljuden, koristen, spodbujajoč in pomirjujoč, razvedrilo, nasvet in predlog.

UVODNIK

1 Možače in lovače

Marta Krejan

PAVLA NAD PREPADOM

4 Pravi prijatelji so redki

Kdo je prerezal Pavlino vrv?

Marta Krejan

PAVLA NAD PREPADOM

6 Pavla in njen prepad

Bitke Pavle Jesih

Andrej E. Skubic

PAVLA NAD PREPADOM

9 Predstava, navdihnjena z življenjem alpinistke

Pavla Jesih v gledališču

Tomaž Toporišič

PAVLA NAD PREPADOM

12 "Smrt povprečnim, svoboda drugačnim"

Režiser Matjaž Pograjc in pozabljena ženska

Marta Krejan

TURNO SMUČANJE

16 Bela prostranstva miru

Sandfeldkopf, 2920 m

Mitja Peternel

GRENLANDIJA

20 Slikovita dežela gora in ledu

Pohajkovanje po južni Grenlandiji

Jasna Kos

NARAVOVARSTVO

24 Voda je – vode ni?

Problematika odvzema vode iz gorskih vodotokov

Peter Muck

PLANINSKO RAZMIŠLJANJE

26 Čigav je vrh?

O državni meji

Andreja Erdlen

Z NAMI NA POT

28 Po sledih preteklosti

Gore nad Tolminom

Matija Turk

POD MONT BLANC

41 Društveni sindikalni izlet v zibelko alpinizma

Francoski harem aktivnosti Chamonix

Anže Čokl

INTERVJU

44 V alpinizmu se učimo iz izkušenj in nesreč drugih

Pogovor z Mihom Habjanom

Sara Femec

DRUŽINSKA ZGODBA

48 Tri generacije na vrhu Triglava

Kako prepletene so lahko naše poti

Marta Jenko

ORLOVICA IN VELIKE DOLČICE

51 Beli kamni in zelene trave in ...

Spet beli kamni in rumene trave in rdeči gozdovi

Aleš Nosan

INTERVJU

52 Gorski reševalec na gradbišču bloka 6 v TEŠ

Pogovor s Tomom Drolcem, industrijskim reševalcem

Vladimir Habjan

Z OTROKI V GORE

56 Na Korošico na nogomet

Družinska hoja je tudi doživljanje narave

Anica Podobnik

LEDNO PLEZANJE

58 Mrzel raj

Ledna dogodivščina v Rjukanu

Sebastjan Potočnik

VARSTVO NARAVE

60 Reševanje mesojede lepotice

Navadna mastnica

Dušan Klenovšek

ZELIŠČA NAŠIH GORA

61 Rastlina majhne rasti, a velike moči

Srčna moč (*Potentilla erecta*)

Lovro Vehovar

QŠEBNI JUBILEJ

62 Človek na mestu

Pavle Šegula in njegovih go let

France Malešič

Z NAMI NA POT - OPISI TUR

33 Veliki Stador in Rdeči rob, s planine Kuhinja

33 Visoč vrh, s Pologa

35 Grušnica, čez planino Razor

35 Mengore

37 Ojstrica, čez Škarje

37 Ojstrica, po Kopinškovi poti

39 Ojstrica, čez Malo Ojstrico

39 Ojstrica, od Kocbekovega doma

planinski VESTNIK
REVUIJA ZA LJUBITELJE GORA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvorne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 113. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Dvorakova ulica 9, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik),

mag. Marjan Bradeško, Marta Krejan,

dr. Andrej Mašera, Zdenka Mihelič,

dr. Irena Mušič Habjan, dr. Mateja Pate,

Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVEC:

Peter Šilak

LEKTORIRANJE:

Mojca Volkar Trobevšek, Mojca Stritar, Marta Krejan,

Katarina Marin Hribar, Mira Hladnik

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

NAKLADA: 6300 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajsanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS in Javna agencija za knjigo RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Snežna prostranstva Mont Blanca se bleščijo v slepeči sončni gloriji.

Foto: Anže Čokl

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Vsebine vseh
Planinskih vestnikov
od leta 1895 dalje na
www.pvkazalo.si

Foto: Marta Krejan

Pravi prijatelji so redki

Kdo je prerezal Pavlino vrvo?

To, da eno najboljših evropskih, če ne kar svetovnih alpinistk v letih med obema vojnama, ki je izredno vplivala na razvoj alpinizma, poznamo predvsem zaradi preplezanega osrednjega stebra severne triglavske stene, Čopovega stebra (mnogi najbrž samo zato), je pravzaprav precej krivično. Pavla Jesih in Mira Marko Debelak, tudi njo je treba omeniti, sta bili v času pred vojno in po njej, kot pravi Bine Mlač v Velikih pionirjih alpinizma, nekaj nepojmljivega: na svetu je ni bilo druge plezalke, ki bi plezala prva v navezi, da o prvenstvenih smereh sploh ne govorimo.¹

¹ Bine Mlač: Veliki pionirji alpinizma II. Didakta, 1994, str. 155–173.

Besedilo: Marta Krejan

V letih, ko je bila Pavla Jesih kot alpinistka najbolj aktivna, je bila pogosto omenjena v Planinskem vestniku, a ne le kot protagonistka v zgodbah, ki so opisovale nove smeri v gorah, bila je tudi avtorica mnogih besedil in fotografij. Sprva nekoliko suhoparno popisovanje tur je sčasoma popestrila s subjektivnim opisovanjem, zanimivimi pridevniki, slikovitimi besednimi zvezami, znala pa je biti tudi zelo ostra. Iz teh njenih zapisov lahko torej razberemo, da je bila resnično večplastna, inteligentna, samosvoja, srčna in trmasta ženska, prevladujoč hladni razum pa je precej dobro skrival njeno čustveno plat.

Niso pa vse to edini razlogi, zaradi katerih si Pavla Jesih zasluži pomembno mesto v knjigi naše zgodovine. Njena skrivnostna in manj znana, za večino povsem neznana zgodba, ki se je začela pisati po letu 1933, ko se je poškodovala pri padcu med plezanjem v Veliki Mojstrovki, ima za razvoj naše zgodovine predvsem na kulturnem področju,

najbrž ne bo narobe, če rečem tudi političnem, ravno tako velik pomen. Kaj se je zgodilo s Pavlo podjetnico, lastnico kinematografov, ki je preiščeno in zvito mnogim pomagala preživeti vojno, po njej pa je po dolgem sušnem plezalnem obdobju preplezala smer svojega življenja, sta poskušala odkriti in s predstavo Pavla nad prepadom razkriti pisatelj Andrej E. Skubič in gledališki režiser Matjaž Pograjc.

Dušica Kunaver¹ potrjuje, da sta Mira Marko Debelak in Pavla Jesih v pionirskem obdobju svetovnega ženskega alpinizma stali na najvišjem mestu. Pavla je menda kot enakovrednega soplezalca sprejela le Jožo Čopa – sicer je vedno hotela voditi navezo. Kunaverjeva občuduje Pavlin pogum tako v stenah kot med vojno in po njej. Kako pogumna je bila, dokazuje tudi zgodba o tem, kako je iz italijanskega zapora rešila svojega fanta: upravnik zapora ji je dovolil, da fanta odpelje pod pogojem, da pet zdravnikov potrdi, da on umira. Pavla je našla zdravnike in jim plačala, da so potrdili, kar je zahteval upravnik. Pri tem ji je zelo prav prišlo njeno odlično znanje italijanščine. Njeno vztrajnost zagotovo lahko občudujemo v Čopovem stebru, ko je kljub izčrpanosti sama izplezala iz stene, ena od zgodb, ki jasno kaže, da je bila popolnoma zvesta svojim načelom, pa pripoveduje o italijanskih vojakih, ki so si hoteli brezplačno ogledati film v njeni kinodvorani: prekinila je predvajanje in jih napodila ven!

Pravi prijatelji so redki, so njene besede, ki jih je namenila svojim zvestim tovarišem. Da to drži, se je pokazalo v času, ko so jo "vlačili" po sodišču in ji (od)strigli peruti. Zakaj je Pavla Jesih, tako izjemna ženska, prava "viharnica", vztrajna v svojih načelih in včasih skoraj brutalno iskrena, kljub vsem svojim kvaliteta in neverjetni življenjski moči končala tragično? Najbrž ravno zaradi svoje osebnosti... Prepričana sem, da tudi zato, ker je bila ženska. Bi se Čopov steber imenoval enako, če bi bila Pavla Pavel? Dvomim. Čeprav je izčrpana Pavla sama zlezla čez tisti detajl...

Niti njena zadnja želja, da bi njen pepel posuli čez steno Špika, se (še) ni uresničila.

Pavla Jesih, rojena 10. maja 1901 v Ljubljani, je umrla 12. decembra 1976, ravno tako v Ljubljani. ●

¹ Dušica Kunaver, samostojna kulturna publicistka, žena himalajca Aleša Kunaverja, je za svojo knjigo Čopov steber dvakrat prvič poskušala najti čim več verodostojnih podatkov o Pavli Jesih, zato se je veliko pogovarjala z njenim nečakom Josipom Jesihom.

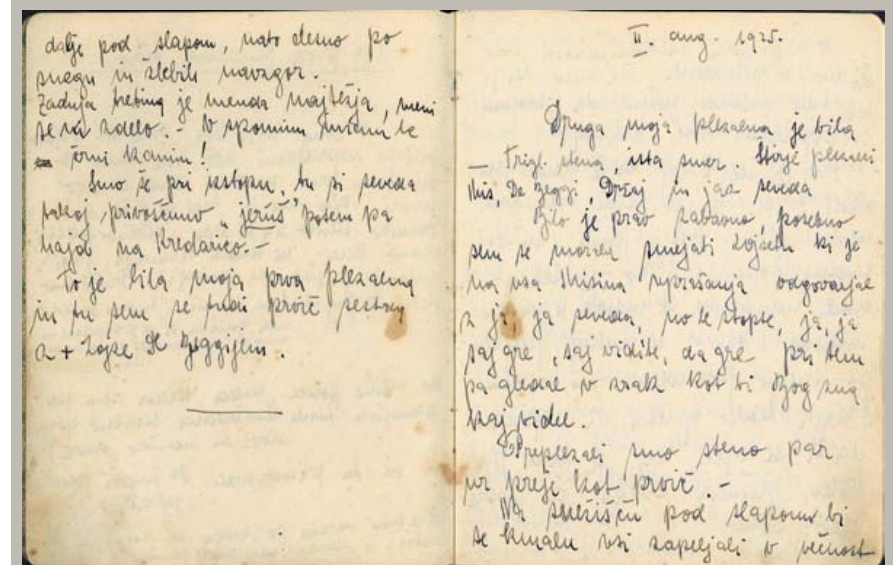
Foto: J. Pajnič, Ljubljana

Pavlina pranečakinja Jakica je pojasnila, da se je teta navadno podpisovala s Paula, ne Pavla, kot smo vajeni, zato naj vas pri branju ne zmoti, da uporabljamo oba načina.

Pavla Jesih
Arhiv družine Jesih

V Pavlini planinski izkaznici je zapisan napačen kraj rojstva, Pavla je bila namreč rojena v Ljubljani. Arhiv družine Jesih

Pavla je pisala dnevnik o svojih vzponih. Na levi strani se zaključuje opis njene prve plezalne ture, na desni se začne opis njene druge; gre za isto smer, Slovensko v Steni. Arhiv družine Jesih

Pogumna Pavla Jesih je med vojno in po njej morala zaradi svojih načel sprejeti veliko kompromisov. Foto: Marta Krejan

Pavla in njen prepad

Bitke Pavle Jesih

Ideja za besedilo je bila Pograjčeva. V začetku oktobra 2012 me je nagovoril, če bi napisal dramo o Miri Marko Debelak ali Pavli Jesih. Plezanje je način premagovanja sveta, je dejal, a tekst mora biti o eni od njiju: ker ti sta morali premagati še moške. In sta jih.

Nisem vaje pisati po naročilu in nobeno od imen mi ni pomenilo nič, niti plezanje. A zadržka sta bila hitro mimo ob prebiranju biografij: sta fascinanti. Za razliko od tri leta mlajše Debelakove, ki je nesrečno – a ne aristotelovsko tragično – umrla sredi življenjskih moči, me je ob Pavli Jesih pritegnil skoraj filmski detajl: "Poznala je novo politično elito, a ponos ji ni dal, da bi se prilagodila. /.../ Živela je skromno, še največ je porabila za krmo golobov na ljubljanskem Starem trgu in za cigarete."

Skrivnostni padec

Najbolj klišejska mogoča podoba, a resnična. Izziv že zato, ker je klišejska; pa še zato, ker so njeni alpinistični podvigi v zahtevnih stenah, s katerimi se je uvrščala v vrh sodobnega evropskega alpinizma (sploh ženskega; v tridesetih letih je bil še zmeraj bolj moška domena), relativno dobro dokumentirani, slabo ali le fragmentarno pa drugi življenjski uspehi, s katerimi se je uvrščala v vrh podjetniške in kulturne elite predvojne Slovenije. Kar jo je pahnilo v stanje iz citata levo, je praktično zamolčano in nedostopno.

Besedilo: Andrej E. Skubic¹

Pavla Jesih je bila lastnica največje verige kinematografov v Jugoslaviji: začela je s kinom Metropol v Celju (1936), sledil je celjski Union (konec 1937), ptujski Royal (danes kino Ptuj) in končno ljubljanski "elitni kino" Matica (v stavbi Filharmonije, od 1940) ter sezonski kino v Dobrni. Kariero je zastavila kmalu po padcu v severni steni Velike Mojstrovke, ki je z zdrobljenim kolonom končal njeno alpinistično zvezdnitvo, začeto leta 1926 s prvenstveno smerjo v severni triglavski steni. Po letu 1934 se do znamenitega vzpona čez osrednji steber severne triglavske stene junija 1945, ki je hrbtenica pričujoče drame, ni počutila sposobno lotevanja vrhunskih prvenstvenih smeri.

Kmalu po začetku iskanja prvih virov – živih pričevalcev – smo

¹ Dr. Andrej E. Skubic, avtor drame Pavla nad Prepadom, je slovenski pisatelj in prevajalec; med drugim je za roman Grenki med leta 2000 dobil nagrado kresnik. (op. ur.)

ustvarjalci naleteli na protislovne vtise: bil sem presenečen, da ima Pavla Jesih še petintrideset let po smrti žive "nasprotnike". Izjave starih korenin so bile skope: "Mira Marko je bila prava, Pavla le bogatunka, ki je plačevala, da jo vozijo v hribe." In nasprotno: "Kaj bo Mira Marko, ta ni bila vredna, da Pavli čevlje zaveže." Zvezdnici slovenskih sten se nista ljubili, njun edini skupni vzpon je bil Pavlin prvi, kasneje si je vsaka posebej prizadevala premagati goro na čelu naveze. Še eno pričevanje o času, ko so si morale ženske utirati pot skozi skeptično moško družbo – ki je njune dosežke spremljala s testosteronskim navijaštvom. *There can be only one.* A če je tekmo, kot rečeno, vzela bolezen (1948), je podjetnico Pavlo že dve leti prej doletel krutejši padec – v prepad političnih spletk in hinavščine najbližjih. In ta je bil skrivnost.

Pavlina aristotelovska tragedija

Pavla Jesih je izhajala iz premožne družine z zdajšnjega ljubljanskega

Rudnika. Družinski vložek v kinematografsko podjetje je obilno pomnožila ne le z zvezdami, temveč tudi z za tiste čase izjemnim občutkom (ni Boštjan Hladnik ravno v njenem kinu preživel gimnazijskih let in dobil v dar odslužen Matičin kino-projektor?) in poznavanjem svetovne kinematografije. Kam so poniknili podatki o tej karieri? Vrsta naključij in povezav je pripeljala do ključne informacije: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Fond Okrožno sodišče v Ljubljani, Ko 689/46. Kazenski spis Milana Khama¹ in Pavle Jesih. V tem spisu se je razodela drama plezalke, ki pleza proti prepadu. Aristotelovska tragedija je bila tu.

Pavla Jesih je bila ambiciozna, izobražena ženska, ki se ni ozirala na družbene pregrade; strupenega jezika, a empatična; prijateljica škofov in komunistov; ženska, ki se

¹ Milan Kham, predvojni filmski producent, je bil lastnik kina Union v Ljubljani in prvega filmskega studia Emona prav tako v Ljubljani.

je zavedala svoje moči in jo je bila pripravljena uporabiti. Nekoč je bil ta "prav" omogočanje preživetja radikalcem iz kaznilnic predvojne Jugoslavije, v določenem trenutku preživetje slovenskega naroda in kulture in s tem NOB.² Med vojno je izdatno podpirala OF,³ ilegalce in begunce – skoraj do bankrota svojega podjetja. Potem pa se je znašla v svetu revolucionarjev.

Celotni kinematografski sektor je takoj po osvoboditvi prevzelo Državno filmsko podjetje (DFP) pod vodstvom mladega, idealističnega partizana Franceta Brenka. Prva naloga, ki si jo je zadal, je bila podražavljenje zasebnih kinematografov v Sloveniji. Pri tem ni imel težav z drobnimi lastniki, raztresenimi po vsej republiki, ki so bili pripravljene podjetja odstopiti za majhno odškodnino in službo v državnem podjetju, težave je imel z največjima igralcema na tem področju, Milanom Khamom in Pavlo Jesih. Ta sta imela o svojih podjetjih lastno vizijo.

Previsi v sodni dvorani

Ko se je Pavla Jesih mesec in pol po koncu vojne z zaupnim prijateljem Jožo Čopom odpravila na legendarno plezarijo v osrednji steber, je imela dovolj znakov, da se proti njej nekaj pripravlja. Pričakovala sta le rekreacijsko plezanje po več letih prisilnega životarjenja v Ljubljani; za Pavlo je to postal njen življenjski vzpon. Več kot deset let zaradi zdrobljenega kolena ni plezala prvenstvenih smeri. Čeprav je zaradi slabe kondicije po dveh dneh v steni v obupnem vremenu sprva omagala, je nazadnje, kot pravi legenda, izplezala sama. Ali zadnji del legende drži ali ne (potrdili so ga vsi pričevalci, kljub skepsi privrženecv tekme), ni pomembno, a zdi se, kot da ji je ravno občutek ponovne ogroženosti dal kljubovalno moč, da izzove življenje.

Vse državne ukrepe proti Pavli Jesih je, kot kaže sodni spis, nedvomno sprožil France Brenk. Prvič jo je ovadil le dva tedna po preplezanem Stebru – zaradi domnevne kolaboracije z okupatorjem, čeprav je glede na svoj položaj moral dobro vedeti, koliko je Pavla med vojno tvegala celo za najvišje funkcionarje OF in VOS.⁴ Ker do vložitve obtožnice po vseh zaslišanjih ni prišlo, jo je po

² Narodnoosvobodilni boj.

³ Osvobodilna fronta.

⁴ Varnostno-obveščevalna služba.

Andrej E. Skubic, avtor drame Pavla nad Prepadom Foto: Marta Krejan

ponovnem sporu glede upravljanja Matice konec novembra 1945 ovadil še drugič; tokrat je bila institucionalna podlaga bolje pripravljena. Ta ovadba se je bliskovito sklenila s tem, da je bilo zaradi preiskave upravljanje Matice izročeno DFP, to pa je Pavlo vrglo na cesto. Kljub temu pa se dolgega pol leta ni zgodilo nič.

Toda po kasnejših pričevanjih se je v tem času na Pavlo zgrnilo breme ambicij povojnih oblasti. Zaradi dobrih zvez z visokimi posamezniki iz časa vojne je bila vabljen v vodstvene funkcije podjetij, na katera se je delilo DFP, a na vlogo aparatčika ni hotela pristati. Hotela je obdržati le upravo – četudi ne nujno lastnine – podjetij, ki jih je ustvarila, predvsem Matice. Kljubovanje se ji ni obrestovalo. Plezalski kolega, pravnik, v novi vladi gospodarski minister in kasneje dolgotletni predsednik PZS, je njene prošnje za pomoč diskretno prezrl. Zavzel se je drugi soplezalec, dr. Tomišek, načelnik oddelka pri KUNI,⁵ ki je pridobil zanjo ugodno mnenje iz vlade LRS,⁶ a ni pomagalo. Pavlo so imeli pol leta "v paci".

Pahnjena v pre(o)pad

Ko se stvar ni premaknila nikamor, je Brenk 1. 6. 1946 vložil še zadnjo, najizčrpnjšo prijavo o domnevni Pavlini kolaboraciji. Le pet dni kasneje je tožilec na sodišče vložil ovadbo, že čez mesec dni je sledilo sojenje: Pavla in Kham sta bila obsojena na zaplembo premoženja. Že septembra je sodbo po pritožbah potrdilo še vrhovno sodišče.

V vmesnem času se je DFP razdelil na dva dela, Triglav in Viba film. Brenk – ki je jasno izrazil nejevoljo – ni dobil nobene funkcije; še pred začetkom sojenja Pavli in Khamu je bil proti svoji volji poslan v zvezni Komite za kinematografijo, tako da sploh ni mogel biti priča posledicam svojih ovadb. V naslednjem letu dni je bil deležen presenetljivo nenaklonjene obravnave oblasti in znašel se je na cesti; vendarle pa je nazadnje dobil sinekuro na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani, daleč od izvršnih funkcij. Očitno oblastniki tudi z njegovim vodenjem razlastitve najkakovostnejših slovenskih kadrov niso bili tako zadovoljni.

Brenk danes velja za "neutrudnega in vsestranskega slovenskega filmskega delavca, pionirja, aktivista, organizatorja, funkcionarja, zgodovinarja, literata, publicista, prevajalca, pedagoga

⁵ Komisija za upravo narodne imovine.

⁶ Ljudska republika Slovenija.

in še marsikaj" (tako sodeč po posebni številki revije Kino!, posvečeni njemu).

Prav je, da si pod sijem malega, zlobnega slovenskega sonca zasluži svoj žarek tudi Pavla Jesih, v katere kinematografih so Slovenci dejansko doživljali svoje prve ljubezni ob najkakovostnejših filmih tistega časa (ob slovenskih podnapisih, precej pred Brenkom!), se skrivali revolucionarni aktivisti, alpinisti načrtovali naskok na še nepreplezane izzive sten, begunci pa iskali zavetje. Pavla svoje usode ni mogla preboleti. Vselej si je želela preseči svet in sebe, a so jo premagali drugi. Ne le, da so ji vzeli, kar si je priborila, oblatili so jo, tudi ljudje, ki jih je nekoč "varovala na špagi". Po zaplembi kapitala je še nekaj časa brezupno tožila državo za odškodnino. Delala je kot oskrbnica planinskih koč na Vršiču in Kredarici, čeprav z oportunističnimi funkcionarji PZS ni več želela imeti opravka. Med pogrezanjem v obup je bojda z bizarnimi prošnjami nagovarjala mlajšo generacijo planincev, ki je niso več osebno poznali in za čudaško starko niso imeli razumevanja. Joža Čop, "bohinjskega plota kol", je kljub morebitni zameri, ker je dovolil, da

kraj njune zmage poimenujejo Čopov steber,⁷ ostal prijatelj do konca – tudi ko je v svoje skromno stanovanje na ljubljanskem Gornjem trgu spustila le še redko koga.

Do konca zvesta sebi

Pavla Jesih, vrhunska alpinistka in svobodomiseln in svobodna soustvarjalka industrije sanj, lastnica najelitnejšega umetniškega kina v Ljubljani, v katerem je pred razgrajajočo dvorano, polno Ehrlichovih "stražarjev v viharju",⁸ branila predvajanje filma po svoji izbiri, ženska, ki je po štirih neprespanih nočeh izplezala sama, je nazadnje končala življenje bolna in osamljena. Verjela je v človeka, ne v ljudstvo. ○

⁷ Ali je zares prišlo da nesoglasij zaradi imena preplezane smeri, najbrž nikoli ne bomo izvedeli, večina informacij pa kaže, da med plezalca to ni povzročalo kakih hudih trenj. Različnih zgodb o tem pa je več ...

⁸ Katoliški akademski klub Straža, delujoč med obema vojnoma, je izdajal glasilo Straža v viharju kot protiutež tisku komunistične partije. Duhovni vodja je bil dr. Lambert Ehrlich.

Pavla s prijatelji pri Vodnikovih koč leta 1925
Arhiv družine Jesih

Ded Jakob Jesih z otroki. Zadaj levo sta Jakob Jesih ml. in Lojze Jesih, spredaj Minka Antosievič, ded Jakob, Jule Jesih in Pavla Jesih.
Arhiv družine Jesih

Joža se brez Pavle nikoli ne bi lotil osrednjega stebra v Steni. Foto: Marta Krejan

Predstava, navdihnjena z življenjem alpinistke

Pavla Jesih v gledališču

Besedilo: Tomaž Toporišič²

"Radio Ljubljana, novice. Našo odlično plezalko, gdč. Pavlo Jesih, je 18. avgusta 1934 zadela nesreča. S tovarišem Jožetom Lipovcem je utirala novo smer med Veliko Mojstrovko in Travnikom, ko sta se ji izdrila oba klina, s katerima se je varovala; padla je kakih 30 m globoko. Lipovec je tovarišico za silo obvezal in zavaroval, nato pa hitel obvestiti reševalne ekspedicije. Ponesrečenka ima zlomljeno roko in nogo ter hude notranje poškodbe. Prihodnji dan so jo reševalci spravili na Vršič, od koder jo je oče z avtom odpeljal v Ljubljano. Ponesrečenka je pri zavesti in nezgodo vedro prenaša, čeprav trpi in je njeno stanje težko. Upati je, da morda še okreva."¹

S temi besedami se začneta dramsko besedilo Pavla nad prepodom, ki ga je prav za krstno uprizoritev v Slovenskem mladinskem gledališču napisal Andrej E. Skubic. Pavla iz naslova Skubičeve drame je pionirska slovenska alpinistka Pavla Jesih, ki je bila dramatik v navdih, saj je bila človek, ki je na različnih področjih življenja utiral nove poti.

Režiser Pograjc plezanje v predstavi jemlje dobesedno: kot plezanje igralk in igralcev po "severni" steni gledališča in uprizarjanja, hkrati pa po ledeni steni politike. Zares: navdihnjeni s

² Dr. Tomaž Toporišič je dramaturg v Slovenskem mladinskem gledališču, esejist, gledališki teoretik, univerzitetni učitelj, prevajalec in publicist. (op. ur.)

¹ Besedilo je bilo objavljeno v Planinskem vestniku, 9/1934, str. 288.

Pavlo Jesih, alpinistko in pionirko slovenske kinematografije, v predstavi preplezajo stene Skubičevega besedila in se povzpnejo na sam simbolni vrh slovenstva, Triglav, ter tako spregovorijo o usodnem spletu vrhunskega alpinizma, drznega podjetništva in neizprosne politike.

Proces

Ne samo v alpinizmu, tudi na polju kinematografije je Pavla Jesih ob Milanu Khamu pred drugo svetovno vojno orala ledino in vzpostavila nove standarde, čeprav je že takrat velikokrat naletela na ovire. Po vojni pa je na lastni koži doživela pravi politični pogrom. Del povojne oblasti – med njimi še posebej tisti posamezniki, ki so Jesihovo in Khama videli kot kapitalistični prepreki pri graditvi nove kinematografije in vzpostavljanju moči, pa tudi svojih lastnih kariernih uspehov – je Pavlo Jesih namreč obtožil, da je izdajalka domovine. To je bilo, milo rečeno, groteskno, toda prva povojna leta so bila čas velikih obračunavanj na levici, čistk, dachauskih procesov, ki so vodili v Nagodetov proces. Tudi proces proti Milanu Khamu in Pavli Jesih je bil del povojnega obračunavanja tistih, ki so v imenu naroda in socialistične ideologije velikokrat pometli s čisto nedolžnimi ljudmi.

Ne polena, hlode pod noge

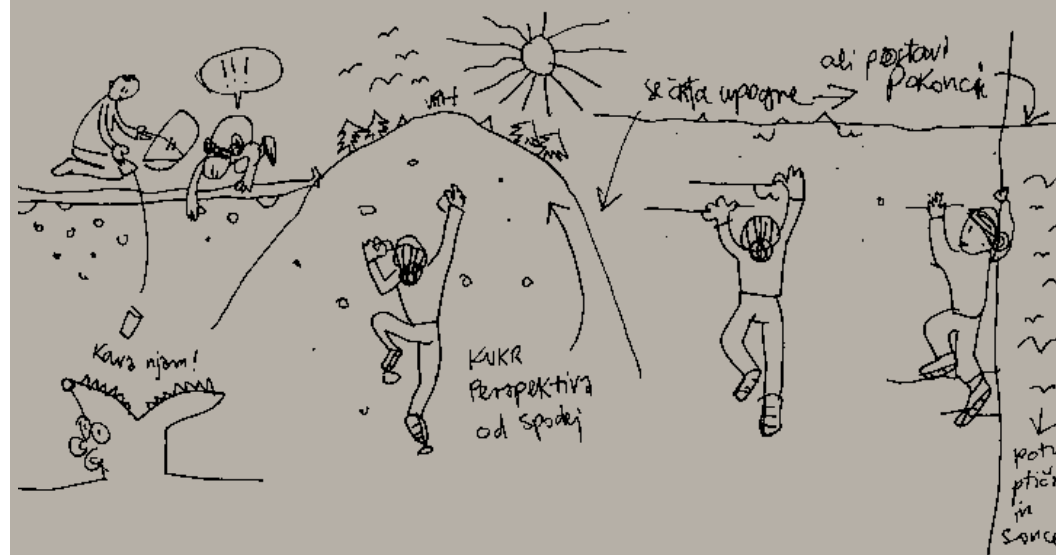
Še ena zamolčana zgodba iz novejšje zgodovine Slovenije, boste rekli. Gotovo, a zamolčana zgodba, ki je še danes neznana, saj je samo vrh ledene gore zamolčanih zgodb o fenomenu pomembnega ženskega lika slovenske

alpinistične, kulturne in civilizacijske zgodovine emancipacije na različnih področjih, od vrhunskega pionirskega alpinizma do vrhunskega kinematografskega in kulturnega podjetništva v petdesetletnem obdobju med dvajsetimi in sedemdesetimi leti prejšnjega stoletja.

Rekli boste, je že bilo tako, da Pavle Jesih takrat nasploh ni bilo primerno previsoko povzdigovati, saj je bila pripadnica kapitalističnega družbenega reda, ki so ji po drugi svetovni vojni vzeli vse premoženje, čeprav je med vojno vseskozi izdatno pomagala partizanskemu gibanju. Že res, toda cilj le redko opravičuje sredstva in v primeru Pavle Jesih jih gotovo ni. Kakor koli že, Skubica in z njim tudi Pograjca v primeru Pavle Jesih zanima prav izrazita kompleksnost, prepletenost različnih vrhunskosti, hkrati pa tudi izrazita nenaklonjenost usode njenim visokim stremljenjem in ciljem.

Najprej na področju alpinizma, ki ga je njen tri leta starejši sodobnik Klement Jug, upodobljen z vso ostrino in eleganco v danes že klasični, a vseeno nekoliko pozabljeni drami Draga Jančarja Klementov padec (1988), označil s sledečim paradoksom: "Sramota je, da so vse že pred nami preplezali tujci. Mi se moramo dvigniti nadnje. Človek zmore veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem oziru naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine. Za velike

Kljub dobri zagovornici, dr. Ljubi Prenner, je sodni proces Pavlo "pokopal". Foto: Peter Uhan

Skice, s katerimi si gledališčniki pomagajo pri nastajanju predstave, je narisala Nina Bric. Foto: Nina Bric

pa ni veličine nikoli dovolj. Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki!"

Pavla Jesih je sledila postulatam, ki so izjemno blizu zgornjemu Klementa Juga. Toda njuni usodi se zelo razlikujeta.

Pavla in Klement – literarna junaka

Klement Jug je bil eden od predvoditeljev slovenskega alpinizma in alpinist po prvi svetovni vojni. Hkrati pa je bil eden najvidnejših ničejanecv tistega

Groteska na sodišču... Foto: Marta Krejan

časa, filozof. Z enajstimi leti se je vpisal v gimnazijo, s petindvajsetimi pa je že doktoriral iz filozofije. V slovenskih Alpah je preplezal ogromno prvenstvenih smeri. O svojih vzponih je pisal tudi v Planinskem vestniku. Zaradi radikalne alpinistične miselnosti so ga velikokrat narobe razumeli, tudi njegov padec in smrt v triglavski severni steni sta še danes pogosta tema razprav, saj mnogi menijo, da je Klement (domnevno zaradi neuslišane ljubezni) takrat storil samomor. Njegova osebnost je močno odzvanjala v slovenski literaturi, od Vladimirja Bartola, preko Alojza Rebule, Alojza Gradnika do Draga Jančarja.

Premiera gledališke predstave Pavla nad prepadom režiserja Matjaža Pograjca je bila 5. decembra 2013 v Slovenskem mladinskem gledališču (SMG). Lahko si jo ogledate še 29., 30. in 31. januarja, 1., 13. in 14. februarja in 9. in 10. marca 2014, več informacij pa najdete na spletni strani SMG www.mladinsko.com.

Igrajo: Primož Bezjak, Uroš Kaurin, Boris Kos, Maruša Oblak, Barbara Ribnikar (kot gostja), Katarina Stegnar (kot gostja) in Blaž Šef; dramaturgija: Tomaž Toporišič; scenografija: Tomaž Štrucl in Sandi Mikluž za Estrihe in omete; kostumografija: Neli Štrukelj; glasba: Tibor Mihelič Syed in Marko Brdnik; koreografija: Branko Potočan; trening plezanja: Gregor Šeliga - Šeli in Marko Brdnik; ilustracije: Nina Bric; animacija: Gregor Balog; kompozitiranje, mapiranje in programiranje videoslike: Luka Dekleva; videoprojeksija: Dušan Ojdanič; lektorica: Mateja Dermelj; oblikovanje luči: Tomaž Štrucl in David Cvelbar; oblikovanje zvoka: Silvo Zupančič; oblikovanje maske: Barbara Pavlin; vodja predstave: Urša Červ.

SMG s to predstavo sodeluje s festivalom gorniškega filma februarja 2014, ki v svojem programu predvideva tudi dan, posvečen Pavli Jesih. Z njimi sodelujejo tudi Plezalni center Ljubljana, Konzorcij, Val 202, Kinodvor, Muzej za novejšo zgodovino in seveda Planinska zveza Slovenije ter drugi.

Za osebnost Pavle Jesih tega ne bi mogli reči. V literaturi se njeno ime zares očitno pojavi šele z igro Andreja E. Skubica Pavla nad prepadom, petindvajset let po Jančarjevem Klementovem padcu. Druži pa ju seveda pionirskost, tako na področju alpinizma kot na drugih področjih, na katerih sta se uveljavljala. In vzponi in padec. Klementov usodni in vse prej kot neusodni Pavle Jesih leta 1936.

Pavlina zgodba bi s svojo večplastnostjo, skrivnostnostjo, izzivalnostjo, usodnostjo prav lahko postala fabula in siže novega romana enega najzanimivejših literarnih peres sodobne slovenske proze Andreja E.

Skubica. Toda z enako intenzivnostjo je na srečo in v ponos gledališča postala nova slovenska drama, dramska in gledališka pokrajina, ki jo Skubic naseljuje s temami, liki, tematikami in problematikami, pričevalkami in pričevalci o "stoletju nemira in vojn" (če uporabim terminologijo francoskega filozofa in kritičnega premišljevalca sodobne družbe XX. stoletja Alaina Badiouja), Matjaž Pograjc pa jo kot poglobitveni pobudnik za njen nastanek oživlja v dinamično gledališko predstavo tukaj in zdaj. ●

Pavla Jesih in Joža Čop plezata po gledališkem osrednjem stebru Triglava. Foto: Peter Uhan

Stara, "srednja" in mlada Pavla v Slovenskem mladinskem gledališču Foto: Marta Krejan

"Smrt povprečnim, svoboda drugačnim"

Režiser Matjaž Pograjc in pozabljena ženska

Pogovarjala se je Marta Krejan.

"Leta, ki sledijo, bodo našla mesto v kakšni drugi knjigi. Ta je že dovolj debela, da je postala dolgočasna. Basta." Tako je gledališki režiser Matjaž Pograjc zapisal v eni svojih predstavitev nekaj let nazaj. Druga knjiga nastaja, glede na vse, kaj Pograjc počne, morda že tretja; da ne bodo predebele ... V njegovi pravkar nastajajoči knjigi ima svoje poglavje tudi Pavla Jesih. Pograjc se spogleduje s plezanjem, govori o pozabljenih ženskah, je pa s Pavlo povezan še drugače: tudi ona se je ukvarjala z umetnostjo, in sicer s filmsko. Poznamo jo alpinistko, poznamo njene zgodbe iz Stene, občudujemo njeno vztrajnost ..., zelo slabo pa poznamo njeno zgodbo po padcu v Veliki Mojstrovki. Matjaž Pograjc je režiser gledališke predstave, drame Andreja E. Skubica, v kateri vzporedno tečeta dve Pavlini zgodbi: preplezan osrednji steber v Steni in izgubljena bitka zaradi ideologij in vztrajanja pri lastnih etičnih načelih.

Predstava o Pavli je vaša ideja in Andrej E. Skubic je dramo napisal po vašem predlogu. Zakaj alpinistka? Zakaj Pavla?

Izvirni greh izbire je predvsem moj in izvira že daleč nazaj, ko sem v roke dobil knjigo z naslovom Pozabljene ženske 19. in 20. stoletja. Tistikrat smo se z latvijskimi kolegi v predstavi "Show your face!" ukvarjali s polpreteklo umazano zgodovino, ko so po drugi svetovni vojni nešteto Latvijcem in Slovencem odvzeli lastnino, dovolj enje za delo, enakovrednost in identiteto, ker si niso izmaličili svojega obraza z režimskim kimanjem tedanji povojni oblasti in ostali še naprej samosvoji in drugačni. Takrat smo tisoč obrazov nadomestili z enim samim karakterjem, smučarskim kombinezonom triletnega otroka, ki sploh ni imel obraza, imel pa je veliko srce. Prisegel pa sem, da bom nekoč pokleknil pred kakšno pozabljeno žensko iz skrivnostne knjige. Ker se sam mučim s plezanjem, je bila Pavla Jesih logična izbira. Potem

Režiser Matjaž Pograjc med vajo
Foto: Marta Krejan

Pavla Jesih je, kot kaže, izredno "literarna" in "filmska" oseba ...

O Čopu je zapisanega preveč, o Pavli premalo. Še posebej o njenem povojnem pravdanju in iskanju pravice. Andrej je tu opravil krvavo delo z brskanjem po arhivih. Res pa je, da nikoli zares ne bomo vedeli, kaj hudiča se je pletlo njej po glavi in kaj se je mrcvarilo v srcih njenih nasprotnikov. Naša predstava je torej samo ugibanje. Nekomu bo spremenila življenje in nekomu pač ne. Meni ga je.

Gre za dve vzporedni zgodbi, obe sta na neki način ekstremni in nekonvencionalni ter tako tudi zaigrani. Zakaj tak način?

Z Andrejem sva se dogovorila, da ne želiva linearne zgodbe, ker tudi Pavla ni bila premočrtna. Pavla je ljubila dve stvari, zato sva iskala dve zgodbi, prvo filmsko in drugo plezalno. Obe njeni zgodbi sta tragični, zato sem želel, da bil tekst duhovit, brez "jamrarije" in ne brez "porkarije". Vsekakor nisem želel teksta, kot je Klementov padec Draga Jančarja. Sam vidim plezarijo kot krohotanje bedastemu svetu in obraz in ne kot umiranje na obroke s prevelikimi obrestmi.

smisla, če dediči ne bi njihovega izročila sprejeli, ga razvili in plemenitili – in ga spet predali naslednikom. To je medsebojno, medgeneracijsko zadolževanje in obdarjanje obenem, to je seganje v roke, čeprav čez prepade preprirov, vojn in tragedij. Biti vreden prednikov, ne samo s spominom nanje, še bolj s predajo dediščine naslednikom – to je bistveno izročilo in pomen Pavle Jesih. Pavla je bila "super baba", takšna, da bi se bilo "fajn" z njo skregati. Biti drugačen, pa čeprav nesrečen, je vseeno bolje, kot umreti srečen in neumen.

Igralci med predstavo zares plezajo po previsih in visijo na vrvi, kot kulise pa ste uporabili tudi videoprojeksijo. Precej nenavadno in zahtevno. Zakaj?

Druga ljubezen Pavle je bil film. Film imam rad. Ob polnih lunah sem dostikrat gledališki režiser, ki noče sanjariti o tem, kako bo nekoč posnel celovečerni film. Ko mi naslednji dan luna pade na glavo in se ubogi sanjač v meni zave, da nima časa skakati od pisarne do pisarne in jokajoč prositi za uboge "peneze", kamero in filmski trak, življenje je prekratko za klečanje, si seveda film naredi kar sam, v teatru, v svoji gledališki predstavi. Tako je denarnica vsaj malo manj prazna, glava pa še naprej cela. Okrog sebe zbere ekipo, ki se spozna na ilustracijo, animacijo, "3D mapping",¹ in na drugi strani ekipo, ki je v življenju kakšno skalo potipala. Prvi se ukvarjajo s tem, kako zrisati Triglav, moj dom, kako si krasan, in drugi, kako zdresirati igralce, da bodo lahko tudi plezalci. Moja naloga pa je, kako na štiri metre visoko plezalno steno, ki je scenografija predstave, zlepti podobe ljudi in gora, da ne bo videti bedasto, ko bodo igralci igrali, da so v tisoč metrov visoki triglavski steni, da jim je hladno kot hudič in da veter drevesa ruva in klobuke z glave trga, ter predvsem, da nam vsem ne bo nerodno, ko bomo kdaj potrkali na vrata kake gorske kočice, in da nam ne bodo "alpinci" v naše glave metali kravjekov.

Na podlagi česa ste izbrali igralke in igralce in katera pričakovanja so morali izpolniti? Kdo vam je pri tem pomagal?

Sam se ne najdem preveč v klasičnem gledališču in dretje na rampi se mi upira, zato skoraj vedno izbiram igralce, ki so fizično dovolj sposobni, da lahko v teatru naredimo tudi kakšno salto ali vsaj preval. Pri plezanju sta mi pomagala legenda plezanja brez "štrika" Gregor Šeliga - Šeli in najboljši harmonikar med

¹ Tridimenzionalna projekcija na dvodimenzionalni ravnini.

sem šel v boj z Andrejem E. Skubicem in mu seveda ponudil tudi Miro Marko Debelak, da bi bilo najino ruvanje za storijo sočnejše. Na svojo srečo in moj mir se je tudi on odločil za Pavlo in tako je začetek moje blodnje končno s praižvedbo Andrejevega teksta dobil tudi svoj konec.

Zakaj je Pavlina zgodba še danes tako aktualna?

Zame je Pavla resnična legenda, ena od tistih oseb, na katere ramenih stoji poznejši razvoj slovenskega alpinizma in tudi slovenskega filma. Vsi smo pač dediči prednikov. Res pa je, da bi bili tudi predniki pozabljeni, njihovi dosežki brez

Barbara Ribnikar, v drami mlada Pavla:

"Igram Pavlo v obdobju, ko je začela s plezanjem in ko je doživela nesrečo v Mojstrovki ter se preusmerila v kino. Najbolj zanimivo pri njej se mi zdi, da je ne glede na to, kaj je počela, vedno vztrajala do konca, tudi če je bilo nevarno. Igrati Pavlo mi je izziv zato, ker je moj značaj nasproten njenemu."

Katarina Stegnar, v drami Pavla srednjih let:

"Igram Pavlo v obdobju med vojno in po njej, ko s Čopom prepleza osrednji steber v triglavski severni steni. Pavlo vidim kot dvojno osebo ... Je trmasta, ima jasne cilje, pred nikomer in ničemer se ne ukloni, zaradi tega svojega etičnega nastavka pa zabrede v velike težave. Pavla ima pogajalske sposobnosti, je zvita, zato se čudim, da po vojni ni videla, da se mora prilagoditi, če hoče preživeti. Zakaj ni bila bolj diplomatska, ko ji je Brenk metal polena pod noge? Hkrati pa jo občudujem ... Danes si nihče ne upa stati za svojo zahtevo, tako kot je to počela ona: vse ali nič. Zdi se mi, kot da je ona plačala ceno še za nas."

Maruša G. Oblak, v drami stara Pavla:

"Največji izziv mi je bil – preleviti se v osebo, ki je 20 let starejša od mene. V osebo, ki je nekoč imela polet, zagon, finance, ki je 'jahala dobrega konja', a so ji spodrezali noge in je na koncu životarila. S svojo vlogo poskušam ta padec razumeti, sprejeti in napolniti z vsebinami, ki niso zgolj 'slovenčljško' grenke."

plezalci in najboljši plezalec med harmonikarji Marko Brdnik. Za estetiko giba je bil zadolžen koreograf Branko Potočan. Z njimi sem naredil celoletni plan, kako počasi, pa vendar hitro navdušiti igralce za veter, sonce, oblak in skalo, da jih bo bolelo od podrgnjenih prstov, pa bodo vseeno hoteli še. Ker so igralci v Mladinskem gledališču precej posebni tiči, nam je vsem kar dobro uspelo, da se nismo med seboj še pobili.

Je po vaše ženska v "tradicionalnem moškem svetu" zanimiva zaradi tega, ker je ženska, ali zaradi dosežkov?

Čeprav je bil dogovor drugačen, je steber dobil ime po Čopu. Predvojna buržujka ni ustrezala modelu novega človeka, železar in preprosti človek Čop se je zdel veliko primernejši. Morda, se sprašujem, pa čas ni bil pravšnji za odločno in pokončno žensko, ki je bila tudi pametna in je imela tudi moško lastnost, da je včasih s pestjo po mizi lopnila. To je bil čas za "žena naj bo doma, čaka naj na moža". Sam pa menim, da pri ljudeh ne bi smel biti pomemben spol in od kod so, pri ljudeh bi se moralo meriti zvenenje srca in vijuganje pameti, ne pa kdo ima daljšega in kdo večjo hišo. Zgodba o Pavli govori o človeku in ne o ljudstvu. Govori o ednini in ne o množini. Govori o pastirju in ne o ovcah. Predvsem pa ta predstava ni spomenik Pavli. Tega niti ne bi želela. Pavla nad prepodom je samo spomenik ženski, ki je hotela biti samo človek. ●

Režiser Pograjc je v gledališče pripeljal tudi Khama, ki je v Pavlinem času imel z oblastjo podobne težave kot ona. Foto: Peter Uhan

"Jaz hočem o tistem, kar je moje, sama odločati!"

Jakica Jesih, pranečakinja Paule Jesih

Paula Jesih v zanjo zelo netipični opravi; verjetno je šlo za kako šalo. Arhiv družine Jesih

Tete Paule se spominjam bežno. Ni bila tista običajna teta, ki bi otroka sprejela prisrčno, ga uščipnila v lička in mu stisnila v roko bombon. Pri njej doma je bilo skrivnostno temačno, pred hišo golobi, posadila me je na stol in bilo mi je jasno, da bo še najbolje, če ostanem pri miru in tiho. Ne spomnim se, da bi se kaj veliko ukvarjala z mano, kot nevidna opazovalka sem sledila njenim pogovorom z mojim očetom Josipom, ki jih nisem razumela, a so se zdeli pomembni, ker v njih ni bilo veliko smeha. Umrla je, ko sem bila stara šest let.

Kasneje sem o njej brala in poslušala zgodbe, predvsem tiste družinske. V njih je bila Paula pogumna in srčna ženska pred svojim časom; lastnica štirih kinematografov in velika filmska poznavalka, zaveznica slovenskega filma, uspešna ženska v moškem svetu poslov, vrhunska alpinistka v svetu ljubezni do gora, ki pa takrat ni mogel ostati intimno njen. V tistih prelomnih letih je osvajanje smeri in vrhov imelo globlji, narodnostni pomen in Paula ni nikoli skrivala svoje zavedne pripadnosti. Tudi o tem smo govorili, o njenem medvojnem delovanju, o pomoči OF in partizanom, skrivni tiskarni v prostorih njenega ljubljanskega kina, ki bi jo, če bi jo odkrili, zagotovo stala življenja. Tako kot v hribih ni poznala sprenevedanja, je tudi doma stala za svojimi prepričanji. Verjela je v

svoje korenine, v slovenski narod, v svoje delo, znanje, sposobnosti in posel. Toliko težje ji je bilo zato sprejeti nove razmere poveljnega časa miru, za katerega si je tako prizadevala – in si ga nedvomno drugače predstavljala. "Jaz hočem o tistem, kar je moje, sama odločati!" je bila zanjo edina naravna drža. Sodni proces, nerazumevanje, razlastnjenje, žaljiva obrekovanja, celo o prisilnem delu je bilo govora ..., je bilo več, kot je bila pripravljena sprejeti po vsem, kar je naredila za narod. Umaknila se je v osamo, v svojo temačno hišo, med golobe. Zavračala je obiske, še posebej takratne oblasti, v katero ni več verjela. Kot je bila dovolj močna v prepadnih stenah pred vojno (in v Čopovem stebru po njej), pogumna v boju za svoj narod med vojno, tako je vse do smrti ostala nepopustljiva tudi v svojem razočaranju.

Številna pretečena leta je niso prepustila pozabi, ravno nasprotno. Distanca časa nam zdaj daje boljši vpogled v pomen njene plezalne zapuščine, njenega poslovnega in med-ter-povojnega delovanja. Z velikim veseljem in olajšanjem zato spremljam – in zagotovo to lahko izrečem v imenu cele družine – kako se skozi trud tistih, ki jim ni vseeno, Pauli začenja priznavati, kar ji pripada. Verjamem v njeno brez-kompromisno poštenost, zato sem prepričana, da bi vsakršno prazno laskanje le grobo zavrnila. A še kako verjamem tudi v njeno dobro in nežno srce, ki ga ni nikoli nosila na dlani, a bi brez njega ne bila sposobna take predanosti vsemu, za kar si je prizadevala – pa tudi ne takega razočaranja – in to bi bilo danes nedvomno veliko bolj pomirjeno, hvaležno in srečno. ●

"Jaz hočem o tistem, kar je moje, sama odločati!" Foto: Marta Krejan

Bela prostranstva miru

Sandfeldkopf, 2920 m

S počasnim drsalnim korakom se približujem travnatemu otočku vrh Rotwanddecka. V nasprotju z običajnim raziskovanjem okoliških vršacev mi pogled tokrat najprej zdrse preko stene, ki se z opastjo lomi v dolino Kleinfragant. Pod njo se razprostirajo prostrana, valovita pobočja. Izpod sosednjega Sandfeldkopfa se položno spuščajo proti raztresenim planinam dobrih tisoč višinskih metrov nižje, preden se končno potopijo v gozd. Kakšne širne planjave! Kot da bi jih nekdo namenoma ustvaril za turno smuko in jih odložil sem, v nedrja Visokih Tur. V mislih si predstavljam sanjski spust po puhasti beli preprogi, ko smuči enakomerno drsijo po njeni mehki površini. Očaran nad videnim goro takoj uvrstim na prednostni seznam svojih prihodnjih smučarskih avantur.

Besedilo: Mitja Peternel

Samotno gaženje

Temna noč se posavlja ravno v trenutku, ko se pripeljem na izhodišče. Med natikanjem smuči črne siluete okoliških gora začenjajo dobivati jasnejše obrise. V hladnem marčevskem jutru se pričnem vzpenjati po neurejeni sankski progi. Najvišje vrhove nad dolino reke Möll oblije škrlatna barva, ki se postopno razliva po pobočjih. Mehke smuči se z upogibanjem prilagajajo neravni, zmrznjeni snežni površini. V enakomernem ritmu hitro napredujem in kmalu dosežem vrh sankališča. Od tod so v sneg vtisnjene le še globoke kolesnice terenskega vozila, ki se zaključijo ob vodnem zajetju. Tu zapustim gozdno cesto, ki se položno nadaljuje daleč

Na zahodni strani doline Mölltal se prejo skalnate ostrice skupine Schober z najvišjim Petzeckom levo zadaj, desno se dviga nezgrešljiva ošiljena piramida prvaka Visokih Tur, spodaj pod nami pa je dolina Zirknitztal. Foto: Mitja Peternel

v desno in jo bom uporabil za spust, ter vzpon skrajšam po bližnji letne poti.

Doslej nezahtevno vzpenjanje se v trenutku spremeni v naporno gaženje. S pridobivanjem višine narašča tudi količina novozapadlega snega. Vse počasneje utiram sled v skoraj pol metra debelo snežno odejo. Za trenutek podvomim o pravilnosti svoje odločitve, da sem se na turo odpravil sam. A velika želja po osvojitvi današnjega cilja je še dodatno podprta z motivacijo, ki jo črpam iz pravkar prebrane knjige Pavleta Kozjeka Iz življenja alpinista. Koliko moči je Pavle vložil v svoja vrhunska alpinistična dejanja, ki so bila večkrat na meji človeških zmogljivosti!

Medtem ko nekateri energijo izkoriščamo za osvajanje nekoristnega sveta, jo drugi porabijo za osnovno preživetje; spoznanje ob nedavni nepredvidljivi osebni izkušnji.

Ob intenzivnem razmišljanju skoraj ne opazim, da so skozi iglavce začeli kukati prvi sončni žarki, ki se svetlikajo med vejami. Strmina prične popuščati in kmalu dosežem gozdno mejo. Med posameznimi macesni mimo zasneženega senika dosežem položno dno široke krnice. Odpre se mi veličasten pogled na sanjske hišice, ki so raztresene po okoliških planinah. Nad njimi se v loku proti severu pne dolga, ponekod navpična stena. Kot začaran se vzpenjam preko pravljinih planin. Tu sta sonce in veter v preteklih dneh že poskrbela za sesedanje snežne odeje. To mi precej olajša napredovanje, saj se smuči le plitvo pogrezajo v sneg. Obkrožen s čudovito paletno gora nadaljujem proti planini, ki leži v zatrepu krnice. Preden jo dosežem, zavijem v senčno strmino, kjer se vzpenjam v ključih.

Gibljem se po prostranem kotanjestem svetu in preko krajših strmih odstavkov iščem najlepše prehode v smeri sedla Bogenitzenscharte. Kako

Nad pravljino krnico se v loku proti desni dvigajo vrhovi Melenwandkopf, Rotwanddeck in Rote Wand. Foto: Mitja Peternel

rad bi to današnjo nadzemeljsko lepoto narave delil s svojimi prijatelji, s katerimi smo v preteklosti pogosto skupaj uživali na turni smuki. In kako prav bi mi danes prišla njihova pomoč pri utiranju sledi!

Mrzel veter, ki me je spremljal nad gozdom, z višino presenetljivo izgublja moč. A to ne velja za sonce, ki sredi marca že prav prijetno greje. Ker je kljub sončnim žarkom temperatura še vedno pod lediščem, je sneg na prisojni strani sedla ostal suh. Pod steno Rote Wanda zavijem desno in vzpon nadaljujem po položnem jugozahodnem pobočju gore. Snežna podlaga se nenadoma spremeni, pršič zamenja trd sneg. Ker je naklonina zmerna, vzpenjanje ni posebej zahtevno. Po dobrih štirih urah in opravljenih več kot 1700 metrih naporne hoje mi srce zaigra ob preprostem lesenem križu človeške velikosti na vrhu Sandfeldkopfa.

Širen pogled na nove cilje

Kako prijetno je na vrhu v samoti in popolnem brezvetrju odkrivati znane in doslej še neznane vrhove Visokih Tur, ki se mi od tod kažejo iz nove perspektive. Proti jugu široka stena skriva položna prisojna pobočja priljubljenih turnosmučarskih ciljev nad dolinama Astental in Fragantertal. V jugozahodni smeri se pnejo strmi, skalnati vrhovi skupine Schober z najvišjim Petzeckom v ospredju.

Nad bližnjim skalnatim trojčkom vrhov Rote Wand, Krahkopf in Stellkopf se dvigajo prvaki Dolomitov, desno pa so najvišji vrhovi skupine Schober. Foto: Mitja Peternel

Proti zahodu se nad Stanzwurtnom dviga ošiljena piramida prvaka Visokih Tur s kopastim smučarskim podložnikom Johannsbergom na njegovi desni. V severozahodni smeri me nad dolino Großes Zirknitzal mamijo položna in prostrana pobočja tritisočakov Sandkopf, Roter Mann in Goldbergspitze. Pred njimi leži trikotni Eckkopf med dolinama Großes in Kleine Zirknitzal. Za njim se v daljavi odpira pogled na Hocharn, prvak skupine Goldberg, v ozadju pa na priljubljeni Rauriser Sonnblick z meteorološko postajo na vrhu pred njim.

Poslednji oblaki odhajajoče vremenske motnje se razkrajajo nad dolino Rauris na severu. Vendar do

smučarjev na edinem ledeniškem smučišču na Koroškem na južnih pobočjih tritisočaka Scharecka ne sežejo. Pred menoj se dviga Weißseekopf v svoji najlepši podobi. Prosojna meglica zakriva Ankogel, sosednja Hochalmspitze in Säuleck pa se kopljeta v soncu. Na nasprotni strani Fragantertala se poleg Vorderer Gesselkopfa dviga trikotna stena Feldseckopfa. Nad Böseckom pa se Visoke Ture proti jugu zaključijo z najvišjimi vrhovi skupine Reißbeck. V daljavi nad dolino reke Möll razločim kopaste vrhove Narodnega parka Nockberge. V jugovzhodni smeri nad skupino Kreuzeck prepoznam najznačilnejše vrhove domačih Julijskih Alp in Karavank, proti jugu pa se dvigajo Karnijske Alpe in najvišji vrhovi Dolomitov. Ko se mi z vrha odpira razgled na nove cilje, že razmišljam o naslednjih smučarskih dogodivščinah. Vendar ne prav dolgo, saj bi rad izkoristil dobre snežne pogoje za smuko.

Še spust

Z najvišje točke je snežna podlaga trda, zato mi ne nudi prav posebnega smučarskega užitka. Pod sedlom Bogenitzenscharte pa so prostranstva še vedno pokrita s plastjo mehkega pršiča, s katerim se poigrava hladen severni veter. Drobne snežinke se odlepijo s tal, nekaj časa razposajeno plešejo po zraku in nežno pristajajo na snežni površini. Tukaj smučanje postane pravi užitek. Enakomerno valovito gibanje telesa ustvarja občutek plavanja. S konicami smuči pluzim gladko površino deviškega celca, ki okoli mene tvori oblak snežnih kristalov. Za menoj ostaja le enakomerna vijugasta sled na prostranem pobočju. Za trenutek se ustavim, da zajamem sapo in fotografiram.

Proti meni se vzpenjajo trije smučarji iz Beljaka, s katerimi izmenjamo nekaj stavkov. Presenečeni so, da je za sled, ki jim je olajšala pristop, poskrbela ena sama oseba. A moji napori ob

zahtevnem vzpenjanju so ob sanjskem spustu po sipkem pršiču že zdavnaj pozabljeni. Nad planinami srečam še prijeten par srednjih let, katerega lepša polovica se vzpenja kar v kratkih rokavih. Tu je sonce že omehalo snežno površino, zato tudi smučanje ni več tako prijetno. Pod planino Winkleralm nadaljujem s spustom po gozdni cesti. Sneg postaja vse bolj moker in težak. Na srečo pa sem kmalu na sankiški progi, po kateri udobno prismočam do izhodišča.

Za menoj ostane še ena nepozabna smučarska tura. Odkril sem nov, zame še neraziskan svet v osrednjem delu Visokih Tur in obenem dobil nekaj idej za prihodnje obiske. Zanimivih smučarskih ciljev mi v razsežnem Narodnem parku Visoke Ture zagotovo še lep čas ne bo zmanjkalo. ●

Medtem ko se nekateri šele vzpenjajo, drugi že uživajo v sanjskem spustu. Foto: Mitja Peternel

INFORMACIJE

Sandfeldkopf, 2920 m

Sandfeldkopf, ki leži med dolinama Fragantertal na jugovzhodu in Zirknitzal na zahodu, zagotovo sodi med najbolj priporočljive cilje v bogati ponudbi gorske skupine Goldberg. Gora je poleti precej redko obiskana, do veljave pa pride v turnosmučarski sezoni. A tudi pozimi na njenih pobočjih ne boste srečali prav veliko ljubiteljev turnega smučanja, saj je pristop dolg in naporen, vendar tehnično nezahteven. Zdi se, da je cilj namenjen le peščici izbranih turnosmučarskih navdušencev, ki bodo na turi doživeli enega od vrhuncev smučarske sezone. Najprimernejši čas za obisk je koledarska zima, lahko pa se na turo odpravimo zgodaj spomladi, ko toplo sonce sneg že preobrazi. Če bomo ujeli optimalne pogoje, bomo lahko uživali v smuku po prijetno odpuščenem snegu. Osebo priporočam marec in zimo z veliko snega, ko snežna odeja sega do izhodišča. Vendar je zaradi sončne lege in nizke nadmorske višine izhodišča gozdna cesta v spodnjem delu že zelo zgodaj kopna.

Zahtevnost: Čeprav pristop iz doline Fragantertal ne zahteva tehničnega znanja, je višinska razlika med izhodiščem in vrhom spoštljivih 1720 metrov. Zato je vzpon v zimskih razmerah še posebej naporen. Lotiti se ga moramo dobro telesno pripravljene, še posebej če bomo morali sami utirati gaz. Ob ustrezni izbiri smeri vzpona se lahko izognemo vsem plazovno nevarnim področjem. Ker prostrana pobočja nimajo pravih orientacijskih točk, se brez GPS-sprejemnika na turo ne podajajmo v megli ali slabem vremenu.

Oprema: Za varno izvedbo ture zadostuje osnovna turnosmučarska oprema. Ne smemo pozabiti na plazovno žolno, lopato in sondo.

Nadmorska višina: 2920 m

Višina izhodišča: 1200 m

Višinska razlika: 1720 m

Izhodišče: Odcep ceste za hotelom Badmeister in pred parkiriščem smučišča Mölltaler Gletscher v dolini Fragantertal.

WGS84: N 46,971962, E 13,050465

Po avtocesti Ljubljana–Jesenice se skozi karavanški predor peljemo mimo Beljaka ter Spittala in jo zapustimo na izvozu za Lendorf. Skozi Obervellach nadaljujemo do Flattacha. Pri oznaki za smučišče

Mölltaler Gletscher zavijemo desno v dolino Fragantertal. Peljemo se skozi Innerfragant do hotela Badmeister. Okoli 200 m za hotelom smo pozorni na cesto, ki se z mostičkom odcepi levo. Ob cesti je manjši pakirni prostor.

Koča: Hotel Badmeister, 1188 m, telefon 0043 47 85 81 05, e-pošta hotel@badmeister.at, spletna stran <http://www.badmeister.at/de>, odprt vse leto. Uporabljajo ga predvsem smučarji na bližnjem smučišču Mölltaler Gletscher, zato je rezervacija obvezna.

Časi: Parkirišče—koča Paschghütte 2–3 h

Koča Paschghütte—vrh 2–3 h

Spust 1.30–2 h

Skupaj 5.30–8 h

Sezona: V času koledarske zime.

Vodniki: Manfred Korbaj: 1. Kärntner Schitourenführer (Band 1), H. Weishaupt Verlag, 1997; Rudolf & Siegrun Weiss, Kurt Schall: Schitouren-Atlas Südtirol & Österreich Süd, Schall-Verlag, 2009; Robert Zink: Schitouren in den Südalpen II, Carinthia Verlag, 2009.

Zemljevid: Nationalpark Hohe Tauern Süd, Kompass WK 49, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča nas gozdna cesta, po kateri je pozimi urejena sankiška proga, pripelje do vodovodnega zajetja na 1460 m. Tu jo zapustimo in na severni strani zajetja poiščemo začetek stare letne poti. V zahodni smeri ji sledimo skozi gozd do kočice Pichlerhütte, 1860 m, na gozdni meji. Po južni strani obidem širok graben ter v loku proti desni pridemo do lesenega mostička in po njem do kočice Paschghütte, 1930 m. Severno poiščemo najlažji prehod, ki nas čez strm del vodi v smeri kočice Ochsenhütte, 2304 m, pod sedlom Saustellscharte, 2560 m. Približno 50 višinskih metrov pod kočjo zavijemo levo, kjer se nam odpira lep prehod, ki nas čez kratko strmo stopnjo pripelje na visokogorsko planoto Bogenitzen. Po razgibanem, vendar precej položnem svetu se v zahodni smeri povzpemo na sedlo Bogenitzenscharte, 2665 m, severno od skalnatega vrha Rote Wanda, 2855 m. Obrnemo se desno in po položnem jugozahodnem pobočju dosežemo križ na vrhu Sandfeldkopfa.

Spust: Do kočice Paschghütte izberemo najugodnejšo smer spusta glede na snežne razmere. Pod kočjo je spust najboljše nadaljevati kar po gozdni cesti, ki nas mimo vodovodnega zajetja pripelje do izhodišča.

Slikovita dežela gora in ledu

Pohajkovanje po južni Grenlandiji

Grenlandija je največji otok na svetu in je v več kakor osemdesetih odstotkih prekrita s celinskim ledom. Večina od 56.000 prebivalcev živi na jugozahodni obali, ki je toplejša, saj jo delno obliva zalivski tok, preostali predeli pa so skoraj neposeljeni. Ob vzhodni obali poteka dolga veriga vrhov, ki segajo tudi nad 3000 metrov, nekatere od njih so obiskali tudi slovenski alpinisti. Naju pa je že nekaj časa mikal obisk južne Grenlandije. Navduševale so naju fotografije modrih fjordov, plavajočega ledu in gora, prekritih z ledeniki. Vmes pa zeleni hribci in travniki, ki so navdušili Erika Rdečega, da je pred več kot tisoč leti ta otok poimenoval Zelena dežela.

Besedilo: Jasna Kos

S pohajkovanjem sva nameravala začeti v majhni vasi Igaliku in v štirih ali petih dneh priti do največjega mesteca na jugu, Qaortoqa. Ta trekking je v turističnem vodiču Lonely Planet opisan kot eden najslikovitejših in ne preveč zahtevnih, saj naj bi potekal po uhojeni in označeni poti. Izkazalo pa se je, da pot ni uhojena kar povsod, včasih je poti več, včasih ni nobene, uhodili pa jih niso popotniki, ampak predvsem ovce, ki imajo popolnoma drugačne cilje od ljudi. Tudi obljubljenih oznak po navadi zmanjka ravno tam, kjer bi jih pohodnik najbolj potreboval. Damjan Končnik je v knjigi Grenlandija

Pogled na Nanortalik s Qaqqarsusika, v ozadju gore nad fjordom Tasermit Foto: Janko Kos

sledi ohranile. Na nekaterih mestih je pot uhojena in na daleč vidna, vodi preko čudovitih cvetočih travnikov, poraslih z nizko ostro travo. Ob obali poteka po gladkih skalah, kjer je hoditi v suhem vremenu pravi užitek, smer poti pa kažejo možici, ki te lahko včasih tudi zavedejo. Na srečo sva imela ves čas lepo in suho vreme, kar je za Grenlandijo bolj izjema kakor pravilo. Še največ sva hodila med nizkim grmičevjem, med katerim je prevladovalo borovničevje, vmes so bili večji kamni, prerasli z mahovi in lišaji. Vsak dan je del poti potekal tudi skozi grmovje jelš, vrb in brez, ki je visoko od enega do dveh metrov in ga je zaradi segrevanja ozračja več kakor pred leti. Po navadi se poti med grmovjem da slediti, saj ovce na njem puščajo šope volne. Da pa je hoja po takem terenu zoprna, ve vsak, ki se je že kdaj "zaplezal" med borovci.

Ob dobri vidljivosti ni prav nič hudo, če oznak zmanjka. Zemljevidi v merilu 1 : 100.000, ki se jih da dobiti, so sicer že malo zastareli, vendar če le malo obvladamo njihovo branje, hitro najdemo pravo smer. V meglenem vremenu je lahko orientacija silno zapletena, tako da brez kompasa in GPS-a ne gre. V takem vremenu se je še najbolje zavleči v šotor in počakati na boljšo vidljivost. Mobilni telefoni so uporabni le v naseljih, dlje signal ne seže. Nekateri naši operaterji za Grenlandijo nimajo pogodbe o gostovanju, tudi klica v sili 112 na Grenlandiji ne poznajo. Satelitski telefon je za komunikacijo skoraj edina rešitev. Če bi se ponovno odpravila v te kraje, bi si ga izposodila v turistični agenciji Blue Ice v Narsarsuaqu.

Ker si na trekingu po Grenlandiji odvisen le od tistega, kar prenašaš s sabo, moraš skrbno načrtovati, kaj dati v nahrbtnik. Teže dvajsetih kilogramov nisva nikoli preseгла, tudi kadar so bile čutare polne vode in zaloga hrane največja. Imela sva lahek šotor, za kuhanje sva uporabljala kar plin, čeprav je za daljše pohode špirit ali bencin bolj priporočljiv. Obleke sva vzela dovolj, pri hrani nisva pretiravala, pri toaletnih potrebščinah pa sva bila res zelo skromna. Ker je včasih treba prebroditi kakšno reko, sva imela s seboj sandale. Od bolj nenavadnih stvari je v nahrbtniku pristala mrežica proti mrčesu, ki se je izkazala za nujni del opreme.

Po "kraljevski poti" in naprej proti jugu

Na letališče Narsarsuaq sva priletela iz Kopenhagna. V turistični agenciji Blue Ice sva si že vnaprej rezervirala prevoz s čolnom do Itilleqa in bivanje v hostlu v Igalikuju. Spoznala sva, da so turistične agencije na Grenlandiji zelo profesionalne. Vožnja s hitrim čolnom preko fjorda je trajala dvajset minut, vozili smo se med ledenimi gorami in kar prevozili manjše kose ledu. V Itillequ je samo ena kmetija in od tam vodi do Igalikuja petkilometrski "kraljevska pot", ki je pravzaprav traktorska, organiziran pa je prevoz prtljage. Tako imenitno ime je pot dobila zato, ker so jo resnično zgradili za danskega kralja Friderika IX., ki je Igaliku obiskal leta 1952. Malo zaradi skoposti in malo zaradi utrjevanja ramen sva se odločila, da nahrbtnike neseva kar sama. Pot vodi najprej na vzpetino, s katere se odpre čudovit razgled na idilično vas s tridesetimi prebivalci. V vasi so pomembne vikinške ruševine, saj je bil tu štiristo let politični in cerkveni sedež vikinških naseljencev. Prespala sva v skromnem, a zelo urejenem hostlu.

– svet zase čudovito opisal lepote teh krajev in tudi težave, na katere lahko naletimo. Pri opisu težav sva imela vtis, da bralca na ta način le drži v napetosti, vendar se je izkazal za zmotnega.

Značilnosti trekinga na Grenlandiji

Težko je na kratko opisati, kakšna je pot. Na nekaterih mestih vodi po močvirnatem terenu, da se kar pogrezaš v blato, drugje po pustih suhih tleh, poraslih z mahovi in lišaji. V obeh primerih uhojene poti zmanjka, ker so tla premokra ali presuha, da bi se ovčje

Najin šotor ob reki Kuussuaq, od koder sva imela čudovit razgled na gore med jezerom Tasersuaq in dolino Qinnguadalen. Foto: Janko Kos

Zjutraj sva se odpravila po "kraljevski poti" nazaj na vrh griča in od tam po traktorskih poteh v smer jugozahoda. Traktorske poti so nove in na zemljevidu niso označene, zaradi njih so se izgubile rdeče pike, ki so na začetku označevale smer poti. Z zemljevidom sva poiskala pravo sedlo, na katerega se je bilo treba povzpeti, in nato prvič prečkala vodnat in deroč potok. Pot sva nadaljevala po valoviti planoti mimo jezera 400 in se spustila do jezera 310, kjer sva si ob potočku postavila šotor. Večina jezer nima imen in so označena s števili, ki predstavljajo nadmorsko višino. S kratkimi vmesnimi postanki na vsako uro in pol sva hodila sedem ur.

Ostanki starodavnih Vikingov

Nadaljevanje poti ni bilo čisto jasno. Po dobri uri hoje sva zagledala možica, ki je zagotavljal, da nisva zašla. Pot naju je vodila mimo številnih jezer, ob globokih in ozkih soteskah sva se spuščala po mehkih travnikih proti morju, kjer je bilo treba prebroditi reko, ki se je kar v petih rokavih izlivala v morje. Preko širokega prodišča sva prišla do zaliva Tasiusaq in pot nadaljevala ob morju do naslednjega zaliva, kjer sameva kmetija

Fjord Tasermitut z Qaqqatsiaqa, piramidasta gora na desni je Qasigeerneq.

Foto: Janko Kos

Tasiusaq. Kmetija je naseljena, vendar nisva srečala nikogar. Ob kmetijah so vedno ograjeni travniki, zato je bilo treba poiskati najlažje prehode preko ograd, saj vrat ali stopničk ni bilo. Pred nama je bilo še nekaj kilometrov do najbolj ohranjenih vikinških ruševin na Grenlandiji, Hvalsey, kjer so ostanki številnih gospodarskih poslopij in cerkve, zgrajene okoli leta 1300. Zadnji zapis o Vikingih na Grenlandiji iz leta 1408 opisuje poroko prav v tej cerkvi.

Nadaljevala sva čez gosto grmovje in gladke plošče ob obali, nato se je pot začela vzpenjati in po prečkanju precej živahnega potoka sva prišla na plato 250 metrov nad morjem, ki je bil cilj najine druge etape. Tu so se odprli pogledi na gorsko verigo Killavaat ali Redekammen, ki jo sestavlja vrsta skalnih ostric, visokih čez 1200 metrov. Čudovit razgled na zaliv so zmotili pogledi na električno napeljavo, ki poteka od edine grenlandske hidroelektrarne na polotoku Vatnahverfi in z elektriko oskrbuje dve največji mesti na jugu, Qaqortoq in Narsaq. Ta dan sva hodila deset ur.

Najtežja etapa

V turistični agenciji Blue Ice in potem še v Igalikuju so naju opozarjali, da je naslednja etapa poti najzahtevnejša zaradi strmega brezpotja in težav z orientacijo. Najprej sva se povzpela še za dvesto metrov, se kar dobro znašla pri iskanju

najvišje točke najine poti in od tam že videla do morja, do koder sva se morala spustiti po dokaj strmem bregu, ki so ga prekinjali posamezni skoki in gosto grmovje. Po skalnih ploščah je polzela voda, na razmočeni travi in mahu je drselo. Ob morju sva spet naletela na vikinške ostanke, nato pa nadaljevala čez nizek preval do zaliva Taartoq, ki zaradi čudovite modre barve vode in okoliških gora velja za enega najlepših delov poti.

Po električni razdelilni postaji sva zašla, saj naju je zavedel visok možic na skalnem rtu ob obali. Zaokrožiti sva morala okoli mnogih zalivov, da sva se zopet vrnila na pravo pot. Vendar je bila pot ob morju prijetna, tako da nisva prav nič obžalovala dodatne ure hoje. Pot sva nadaljevala preko nižje vzpetine in postavila šotor na ožini med fjordoma Kangerluarsuk in Igalikup Kangerlua, ki jo na sredi prekinja jezero. Bila sva na prepihu, vendar je bil kraj, z vseh strani obdan z vodo, prav prijeten. Za nama je bilo osem ur hoje in prvič naju ni skrbelo, kje bova hodila naslednje jutro, saj je bilo nadaljevanje poti dobro vidno.

Do Qaqortoqa, nato pa še počitniško uživanje okrog Nanortalika

Zadnji dan naju je čakal najmanj zahteven in najkrajši del poti. Ob morju so se vile megle, vendar je bila vidljivost zadostna. Šla sva naravnost proti jugu

po rahlo valoviti pokrajini in po uri in pol ponovno prispela do morja in do pastirske koč, v kateri je v mogoče prenočiti. V primeru slabega vremena je za take postojanke dobro vedeti. Še ena podobna koč je bila slabo uro oddaljena od te. Čeprav je bilo v njej več osebnih predmetov, je prijazno sporočilo popotnikom dovoljevalo, da prenočijo ali vedrijo v njej, le hrano in drugo lastnino naj pustijo pri miru. Ob morju sva nadaljevala, dokler nisva zagledala komunikacijskih stolpov na hribu, za katerim se je skrivalo mesto. Ponovno je bilo treba v hrib, po gladkih skalah sva hitro napredovala. Ko sva prišla do zadnjega možica in rdeče pike na najini poti, je minilo slabih šest ur. Prišla sva v Qaqortoq, največje mesto južne Grenlandije z več kakor tri tisoč prebivalci.

V štirih dneh sva srečala le enega popotnika, vreme je bilo lepo, temperature od deset do petnajst stopinj, prvi dan celo do dvaindvajset stopinj Celzija. Zaradi visokih temperatur so naju spremljali roji mušic in komarjev, tako da sva se razveselila vsakega vetra, ki jih je vsaj malo razgnal. V mestu sva dvakrat prenočila in potem s helikopterjem odletela proti jugovzhodu v Nanortalik,

Vasica Tasiusaq med fjordom Tasermitut in zalivom Tasiusaq. Rdeča hišica v ospredju je prijazen hostel. Foto: Janko Kos

najjužnejše mestece na Grenlandiji. Od tam naju je Inuit Malik odpeljal s čolnom kakih štirideset kilometrov v Tasermitut fjord do kratke, vendar zelo vodnate reke Kuussuaq, ki povezuje jezero Taseruaq in Tasermitut fjord. Tu je pravi raj za ribiče in kajakaše. Kajake izposojajo na turistični agenciji v Nanortaliku.

Taborila sva ob reki, lovila ribe, pohajkovala po polotoku, nabirala borovnice in gobe, se povzpela na razgledno goro Quaqqatsiaq in neizmerno uživala ob pogledih na hribe, za katere trdijo, da se lahko kosajo z vrhovi Patagonije. Do dva tisoč metrov visoki ošiljeni vrhovi, ki štrlijo iznad ledenikov, so res paša za oči. Na koncu fjorda še posebej izstopata Ketil in Ulamertorsuaq, ki sta z navpičnimi tisočpetstometrskimi stenami vrhunski izziv za alpiniste. Mogočen je bil videti tudi ledenik Sermeq, ki se ruši v Tasermitut fjord in tvori plavajoče ledene gore. Vreme je bilo še vedno lepo, temperature pa precej nižje, od štiri do dvanajst stopinj Celzija. Po petih dneh sva odšla do tri ure oddaljene kmetije Saputit, od koder naju je Malik odpeljal do Nanortalika. Bivala sva v eni od tradicionalnih grenlandskih hišic, se potikala po mestu, spoznavala domačine, bila priča sprejemu prvošolcev na prvi šolski dan, se povzpela na najvišji vrh otoka Qaqarsusik, 559 m, in čakala na klopci v zalivu, da se bodo prikazali

INFORMACIJE

Dostop: Letališče v Narsarsuaqu ima poleti dvakrat na teden povezavo s Kopenhagom in Reykjavikom. Iz Narsarsuaqa Air Greenland vsak dan leti tudi v mesta na zahodni obali in vzdržuje helikopterske povezave z Narsaqom, Qaqortoqom in Nanortalikom. Redni ladijski prevozi so le še med Narsarsuaqom, Narsaqom in Qaqortoqom.

Literatura: D. Swaney. Iceland, Greenland & the Faroe Islands, Lonely Planet Publications, Hong Kong 1997.

D. Končnik. Grenlandija – svet zase, samozaložba, Topolšica 2007. Spletna stran Google Zemlja <http://www.google.com/intl/sl/earth/index.html>, citirano 19. 8. 2013.

Zemljevid: Hiking Map South Greenland, Tasermitut fjorden – Nanortalik, Narsarsuaq/Narsaq/Qaqortoq, 1 : 100.000.

kiti. Kitov ni bilo, se je pa pred najinimi očmi prelomila visoka ledena gora, kar je bilo prav tako zanimivo.

S helikopterjem sva se vrnila v Narsarsuaq, kjer sva še isti dan do konca raziskala okolico, naslednji dan pa odletela v Kopenhagen in nato domov. Počitnice so bile nepozabne. Ko zopet prebirava Končnikovo knjigo Grenlandija – svet zase, si govori: "Prav to sva doživela tudi midva." ◉

Voda je – vode ni?

Problematika odvzema vode iz gorskih vodotokov

Besedilo: Peter Muck

Naše Alpe sestavljajo pretežno apnenci, ki jih spremljajo značilnosti globokega in plitvega krasa. Ena teh značilnosti je tudi, da so vodni viri v primerjavi z drugimi gorstvi, ki imajo relativno bolj neprepustno matično kamnino, redkejši in imajo manj vodnatih strug.

Da ne bo pomote, tudi apnenec je neprepusten: kamnita kotanja v apnencu, ki nima razpok, drži vodo, dokler ne izhlapi. Vodoprepustnost v strukturi apnenčevih skladov pa povzroča kraški pojavi, ki jih Slovenci zelo dobro poznamo.

Voda prodira skozi Zemljino površje, dokler ne naleti na oviro. To je pri nas na krasu pogosto dolomitiziran apnenec, ki je manj prepusten. Na tej oviri se del vode pretaka, dokler ne privre na svetlo kot izvir. Velika količina vode se zadržuje tudi v pobočnih preperinah in zdrobljenih kamninskih slojih. Ta je posebno kvalitetna, ker nima posrednega stika z morebitnimi onesnaževalci.

Od vodnega vira se iz osrčja gora pretaka voda po grapah in soteskah v dolino. Velikokrat se zgodi, da voda pri nizkih vodostajih ponikne, sploh če je struga zelo dolga. Vendar se prej ko slej zopet pojavi na površini.

Te gorske struge so pri nas krajinsko izredno atraktivne. Njihova lepota je v raznolikosti pretakanja, ki ga pogojujejo razčlenjene brežine in skokovita dna. Voda se pretaka okoli manjših balvanov in velikih prodnikov. Vmes so skrivnostni tolmunčki, ki vabijo, da bi vanje vtaknili svoje razbolele noge in pregreto glavo. V zalivčke je nanoslo fin snežno bel pesek. Včasih so ta pesek prodajali kot čistilo za umazano kuhinjsko posodo.

Ne gre samo za energetski potencial

Poseben okras gorskih vodotokov je obrežna vegetacija, ki se seveda razlikuje od ostalih gozdnih sestojev, kar prispeva k pestrosti vrst in bogati prehrabeno verigo. Obrežna vegetacija, mahovi, mirujoče vodne cone pod kamni in za kamnitimi rebri ter mešano pretakanje so tudi samosvoj, vendar zaradi majhnosti zelo občutljiv ekosistem. To je domovanje mnogih drobcenih živih bitij, ki so hrana višjim vrstam.

V razširitvah gorskih dolin se lahko potok pahljačasto razširi po snežno belih prodiščih, ki se kontrastno odražajo od živo zelenega obroja. Na planinskih poteh, ki vodijo ob vodotokih, čas veliko hitreje mine, pa tudi manj utrujajoče so. Lep primer za to je pot, ki pelje po desnem bregu reke Kamniške Bistrice od Iverja do Doma v Kamniški Bistrici.

Ljudje niti ne vedo, kaj vse se nahaja v gorskih grapah, ker so v večini težko dostopne. V njih je veliko slapov, majhnih sotesk in tolmunov, v katerih se lahko celo okopaš. V nedostopne grape zaide planinec običajno le takrat, ko se izgubi. Takrat ga grabi malo panike in ni tako dovzeten za detajle, ki jih je oblikovala voda. V teh strugah je zanimivo že samo to, kako skladno je visoka voda po njih namestila velike prodnike in balvane.

Dve od glavnih vrednot gorskega vodotoka sta bistra voda in čistoča struge. Imel sem priliko videti gospo z bližnjega vzhoda, ko je zagledala izvir Kamniške Bistrice. Postala je omotična, potem pa nikakor ni hotela stran. Kasneje je povedala, da česa tako lepega še ni videla.

Njen soprog je bil stvarnejši. Zanimala ga je izdatnost izvira, pa tudi to, zakaj ni ta čudovita voda zajeta za vodno oskrbo naših mest.

Ko potok izgine iz struge

Na kratko sem opisal nekaj vrednot gorskega vodotoka, da bo nadaljevanje tega prispevka razumljivejše. Seveda nisem navedel vseh vrednot in pozitivnih lastnosti, ki jih je še zelo veliko. Izognil se bom tudi znanstvenim pojmom, ki jih ljudje ne poznajo.

In potem se zgodi naslednje. Planinec se v poletnem popoldnevu vrača ves pregret z napornega pohoda v dolino. V suhi čutarici bi lahko brez škode hranil smodnik. Toda planinec ima cilj. Po tej poti je pred leti že hodil. Še malo, pa bo prišel do struge potoka "Žejavec", kjer si bo – ha, ha, tralala – ohladil pekoče podplate in se

po mili volji napil. Kleče kot pri molitvi bo počasi srkal to rajsko tekočino iz sklenjenih dlani in čutil, kako se njena svežina razpo-reja po telesu.

Glej, struga je že tu. In razočaranje, fatamorgana v obratnem smislu. V puščavi se žejnemu popotniku pojavi voda, ki je ni, tu pa vode ni, kjer bi morala biti. Pa saj je pred tednom močno deževalo, struga je pa kar suha. Tu in tam je v kotanji lužica, znak, da je tukaj voda pred kratkim še tekla. Obrežna rastlinje, odvisno od stalne prisotnosti vode, žalostno sklanja stebelca nad suho strugo. Temno zeleni mah, s katerim so obraščeni prodniki in skalnato obrobje struge, je porjavel in počrnel. V zraku se čuti duh po trohnohi.

V lužici se ribica zaman trudi, da bi našla mesto, kjer bi lahko svoje škrge v celoti potopila pod vodo. Pa saj tako visoko in v tako majhni vodi ni rib? Pa so, celo do tisoč metrov visoko. Tu je možno še najti genetsko čiste vrste. Saj poznamo zgodbo, kako je uspelo obnoviti populacijo soške postrvi?

Male hidroelektrarne, veliki odjemalci

V presušeno strugo strmečega planinca zmoti tiho brnenje, ki prihaja nekje od spodaj. Morda je blizu kakšna hiša, kjer bo dobil kozarec vode? Napoti se k izvoru brnenja in kmalu zagleda lično hišico z zaklenjenimi vrati in zamreženimi okni. Na hišici je tablica z napisom "MHE ŽEJAVEC", sledijo podatki o lastniku, instalirani moči in letnici postavitve. Pod hišico je izpust, iz katerega dere Žejavec, kot bi spustil psa z verige. Torej zato ni zgoraj zajetje, od katerega po vkopani jekleni cevi priteče voda.

Tako je planinec naletel na novozgrajeno malo hidroelektrarno (MHE). V Sloveniji jih je nekaj čez 400. Točno število ni znano, saj so nekatere v grapah dobro skrite ali pa delujejo v kombinaciji z odvzemi v druge

namene. V Avstriji je teh objektov preko 3000.

Vodo iz gorskih potokov odvajajo tudi za oskrbo naselij z vodo. Gre za manjše količine, ki se v vodotok ne vračajo. Redkejši so odvzemi za ribogojnice, ki pa vračajo v vodotok zelo onesnaženo vodo. Odvzemov za namakanje v naših gorah skoraj ni, jih je pa v nasprotju s Slovenijo na Južnem Tirolskem zelo veliko.

Odsek vodotoka, ki je prizadet zaradi odvzema, je lahko kratek (Pišnica) ali zelo dolg (Javorniški Rovt–Jesenice). Oba navedena primera sta bila izvedena že v začetku 20. stoletja, tako da se je narava z njima že nekoliko sprijaznila. Takih starih odvzemov je kar veliko, ko pa se obnavljajo, se pretežno v smislu še večjega odvzema.

Korist in narava ne hodita z roko v roki

Po drugi svetovni vojni se je začelo število MHE večati predvsem v goratih predelih Slovenije. Gradnjo teh central je država podpirala ne glede na ekološko škodo, če bi v primeru vojne primanjkovalo elektrike. Tudi danes se gleda na te odvzeme dokaj prizanesljivo, ker smo pač v obdobju splošnega pomanjkanja energije, pa tudi za podeljene vodne pravice država nekaj dobi.

Lastnik MHE porabi proizvedeno energijo zase in tudi za sosede. Viške oddaja proti plačilu v omrežje ali pa vse oddaja samo v omrežje. Seveda je težnja lastnika, da proizvede čim več. Velikost proizvodnje je odvisna od velikosti pretoka v strugi in od padca. Padec je višinska razlika med zajetjem in strojnico MHE. Primer: pretok na zajetju je 5 l/s, višinska razlika je 100 m. Pri teh pogojih je proizvedena moč okoli 3 kW, kar lahko zadošča za eno domačijo. Če je pretok 30 l/s, višinska razlika pa 200

Tirolsko zajetje, levo izpust, kar pa še zdaleč ni dovolj. Foto: Peter Muck

m, se moč poveča do spoštljivih 37 kW, kar je že dovolj za majhno naselje.

Iz te primerjave je razvidno, da so težnje lastnika MHE, da odvzame čim več vode, razumljive, in če mu konstrukcija zajetja dopušča, vzame vso. Zajemi naj bi bili čim višje, za kar so seveda potrebne velike dolžine cevovodov, ki so večinoma vkopani. Zasuti jarki včasih delujejo kot drenaže, ki vplivajo na stabilnost brežin in dodatno odvajajo še tisto malo vode, ki priteka iz pobočnih izvirov. Dogaja se tudi to, da se potem, ko se iz stranskih pritokov v strugi nabere spet nekaj vode, pojavi nova MHE. Tako imamo primere, da je v isti strugi več odvzemov, ki se prepletajo med seboj.

Ekološko sprejemljivi pretok

Odvzemi, posebno na velike razdalje, prekinjajo hidrobiološko kontinuiteto oziroma povezavo med biocenoza vzdolž vodotoka. Nad izsušitvami vodotokov, predvsem gorskih, so se začeli pritoževati tudi ribiči. Najbolj so bile prizadete gojitvene vode. Začeli so predpisovati minimalni pretok pod odvzemi, ki se je imenoval biološki minimum. Ta pretok so določali precej na pamet in ni zadoščal za ohranitev ekološkega ravnovesja.

Po osamosvojitvi Slovenije se je začela uvajati metodologija določanja preostanka pretoka pod odvzemi, ki je v veljavi predvsem v srednji Evropi. Za ta pretok se je v Sloveniji uveljavil naziv ekološko sprejemljivi pretok ali na kratko Qes. Za njegovo določanje sta potrebna interdisciplinarni postopek in znanje cele vrste strokovnjakov, predvsem pa specialistov hidrologa in biologa. Hidrolog ugotavlja velikosti merodajnih pretokov, biolog pa

Naraven gorski potok Foto: Peter Muck

vrsto in število vseh živih bitij, ki so sicer laiku popolna neznanka, ter fizikalne in kemijske parametre. Iz teh in še mnogih drugih podatkov, kot je npr. morfološko stanje vodotoka, in iz načinov odvzema se potem po ustrezni metodologiji določijo ekološko sprejemljivi pretok.

Eno od pomembnih izhodišč za to določanje je srednja nizka voda. To je sicer statistični podatek, pridobljen na osnovi mnogih meritev, vendar ga je možno v naravi opredeliti kot pretok, ki traja vse leto razen ob izredni suši in po nalivih. Čez leto smo navajeni gledati vedno isto višino gladine, npr., da sega do neke višine na brežini. Vsako večjo spremembo bomo takoj opazili. Tako vemo, da je ta pretok garant, da je v potoku ohranjeno ekološko ravnotežje.

Vodna direktiva za članice EU

Z metodo določanja Qesa se ugotavlja, da so v nekaterih primerih možni tudi manjši pretoki, kot je npr. srednja nizka voda, ampak to le do meje, ki ne povzroča velike škode v vodotoku. Ta meja pa nikakor ne pomeni velikega zmanjšanja. Za gorske vodotoke, ki imajo pod odvzemom več stranskih pritokov, je "čez palec" to zmanjšanje v posebnih primerih največ od 30 do 40 %. Qes se lahko prilagaja letnim časom ali pa avtomatsko sledi naravni dinamiki vodotoka. V odvzemnem objektu ali ob njem bi moral biti umerjen izpust, na katerem je vidno, ali se po njem pretaka predpisani Qes.

Po veljavnih metodologijah določeni Qes je pomemben dokument v tehnični dokumentaciji za pridobitev vodne pravice na predmetnem vodotoku.

Da se Qes uresniči, je za države članice EU podana okvirna vodna direktiva, ki je vzpodbujena še z obširnimi sklepi in poročilom z druge konference Alpske konvencije marca 2009. To izredno obširno

Čigav je vrh?

O državni meji

Besedilo: Andreja Erdlen

poročilo obravnava stanje alpskih voda in upravljanje z vodnimi viri. Upravljanje voda je ena izmed tem, za katero so se pogodbenice Alpske konvencije obvezale, da bodo izvedle primerne ukrepe s ciljem ohraniti in ponovno vzpostaviti zdrave vodne ekosisteme. Da bi imela določitev Qesa trdno pravno podlago, je v Uradnem listu RS z dne 30. 11. 2009 izšla Uredba o kriterijih za določitev ter načinu spremljanja in poročanja ekološko sprejemljivega pretoka. V tej uredbi so opisani postopek ter način določitve Qesa in seveda tudi sankcije za kršitelje, kot se za uredbo v Uradnem listu spodobi. Torej bi moralo biti vse lepo in prav, toda stanje na terenu se razlikuje od bronamernih papirnatih usmeritev. Lastnikom MHE seveda tudi ni prav, da jim bo uredba za določitev Qesa zmanjšala dohodke.

Ohranimo naše gorske vodotoke!

Voda se iz potoka zajema na razne načine. Skoraj vsi so konstruirani tako, da odvedejo vso vodo, razen v primerih, ko je jez v slabem stanju in prepušča nekaj vode, ta pa po navadi ne dosega količine določenega Qesa. Najbolj požrešna so tirolska zajetja, ki lahko odvedejo iz struge popolnoma vso vodo. Tirolsko zajetje je betonski jez, ki ima vzdolž vsega preliva rešetko, skozi katero pada celotni pretok v notranjost jez, ki ima stranski odtok v strojnico. Kršenje količine Qesa je v gorskih predelih in težko dostopnih krajih zelo lahko izvedljivo. Tudi obisk inšpektorja se zlahka pravočasno opazi. Iz dokumentacije o proizvedeni energiji je kršenje težko razbrati, ker ni sočasnega merjenja pretokov.

To je bila izredno kratka obrazložitev okoljske problematike gleda odvzema vode iz gorskih vodotokov. Gornik bo zlahka ugotovil, ali gre za prestop, sploh če se vzame vsa voda. Za naravo bo storil gornik še več, če se bo poleg pobiranja papirčkov potrudil v kakšno odročno grapo in pogledal, ali MHE "vzame vse". To je moje osebno mnenje.

Pred leti sem bil zaradi postavitve MHE na komisijskem ogledu Klavžarice, ki je desni pritok Kanomlje. Ta potok ima v zgornjem delu čudovito morfologijo. Po pestro razčlenjeni strugi se voda atraktivno pretaka. Pa se nekdo oglasi: "Saj je ta struga težko dostopna. Kdo bo le hodil občudovat te vaše lepote? Je čisto vseeno, če ni vode v njej." Komaj je bila izrečena ta misel, že se je čustveno oglasil predstavnik varstva narave: "Saj ravno zato, ker je ta del struge tako skrit, jo moramo varovati še bolj. V Sloveniji smo nepovratno uničili že preveč naravnih vodotokov." Investitor se je potem zelo izkazal. V sklopu postavitve MHE je obnovil staro, propadajočo klavžo.

V 3. členu Zakona o nadzoru državne meje je pojasnjeno, da mejna črta razmejuje območje Republike Slovenije od območij sosednjih držav. Meja med državami pogosto poteka po strugah rek, potokov ali pa po grebenih in vrhovih gora. Na ta način so meje nekako najlažje določljive in najmanj sporne. Seveda pa možnosti sporov vedno obstajajo, na primer, če poteka meja točno po vrhu gore, čigav je pravzaprav vrh? In čigava je gora? Po navadi si goro in z njo vrh lastimo vsi, vsak na svoji strani. In moje mnenje je, da je gora čisto zares naša, od nas vseh; meja je pravzaprav le namišljena, politična črta, ki je včasih okrepljena še s fizičnimi preprekami (bodeča žica, mine), ki nas včasih bolj, včasih manj razdvajajo.

Tam, kjer so bile včasih meje ovira za planinarjenje, so z vstopom naše države v EU praktično izginile in tako planinci z veseljem hodimo po poteh, za katere smo svoj čas morali prositi za dovoljenja. Hodimo tudi po novih poteh v obmejnih območjih. Planinci se tam srečujemo, se pozdravljamo v vseh jezikih ... in se ne prepiramo.

Meja s Hrvaško pa je omejila planinsko dejavnost na področju, kjer včasih teh problemov nismo poznali. Tako sta bili prisilno skrajšani Štajersko-zagorska krožna pot (PD Vrelec Rogaska Slatina) in Zasavska planinska pot, ki se je začela v Kumrovcu (MDO Zasavskih planinskih društev). Skoraj zamrla sta Pot prijateljstva Snežnik – Snježnik (PD Snežnik Ilirska Bistrica) in Bratska planinska pot Ljubljana–Zagreb (MDO Ljubljana), saj prehod meje ni več dovoljen. Sedaj obe poti čakata na morebitne boljše čase, ko nas meja ne bo več ovirala. Veliko razprav je bilo in jih še bo o Trdinovem vrhu ali Sveti Geri – najvišjem vrhu Gorjancev ali Žumberačke gore.

Spomnim se tudi dogodkov iz let, ko so bile poti na meji težko dostopne. Tako smo se poljšanski planinci namenili na Olševo (Govco) in le s težavo prepričali vojake na karavli, da so nam dovolili vzpon na vrh. Ko sem bila s skupino na planinarjenju po Kamniško-Savinjskih Alpah, smo tik pred dežjem prispeli do Češke kočice. Naslednji dan smo

nameravali na Kočno, Grintavec in vse do Kokrškega sedla. A mi je zjutraj tak podvig oskrbnik – legendarni Andrej Karničar – odločno odsvetoval.

"Pojdite čez Savinjsko sedlo na Okrešelj," mi je predlagal, "potem pa se z druge strani povzpnete na Skuto, če bo vreme jutri boljše."

Bila sem začudena: "To vendar ne gre, saj je prehod čez Savinjsko sedlo prepovedan!"

"Ah kaj! Reci, da ste se izgubili, če vas bodo ustavili," je zamahnil z roko. "Pa saj v takšni megli graničarji ne bodo hodili naokoli," je še dodal. In res jih ni bilo.

V hribe zahajam že dobrih štirideset let. Največ obiskujem domače hribe, le občasno se podam na kakšno planinsko potepanje v tujino. Tako sem nekega dne hodila s prijateljico po poti Venediger Höhenweg na Tirolskem. Ko sva sedeli pred planinsko kočico in opazovali bližnje vrhove, mi je neki avstrijski planinec poočital: "Saj vem, vi Slovenci mislite, da so lepi hribi samo pri vas!" Res je, vedno znova ugotavljam, da so zame naši, slovenski hribi najlepši. Je pa lepo tudi drugje. In prav je, da to povemo. Tudi na Boču, na t. i. Štajerskem Triglavu sem neke jeseni srečala skupino hrvaških planincev, ki so na koncu povedali: "Mi veliko prihajamo k vam, v Slovenijo, vi pa na Hrvaško skoraj nikoli! A tudi mi imamo lepe hribe." Slovenci smo res kar malo preponosni na naše hribe. Ko hodimo po Alpah, srečamo številne tujce iz različnih držav, ki ne želijo osvojiti le Triglava, ampak jih zanimajo tudi drugi vrhovi v okolici.

Rada se spominjam dogodka na grebenu Košute, kjer se poti s Kladiva proti Košutnikovemu turnu pridruži pot s severa, z avstrijske strani. Po njej sta namreč dosegla greben dva avstrijska planinca. Ne spomnim se več, kaj sta vprašala, vem samo, da sta se mučila z naučeno slovenščino, zato sem predlagala, da lahko govorimo tudi nemško. A nista hotela. Povedala sta, da se učita slovenščino in da želita vaditi.

Ali poznega popoldneva v Prešernovi koči na Stolu, kjer smo na konec naliva skupaj čakali avstrijski in slovenski planinci in si krajšali čas v mešanici nemščine in slovenščine.

V zadnjih letih sem se kar pogostokrat gibala na poteh ob meji. Na območju Kozjaka, na poti od Maribora do Dravograda, skorajda vzporedno potekata dve planinski poti, ena na slovenski in druga na avstrijski strani, naša z okroglimi in avstrijska s črtastimi markacijami. Bomo kdaj sposobni reči, da ne potrebujemo dveh poti v oddaljenosti dveh metrov, in se odločiti za eno, ki bi jo skupaj vzdrževali? Si lahko predstavljate skupne akcije slovenskih in avstrijskih markacistov, ki vzdržujejo pot?

Ko sva se z možem pred leti udeležila tečaja jadriranja, sva tam spoznala par iz Avstrije, natančneje iz Železne Kaple. Rosi in Andreas sta bila Avstrijca, a sta se naučila nekaj slovenskih besed – ne toliko, da bi se lahko pogovarjali o vsem, kar smo želeli, zato smo se veliko in prijetno pogovarjali v nemščini. Andreas, gorski reševalec, mi je povedal, da se rad spominja srečanj z gorskimi reševalci z Gorenjske, ki so se nemalokrat zaključila s "tekočimi zadevami", a nikoli ni bilo nobenih sporov, nobenih nesoglasij, saj so vsi delovali s skupnim ciljem – pomagati. Povedal mi je, da imajo tudi Avstrijci svoj Storžič. Presenečena sem bila, da je ta gora tako blizu, a do tedaj še nisem slišala zanjo.

Pristovski Storžič sva z možem kmalu potem obiskala. Nemalo me je presenetil napis na stolpu na vrhu: "Kärnten frei und ungeteilt 10.10.1920–10.10.1962". (Svobodna in združena Koroška). "Frei?" Prosta? Svobodna? Nas so v šoli učili drugače, namreč o krivici, ki se je

zgodila koroškim Slovincem, o nepravilnostih pri izvedbi plebiscita, medtem ko avstrijski viri navajajo, da je bila to ena izmed prvih demokratičnih odločitev ljudstva. Kaj je res in kaj je prav, sem takrat razmišljala. Morda pa napis sploh ni napačen – morda bi moral biti samo datum drug, to je 1. 5. 2004, ko se je Slovenija pridružila Evropski skupnosti, saj je od takrat Koroška zares združena! In od takrat lahko brez težav obiskujemo Virnikov Grintavec, Goli vrh, Stegovnik in še mnoge druge vrhove.

Učenje tujih jezikov mi je bilo od nekdaj všeč. Vsak jezik, ki se ga naučiš, je posebno darilo, je kot še ena, dodatna življenjska pot. Seveda je z znanjem jezika lažje spoznavati druge države, ljudi, običaje. Zato mi nikoli ni odveč govoriti nemško ali srbohrvaško (še vedno ne ločim med srbskim in hrvaškim jezikom). Ne obremenjujem se z mislijo, češ naj se kar naučijo slovensko, ampak sem vesela, da sem se naučila nekaj jezikov in da se lahko pogovarjam z ljudmi iz različnih jezikovnih okolij. Saj ni pomembno, v katerem jeziku govorimo, šteje le to, o čem govorimo. In ko v pogovoru opazimo, da so naši interesi in naša razmišljanja podobna, je jezik res le še sredstvo za sporazumevanje. V najlepšem spominu imam planinske ture s prijateljico iz Nemčije, ki me je na najinih potepih po Julijcih v kočah vsak večer učila nemščine.

Ne povezujemo se samo planinci. Sodelovanje med obmejnimi občinami in drugimi institucijami se odvija tudi

na področju turizma. Leta 2012 je bil izveden skupni projekt slovenskih in avstrijskih partnerjev "karavanke@prihodnost.eu", ki vključuje proučevanje naravne, kulturne in zgodovinske dediščine ter spodbujanje pohodništva, kolesarjenja in turizma na področju Karavank (www.karavanke@eu). Izdana je bila tudi karta kolesarskih in pohodniških poti, ki nam je res lahko v pomoč. Žal jo je težko dobiti in ne vem, kje so karte sploh še na voljo. Po tem, ko so Slovenija, Avstrija in Madžarska zavarovale območje Goričkoga, je nastal Trideželn park Goričko-Raab-Örseg s skupnim ciljem ohranjanja narave in nekaterim skupnimi prireditvami.

Želim si, čeprav vem, da je zaenkrat še iluzorno, da bi vsi skupaj presegli miselnost o ločevanju zaradi meja. Da bi nekoč na vrhovih, ki so na mejah, imeli dvojezične ali večjezične žige (ne glede na to, ali je v zakonodaji, da bi bil žig samo eden) za vse planince. Da ne bi bilo dveh poti v razdalji par metrov ter da bi vsi hodili po eni, skupni poti. Da bi bili vsi napisani v obmejnih območjih v več jezikih. Da bi bilo še več takšnih dogodkov, kot je srečanje planincev na tromeji, na Peči, pohod Čez goro k očetu na Koroškem ...

Meje izginjajo, a razlike med nami ostajajo. Spoznavajmo in spoštujmo jih. Kaj ni res, da nas prav različnost bogati?

Savinjsko sedlo Foto: Oton Naglost

Po sledih preteklosti

Gore nad Tolminom

Besedilo: Matija Turk

Kraji ob zgornjem toku reke Soče poleti privabljajo pisano množico adrenalinskih športov željnih turistov. V gorah nad najlepšo evropsko reko že dolgo ne srečujemo le planincev – po poteh se podijo gorski kolesarji, po zraku jadrajo padalci in po potokih skačejo ljubitelji soteskanja. Jeseni pa se vrvež umiri in takrat je najlepši čas za obisk Posočja.

Nad sotočjem Soče in Tolminke je ob križišču poti proti Gorici, Bovcu in Idriji zraslo mesto Tolmin. Nekoliko zaspan kraj, ki se po turističnem vrvežu ne more primerjati z Bovcem ali Kobaridom, je lahko izhodišče za prijetne planinske izlete in ogled različnih kulturnih in naravnih znamenitosti.

Gore nad Tolminom

Izmed tolminskih gora imajo visokogorski značaj le vrhovi v grebenu Peči, kjer doseže največjo višino Tolminski kuk,

Gore nad Tolminom Foto: Mirko Bijuklič

2086 m. Ostali pomembnejši vrhovi v tem mejnem grebenu med Tolminskim in Bohinjskim kotom so še Mahavšček (oziroma Veliki Bogatin, 2005 m, Podrta gora, 2061 m, Vrh nad Škrbino, 2054 m, Vogel, 1922 m, Rodica, 1966 m, in Črna prst, 1844 m.¹ To so tudi najbolj znani planinski cilji, zato smo se pri opisu izletov v sredinski prilogi posvetili nekoliko manj znanim vrhovom.

Na Tolminskem najdemo tudi plezalsko zanimive cilje. Takšna je Škrbinska plošča Vrha nad Škrbino z več lažjimi plezalnimi smermi, primernimi za začetnike, medtem ko se bodo zahtevnejši plezalci odpravili v južno steno Novega vrha pri Rodici. Bolj ležernim plezalcem sta na voljo urejeni športni plezališči pri Čiginju in Senica pri Poljubinju. Vendar pohodniki in alpinisti niso razlog, da so tolminski gorski reševalci v samem vrhu po številu posredovanj na leto. Razlog so jadralski padalci, saj poleti skorajda ne mine dan, da ne bi kdo izmed njih pristal v krošnjah dreves.

Zgodbe preteklosti

Kraji v Zgornjem Posočju danes ležijo daleč stran od pomembnih prometnih poti. Drugače je bilo pred tremi tisočletji, ko je skozi Posočje potekala pot, ki je povezovala prazgodovinske naselbine z območja Jadrana s tistimi v Alpah. Na Mostu na Soči je bilo v starejši železni dobi glavno središče posoških skupnosti. Tu so odkrili ostanke največje železodobne naselbine s pripadajočim grobiščem na območju jugovzhodnih Alp. Najdbe dragocenega uvoženega posodja govorijo celo o stikih z grškim svetom. Stare trgovske poti so s pridom izkoristili Rimljani, ki so v drugem stoletju pr. Kr. začeli prodirati v naše kraje.

¹ Za vrhove tega grebena, ki mu Tolminci pravijo Peči, se je uveljavilo tudi poimenovanje Spodnje Bohinjske gore.

Krn, Batognica, Škofič, Veliki Stador in Slemenove peči Foto: Miljko Lesjak

Da romanizacija staroselcev ni bila povsem miroljubna, pričajo najdbe rimskega napadalnega orožja v okolici staroselskih gradišč na Cerkljanskem. Bogata zgodovinska in etnološka dediščina Tolminskega je izčrpno predstavljena v Tolminskem muzeju, z arheološko dediščino Mosta na Soči pa se bomo spoznali, če bomo prehodili kulturno-zgodovinsko pot Čez Most po modrost.

Zgodbe preteklosti bomo srečali na vsakem koraku, ki nas bo vodil po bližnjih in daljnih hribih nad Tolminom. Nekatere so morda le plod ljudske domišljije, kot tista o pesniku Danteju, ki naj bi navdih za opis Pekla v svoji Božanski komediji dobil med obiskom Tolminskih korit in Zdalške (Dantejeve) jame. Ljudski domišljiji gre pripisati še legendo o Atili, ki naj bi bil pokopan pod veliko gomilo, imenovano Čemanova bula v Tolminu.

Osamelci nad Tolminom

Prav nad Tolminom se dviga osamelec Kozlov rob, 425 m, z obnovljenimi ruševinami srednjeveškega gradu, ki so ga na mestu nekdanjega prazgodovinskega gradišča postavili oglejski patriarhi. Na razgledni mestni vrh vodijo s Tolmina udobne sprehajalne poti. Na drugi strani Soče se dvigujeta še dva sprehajalna vrhova, Bučenica, 510 m, in Mengore, 452 m. Na Mengorah stoji stara romarska cerkev Svete Marije. Iz smeri Volč vodi do nje romarska pot s postajami križevega pota, ki jih krasijo mozaiki patra Marka Rupnika. Notranjost cerkve je poslikal slikar Tone Kralj, ki je po prvi svetovni vojni naredil načrt za njeno obnovo. Kraljeve freske krasijo več cerkva v Posočju, poslikal pa je tudi cerkev na Svetih Višarjah. Pri cerkvi na Mengorah so se leta 1713 zbirali tolminski puntarji.

1 Cerkev Svetega Duha na Javorci je eden najpomembnejših secesijskih spomenikov pri nas in hkrati najlepši spomenik soške fronte.

Foto: Matija Turk

2 Spomenik prvemu padlemu italijanskemu vojaku na soški fronti pri Solarjih na Kolovratu; v ozadju Matajur Foto: Matija Turk

3 Tolminske Ravne Foto: Miljko Lesjak

4 Cerkev Svete Marije na Mengorah

Foto: Matija Turk

5 Kotanja Po Lužnici, nad njo Škofič, Rdeči rob in Veliki Stador Foto: Vladimir Habjan

Takrat se ljudje, drugače kot danes, niso dovolili v nedogled vleči za nos in obirati nenasitnim oblastnikom. Zvon z Mengorah

je oznanil začetek zadnjega kmečkega punta na Slovenskem, ki je bil na koncu krvavo zatrt, voditelji upora pa usmrčeni na mestnem trgu v Gorici.

Med prvo svetovno vojno so Mengore skupaj z Mrzlim vrhom predstavljale steber obrambe tolminskega mostišča. Med Tolminom in Mostom na Soči je avstro-ogrsko vojska zagrizeno branila Mengore in Selski vrh na desnem bregu Soče. Le tako je lahko obdržala nadzor nad bohinjko železniško progo do Mosta na Soči, ki je bila ključna za oskrbovanje tolminskega bojišča. S prevala Poljance vodi ob očiščenih kavernah in strelskih jarkih na vrh zgodovinsko-učna pot. Z nje lahko zavijemo še na sosednjo

Bučenico, izpod katere je 24. oktobra 1917 krenil v napad proti Kolovratu in Matajurju mladi nemški nadporočnik Erwin Rommel. Bodoči puščavski lisjak, branilec normandijskih obal in Hitlerjev priljubljeni general je prav tu začel svojo bleščečo vojaško kariero.

Polog in Javorca

Z gozdnate Bučenice se nam na razgledni točki odpre pogled proti Mrzlemu vrhu, 1360 m, in Vodil vrhu, 1053 m.² Zaradi močno razširjene govedoreje in

² Na zemljevidih je zapisano Vodel, vendar domačini uporabljajo izključno izraz Vodil vrh.

z njo povezane košnje so bila pobočja Vodil vrha še pred prvo svetovno vojno skoraj povsem gola. Danes jih porašča gozd, živahno zvonjenje kravjih čred pa še vedno odzvanja s planin Pretovč, Medrja in Polog, kjer lahko planinci kupijo domači tolminski sir in druge mlečne izdelke.

Po severni strani Vodil vrha vodi iz Zatoľmina ozka in prepadna cesta v Polog v dolini Tolminke. Zaradi pestre geološke sestave dolino nenehno ogrožajo pobočni zdrsi in podori, ki so jo zlasti prizadeli ob zadnjem rušilnem soškem potresu leta 1998. Razsežni skalni podor se je nekaj let kasneje utrgal s pobočja Grušnice in močno

spremenil podobo te idilične, s pašniki posejane doline.

Nad Pologom stoji na Javorci spominska cerkev Svetega Duha, eden najlepših secesijskih spomenikov pri nas. Cerkev so po načrtih dunajskega arhitekta Remigiusa Geylinga zgradili avstro-ogrski vojaki v spomin na tovariše, ki so padli v okoliških gorah. V notranjosti, okrašeni v secesijskem slogu, je na lesene plošče vžganih 2564 imen vojakov vseh narodov monarhije. Ko je po končani vojni Primorska pripadla Italiji, je ta v Pologu za obrambo novih meja zgradila velike betonske bunkerje. Presenetljivo pa je, da so takrat fašistične oblasti cerkvico

Pot miru

Pot miru je zgodovinsko-učna pot, ki poteka po nekdanjih bojiščih soške fronte. Obiskovalcem želi pokazati najpomembnejše vojne ostaline in spomenike, skupaj z naravnimi znamenitostmi.

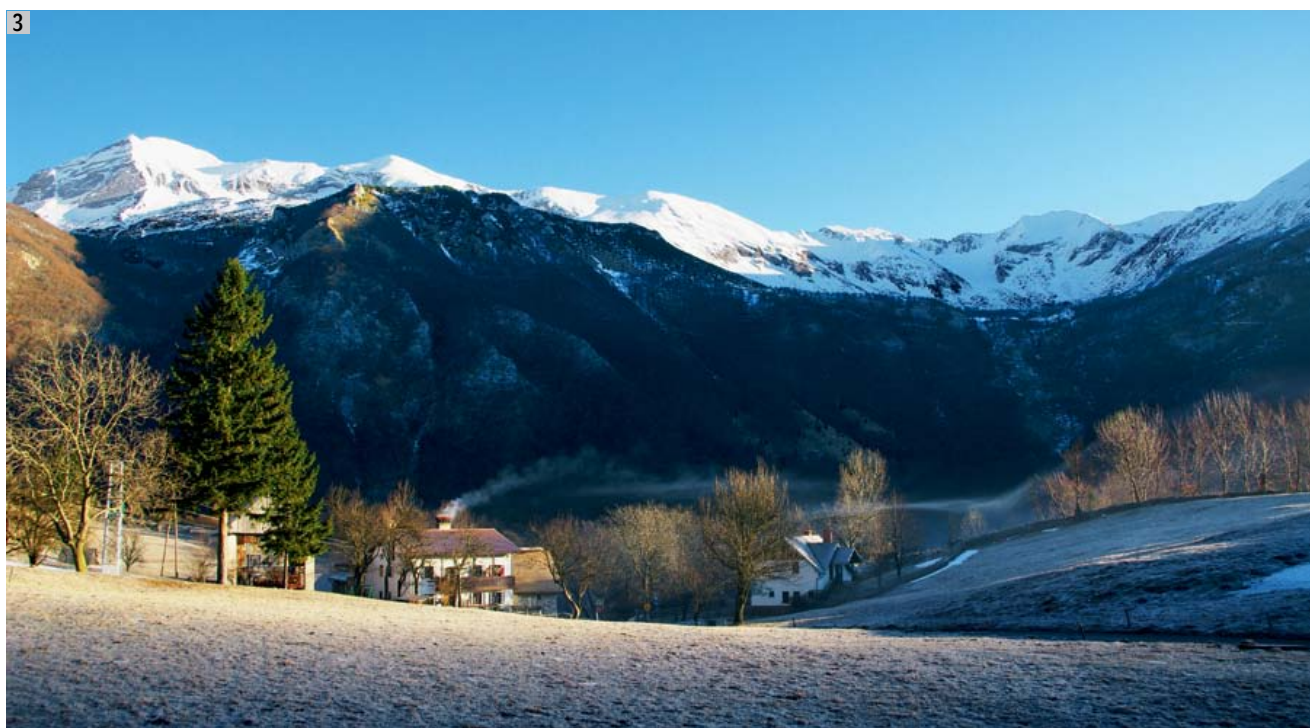
Prične se v Logu pod Mangartom in konča na Mengorah. Na Tolminskem Pot miru vključuje muzej na prostem na Kolovratu, Mengorah in Mrzlem vrhu, kjer si je ob informativnih tablah moč ogledati očiščene in obnovljene vojaške položaje. Za pot skrbi ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, ki nudi tudi vodene ogledde.

obnovile in jo tako rešile pred propadom. V duhu sprave in v počastitev padlih nasprotnikov so ob vhodu vgradili ploščo z latinskim napisom *Ultra cineres hostium ira non superest.*³

Razgledni greben Kolovrata

Na desnem bregu Soče zapirajo obzorje proti zahodu gozdnata pobočja mejnega grebena Kolovrata, kjer doseže najvišjo točko vrh Kuk, 1243 m. Še dolgo po koncu druge svetovne vojne je bil Kolovrat močno zastražen. Zaradi nerešenega mejnega vprašanja so se

³ Preko pepela umrlih ne seže jeza sovražnikov.

Slapovi Sopotnice

Med Mrzlim vrhom in sosednjim Vodil vrhom se proti Soči spušča grapa potoka Sopotnice, ki v spodnjem delu skriva številne manjše in večje slapove. Izhodišče za ogled slapov je pri vojaški kapeli Torneranno v vasi Gabrje, kjer je tudi informativna tabla z opisom poti. V grapi je zdravilni izvir Grofova voda. Ime nosi po tolminskem grofu z gradu na Kozlovem robu, ki naj bi po ljudskem izročilu pil vodo v prepričanju, da bo ostal večno mlad. Pot k slapovom vodi mimo več kot tristo let starega Kofolovega mlina, enega izmed štirih, ki so nekoč stali v grapi.

1

napeti sosedski odnosi med Jugoslavijo in Italijo, ki so jih najbolj občutili prebivalci ob meji, umirili šele z osimskimi sporazumi leta 1975.

Od Livka poteka čez Kolovrat slikovita panoramska cesta. Cesto na Kolovrat so med soško fronto za lažji transport topov in gradnjo obrambnih položajev zgradili že italijanski vojaki. Glavni

topovski položaji so bili na grebenu Kolovrata, kjer je danes na vzpetini Na gradu, 1114 m, urejen muzej na prostem. S travnatega grebena se odpirajo razgledi na vse strani. Na severu izstopa zasneženi Krn, na zahodu Kanin in Matajur, na južni strani pa se nam odkrijejo skrite doline, hribi in vasicе Beneške ●

- 1 Pot ob Tolminki Foto: Dan Briški
- 2 Planina Na Kalu Foto: Miljko Lesjak
- 3 Koča na planini Razor Foto: Miljko Lesjak

3

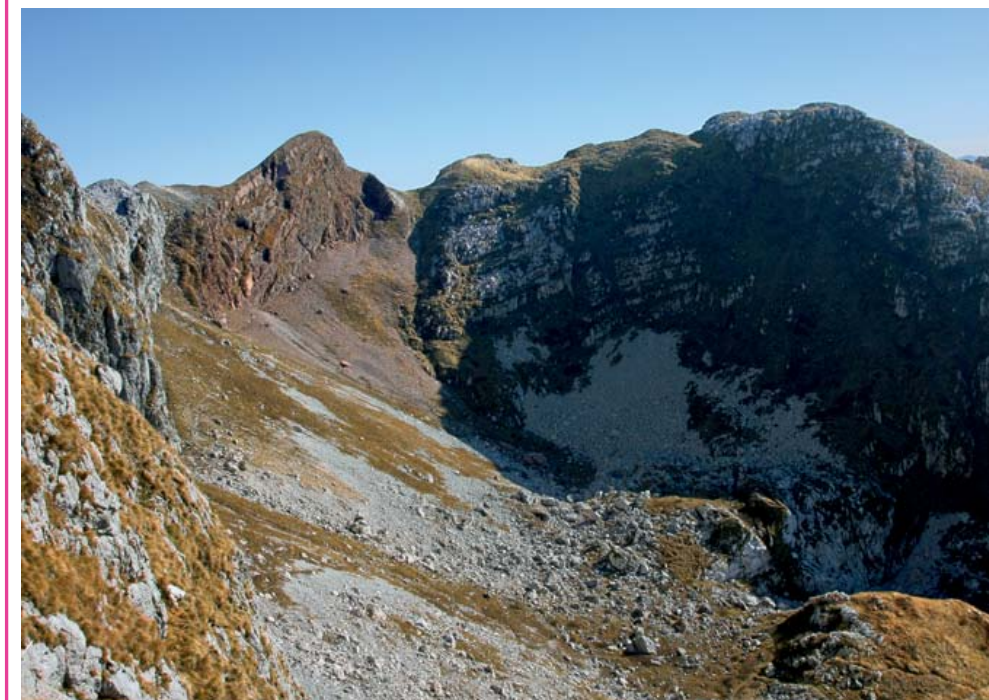
INFORMACIJE

V Tolmin pridemo iz osrednje Slovenije najhitreje po cesti, ki vodi mimo Idrije po dolini Idrije navzdol do Mosta na Soči. Nekoliko počasnejša je cesta iz smeri Škofje Loke, čez Petrovo Brdo in Baško grapo. Z južne Primorske dosežemo Tolmin po glavni cesti, ki pelje iz smeri Nove Gorice navzgor po dolini Soče.

Koče in bivak: Koča na planini Razor, 1315 m, telefon 051 632 720; Koča na planini Kuhinja, 991 m, odprta ob sobotah in nedeljah, telefon 051 688 684; Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti, 1835 m, telefon 05 380 82 60; Planinski dom pod Ježo, 740 m, odprt le ob vikendih v poletni sezoni, e-pošta info@pd-kanal.si; Rifugio Solarie, 930 m, na italijanski strani bivšega obmejnega prehoda Solarji pod Kolovratom, odprta vse leto, možnost prenočišča; Bivak Zanuso, 1116 m, na italijanski strani Kolovrata, brez ležišč.

Literatura: Vladimir Habjan: Brezpotja. Sidarta, 2009; Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009; Andrej Stritar: Julijske Alpe, Gore nad Sočo. Sidarta, 2006; Andrej Stritar: 111 izletov po slovenskih gorah. Sidarta, 2013; Tadej Koren: Pot miru, vodnik po soški fronti v Zgornjem Posočju. Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, 2007; Vodnik Poti miru, po sledih prve svetovne vojne med Nadižo in Sočo. Pro Loco "Nediške doline-Valli del Natisono", 2007.
Zemljevidi: Krn, Kobarid, Tolmin, PZS, 1:25.000; Krnsko pogorje in Kobarid, PZS, 1:25.000; Izletniška karta Posočje, Kod&Kam, 1:50.000; Triglavski narodni park, PZS, 1:50.000; Julijske Alpe, Sidarta, 1:50.000; Soška fronta, od Rombona do Mengor, zgodovinska turistična karta, Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, 1:50.000.

Veliki Stador, 1899 m, in Rdeči rob, 1913 m, s planine Kuhinja SLO Julijske Alpe

Rdeči rob Foto: Vladimir Habjan

Veliki Stador in Rdeči rob sta vrhova v grebenu Slemenskih peči, katerih divje, travnate

stene se dvigujejo nad Pologom. Rdeči rob je dobil ime po svoji značilni rdeči

barvi kamnine. Na zahodni strani grebena poteka mimo jezera v Lužnici planinska pot

proti Krnu, od koder se lahko povzpemo na Veliki Stador in Rdeči rob. Ker gre za brezpotje, je vzpon primeren le za izkušene planince. Po strmih vzponu stopimo na razgledni greben, po katerem lahko nadaljujemo vse do Škofiča. Ob ugodnih zimskih razmerah predstavlja tura zanimiv zimski vzpon, ki pa zaradi strme grape in vršnega pobočja Velikega Stadorja terja brezhibno znanje uporabe derez in cepina.

Zahtevnost: Zahtevno brezpotje, pozimi zahteven zimski vzpon.

Oprema: Običajna pohodniška oprema, v snegu obvezno cepin, dereze in čelada.

Višina: 1913 m

Višina izhodišča: 1000 m

Višinska razlika: 913 m

Izhodišče: Parkirišče pri planini Kuhinja. WGS84:

N 46,24149814, E 13,66322119

Do sem se pripeljemo po cesti Tolmin-Kobarid, kjer z glavne ceste zavijemo v vas Kamno in se naprej skozi Vrsno in Krn,

Visoč vrh, 1482 m, s Pologa

SLO Julijske Alpe

Razgledni greben Visoč vrha Foto: Matija Turk

Visoč vrh je najvišja točka razglednega travnatnega grebena med planinama Sleme in

Pretovč. Čez vrh so med soško fronto potekali avstro-ogrski obrambni položaji, o katerih

danes skorajda ni več sledu, saj se prav do vrha razprostirajo pašniki planine Sleme.

Opisana pot iz Pologa poteka do planine Medrja po Poti miru, ki vodi na Mrzli vrh. Če imamo po sestopu z Visoč vrha na planino Pretovč še dovolj časa in volje, se lahko povzpemo še na Mrzli vrh in si ogledamo prizorišča najbolj srditih bojev soške fronte v Tolminskih gorah. Pot s Pologa nas bo vodila mimo cerkvice Sv. Duha na Javorci, ki je za ogled vsak dan odprta le od začetka julija do sredine septembra.

Zahtevnost: Nezahtevna označena (in neoznačena) pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Višina: 1482 m

Višina izhodišča: 450 m

Višinska razlika: 1032 m

Izhodišče: Polog. WGS84:

N 46,23552325, E 13,72290869

Sem se pripeljemo po ozki cesti iz Zatolmina, vasi severno nad Tolminom. Avto pustimo na odcepu ceste za Javorco.

kjer zavijemo levo, pripeljemo na izhodišče.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Planina Kuhinja–planina Leskovca 30 min

Planina Leskovca–Veliki Stador 1.30 h

Veliki Stador–Rdeči rob 30 min

Rdeči rob–planina Leskovca 1.30 h

Planina Leskovca–planina Kuhinja 30 min

Skupaj 4.30 h

Sezona: Kopni letni časi, najprimernejša je jesen.

Zemljevida: Krn, Kobarid, Tolmin; PZS, 1 : 25.000; Krnsko pogorje in Kobarid, PZS, 1 : 25.000.

Vzpon: S parkirišča mimo planine Kuhinja nadaljujemo po kolovozu do planine Leskovca, 1230 m. Od tu gremo po stezi proti vzhodu. Ko dosežemo markirano pot, ki vodi proti jezeru v Lužnici, 1801 m, zavijemo v dobro vidno grapo med Malim,

1731 m, in Velikim Stadorjem, 1899 m. S sedla na vrhu grape nadaljujemo v okljukih po delno podrti vojaški poti, ki pripelje na vršni greben. Z vrha Velikega Stadorja nadaljujemo po valovitem in širokem grebenu proti Rdečemu robu, 1913 m, na katerega se povzpemo z

desne. Tik pod njim na južni strani prečimo izpostavljene travne vesine (v snegu lahko delikatno!) in se čez kratko skalno stopnjo povzpemo na Rdeči rob z miniaturnim Aljaževim stolpom z vpisno knjigo.

Sestop: Z vrha nadaljujemo po širokem grebenu v smeri Škofiča,

2013 m, do dobro vidne, strme travnate gredine na levi strani. Po gredini sestopimo nazaj na markirano pot. Po njej se čez planino Leskovca vrnemo na izhodišče.

Matija Turk

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Polog–Javorca 20 min

Javorca–planina Črča–Laška seč–planina Medrja 1.15 h

Planina Medrja–planina Sleme 30 min

Planina Sleme–Visoč vrh 15 min

Visoč vrh–lovska koča nad planino Pretovč 30 min

Lovska koča–planina Medrja–planina Medrja–izhodišče 2 h

Skupaj 4.30 h

Sezona: Vsi letni časi.

Zemljevida: Krn, Kobarid, Tolmin; PZS, 1 : 25.000; Krnsko pogorje in Kobarid, PZS, 1 : 25.000.

Vzpon: Od cerkve Sv. Duha na Javorci, 571 m, nadaljujemo mimo hiš po kolovozu, ki prečka grapo s potokom Peščak, proti planini Črča. S planine nadaljujemo po stezi čez pašnike in gozd do planine Laška seč. Nad njo

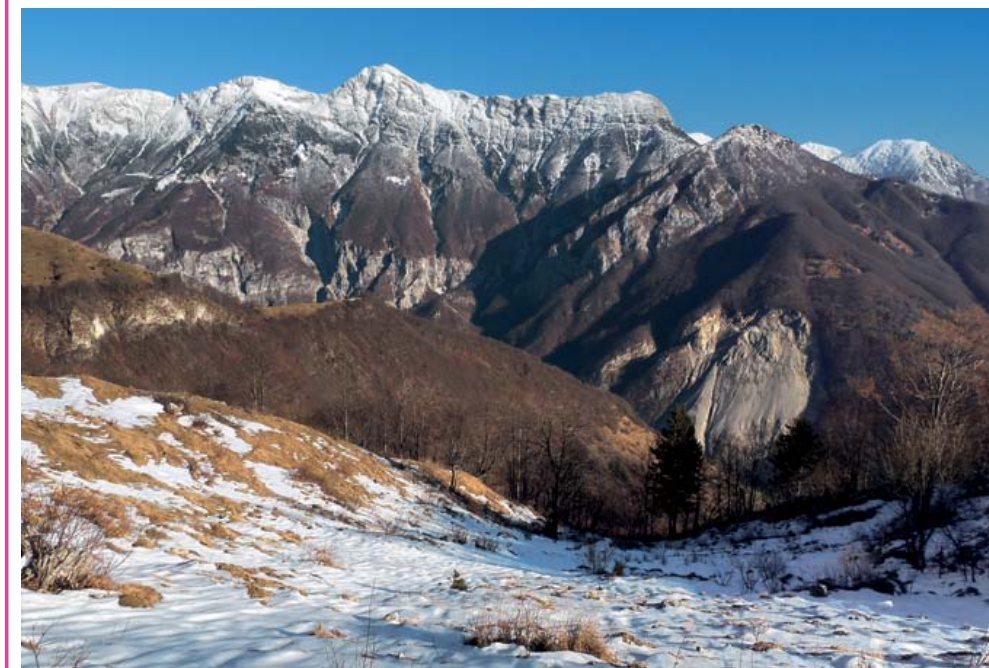
se pot skozi gozd povzpne do kolovoza, po katerem dosežemo planino Medrja. Tik pred planino zavijemo desno na neoznačen kolovoz, ki vodi proti planini Sleme, 1448 m. Kolovoz sprva zložno vodi proti severu skozi gozd

in nato preide v pot, ki se čez strme pašnike povzpne na planino Sleme. S planine po zložnem in razglednem travnatem hrbtu dosežemo Visoč vrh.

Sestop: Z vrha sestopimo nazaj na planino Sleme, od tam

pa po označenem kolovozu proti planini Pretovč, 1140 m. Nad lovsko kočo nad planino zavijemo na kolovoz, ki pelje nazaj na planino Medrja in do izhodišča.

Matija Turk

Grušnica in skalnati podor nad Pologom Foto: Matija Turk

Grušnica je prijazen vrh v družbi precej višjih sosedov, s katerega se odpirajo razgledi na vse strani. Travnato

sedlo jo povezuje s planino Na Kalu. Planina je opuščena, vendar so stanovi obnovljeni, eden je celo odprt in

preurejen v zasilno zatočišče. Grušnica se kot razgledni pomol dviguje nad Pologom in dolino Tolminke. Med

obema svetovnjima vojnoma so Italijani s planine Na Kalu nanjo začeli graditi široko mulatjero, ki se konča tik pod vrhom. Mestoma zaraščena mulatjera nudi udoben vzpon. Leta 2004 se je na zahodnem pobočju Grušnice nad Pologom utrgal velikanski skalnati podor.

Zahtevnost: Nezahtevna označena (in neoznačena) pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Višina: 1570 m

Višina izhodišča: 909 m

Višinska razlika: 1661 m

Izhodišče: Tolminske Ravne, manjše parkirišče na koncu vasi. WGS84: N 46,22925415, E 13,77107067

Sem se pripeljemo iz Tolmina po ozki asfaltni cesti skozi vasi Žabče in Zadlaz–Žabče nad potokom Zadlaščica.

Koča: Koča na planini Razor, 1315 m, telefon 051 632 720.

Časi: Tolminske Ravne–planina Razor 1.15 h (težja pot) ali

Bučenica in Mengore Foto: Matija Turk

Mengore so priljubljena izletniška točka nad Tolminom. Na Mengorah stoji

cerkev Sv. Marije, kjer so se zbirali tolminski puntarji. Ob tristoletnici punta so cerkev

obnovili, v steno zvonika pa vzdali spominsko ploščo z napisom, ki si ga velja

prebrati. Ob cerkvi je manjši romarski dom, odprt ob cerkvenih slovesnostih. Travnik in klopi pred cerkvijo vabijo k prijetnemu posedanju in nastavljanju toplemu primorskemu soncu. Na Mengore vodita dve poti. Pot miru s prevala Poljance nas vodi mimo očiščenih avstrijskih obrambnih položajev soške fronte, lahko pa gremo po poti iz Volč.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Višina: 452 m

Višina izhodišča: 215 m

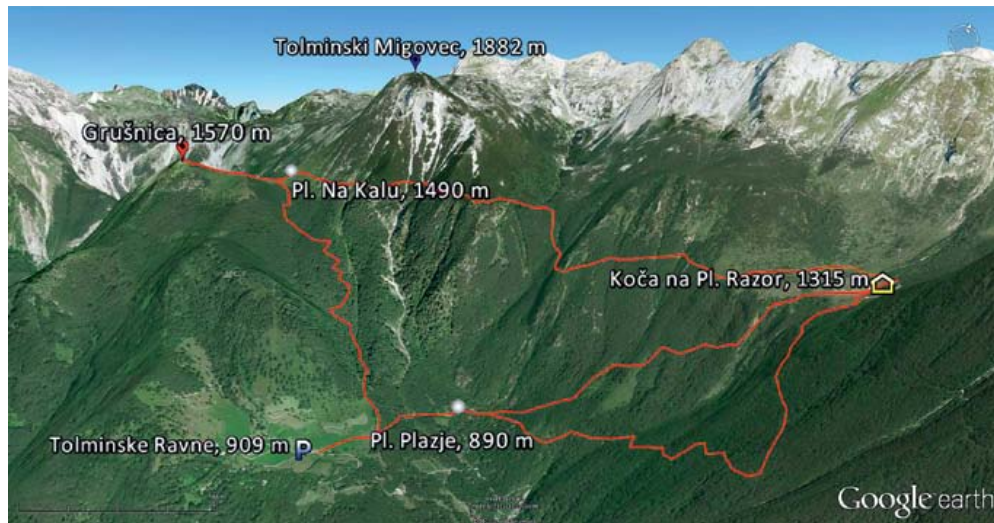
Višinska razlika: 237 m

Izhodišče: Spomenik NOB na vrhu klanca ob cesti Volče–Čiginj. WGS84: N 46,17132298, E 13,70848197

Sem se pripeljemo po cesti Tolmin–Kobarid, kjer na krožišču zahodno od Tolmina

Tolminske Ravne–planina Razor 1.45 h (lažja pot)
 Planina Razor–planina Na Kalu 1.30 h
 Planina Na Kalu–Grušnica 20 min
 Grušnica–planina Na Kalu–Tolminske Ravne 1.15 h
 Skupaj 4.30 h
Sezona: Kopni letni časi.
Zemljevid: Krn, Kobarid, Tolmin; PZS, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, PZS, 1 : 50.000.
Vzpon: Od parkirišča v Tolminskih Ravnah gremo po kolo-vozu čez travnik do razpotja na njegovem severnem koncu in naravnost proti planini Razor, 1315 m. Mimo planine Plazje, 890 m, pridemo do naslednjega razpotja. Planino Razor lahko dosežemo po levi poti, ki je krajša, vendar bolj strma, ali po desni, ki je daljša in bolj položna. Pri koči na planini Razor se levo odcepi markirana pot proti planini Na

Kalu. Pot najprej poteka vodoravno po odprtem svetu, nato zavije v gozd in se začne vzpenjati. Sledi prečenje rušnatih južnih pobočij Tolminskega Migovca, 1882 m, ki se iztečejo na opuščeni planini Na Kalu, 1490 m. Jugozahodno se

nad planino dviguje Grušnica. Na razgledni vrh se po travnatem pobočju povzpemo po široki mulatjeri, ki je na nekaterih mestih že močno zaraščena. **Sestop:** Po mulatjeri sestopimo nazaj do planine Na Kalu in od

tu po markirani poti v Tolmin-ske Ravne.

Matija Turk

Pot poteka po dolinici pod severno steno Ojstrice proti značilni škrbini Škarje. Foto: Zoran Gaborovič

Pot čez Škarje na Ojstrico s severa je lažja v primerjavi s Kopinškovo potjo. Previdni moramo biti na strmih pobočjih tik pod škrbino Škarje in

v zgornjem delu zahodnega grebena. V glavni sezoni bomo gotovo slišali plezalce v bližnji čudoviti severni steni Ojstrice. Na škrbini bomo lahko pogled

z resne severne stene usmerili na bolj prijazno južno pobočje Ojstrice. **Zahtevnost:** Zahtevna označena pot.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje in čelada.
Nadmorska višina: 2350 m
Višina izhodišča: 837 m
Višinska razlika: Pribl. 1550 m
Izhodišče: Dom planincev v Logarski dolini. WGS84: N 46,38418, E 14,623103
 V Logarsko dolino se lahko pripeljemo skozi Kamnik, Podvolovljek in Solčavo ali z Jezerskega čez Pavličev vrh oz. s Štajerske po avtocesti Maribor–Ljubljana, skozi Ljubno ob Savinji in Solčavo, ter s Koroške čez prelaz Spodnje Sleme po panoramski cesti v Solčavo.
Koči: Dom planincev v Logarski dolini, 837 m, telefon 03 584 70 06, mobilni telefon 070 847 639; Koča na Klemenči jami pod Ojstrico, 1208 m, mobilni telefon 041 417 951.
Časi: Izhodišče–Klemenča jama 1 h
 Klemenča jama–Škarje–Ojstrica 3.30–4 h
 Sestop 3 h
 Skupaj 7.30–8 h

izberemo izvoz za Novo Gorico (Čiginj).
Koče: Ob poti ni planinskih postojank.
Časi: Izhodišče–Mengore 45 min
 Sestop 30 min
 Skupaj 1.15 h
Sezona: Vsi letni časi.
Zemljevid: Krn, Kobarid, Tolmin; PZS, 1 : 25.000.
Opis poti: Pri spomeniku NOB nad Volčami nas velika lesena tabla z napisom Mengore usmeri v gozd. Pot se ob postajah križevega pota najprej lagodno vzpenja v smeri proti Bučenici, 510 m. Nato postane nekoliko bolj strma in se obrne v smeri Mengor. Hodimo mimo kaverne z zanimivim napisom v hrvaščini: "Špilja naših hrabrih junaka". Na kolovozu zavijemo desno do stika z zgodovinsko-učno

potjo, ki pripelje na Mengore s prevala Poljance, 253 m, kjer so vodni izvir, informativna tabla in vpisna knjiga. Nadaljujemo dalje po kolovozu in se mimo zapuščenih hiš povzpemo do cerkve Sv. Marije.

Na travniku pred cerkvijo stoji miniaturni Aljažev stolp z vpisno knjigo. **Sestop:** Sestopimo po poti vzpona. Lahko sestopimo tudi po Poti miru do prevala Poljance. V tem primeru nas

čaka še pol ure hoje po cesti do izhodišča.

Matija Turk

Kopinškova pot na Ojstrico je najtežja. Foto: Oton Naglost

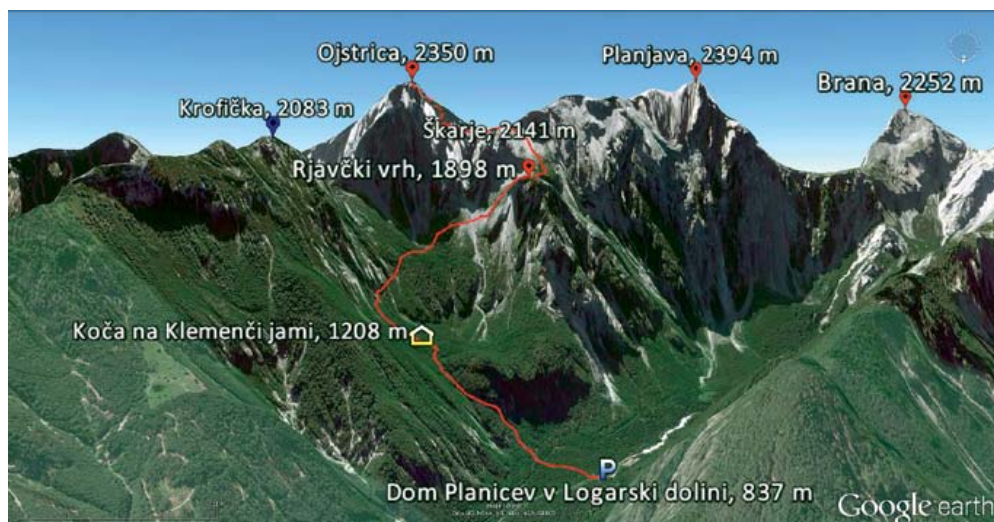
Kopinškova pot na Ojstrico je ena izmed zahtevnejših zavarovanih plezalnih poti v Kamniško-Savinjskih Alpah. Speljana je v bližini severovzhodnega grebena, večinoma po strmih pobočju visoko nad Robanovim kotom. V zgornjem delu vodi prečnica visoko nad mogočno severno

steno vse do severozahodnega grebena, po katerem dosežemo vrh. Pot je znana po lepih razgledih, veliki izpostavljenosti in zahtevnosti. Odprta je bila leta 1940, nadelana pa pod vodstvom Andrina Kopinška. **Zahtevnost:** Zelo zahtevna označena pot. V zgodnjem poletju

zaradi snega na prečnici nad severno steno potrebujemo zimsko opremo. **Oprema:** Običajna oprema za visokogorje. Plezalni pas, samovarovalni komplet in čelada. V zgodnji sezoni tudi cepin in dereze. **Nadmorska višina:** 2350 m

Višina izhodišča: 837 m
Višinska razlika: Pribl. 1550 m
Izhodišče: Dom planincev v Logarski dolini. WGS84: N 46,38418, E 14,623103
 V Logarsko dolino se lahko pripeljemo skozi Kamnik, Podvolovljek in Solčavo ali z Jezerskega čez Pavličev vrh oz. s Štajerske po avtocesti Maribor–Ljubljana, skozi Ljubno ob Savinji in Solčavo, ter s Koroške čez prelaz Spodnje Sleme po panoramski cesti v Solčavo.
Koči: Dom planincev v Logarski dolini, 837 m, telefon 03 584 70 06, mobilni telefon 070 847 639; Koča na Klemenči jami pod Ojstrico, 1208 m, mobilni telefon 041 417 951.
Časi: Izhodišče–Klemenča jama 1 h
 Klemenča jama–Škrbina–Ojstrica 3.30–4 h
 Ojstrica–Škarje–izhodišče 3 h
 Skupaj 7.30–8 h
Sezona: Od junija do konca oktobra.
Vodniki: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe. PZS, 2004; Andrej Mašera: 50 zavarovanih plezalnih poti. Sidarta, 2000;

Sezona: Od junija do konca oktobra.
Vodnika: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe, PZS, 2004; Andrej Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe, Sidarta, 2003.
Zemljevidi: Grintovci, PZS, 1 : 25.000; Kamniško-Savinjske Alpe, PZS, 1 : 50.000; Zgornja Savinjska dolina, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000.
Vzpon: Markacije nas od parkirišča pri Domu planincev vodijo jugovzhodno najprej po kolovozu, nato pa nadaljujemo po strmem pobočju (vmes grapa potoka Sušica in levo odcep poti v dolino do Plesnika) do travnikov s kočjo na Klemenči jami, 1208 m. Od kočje (oznaka) gremo skozi bukov gozd pod zahodnim pobočjem Krofičke, 2083 m. Višje se gozd redči in kmalu v macesnovem in ruševnatem svetu dosežemo spodnji rob krnice Zgornje jame z razpotjem

(naravnost Kopinškova pot). Zavijemo desno skozi redki gozd, višje hodimo po travnatem svetu z ruševjem. V bližini zahodnega dela severne stene se po melišču strmo vzpnemo na sedlo pod Rjavčkim vrhom, 1898 m. Zavijemo levo proti Škarjam, 2141 m, gremo sprva med ruševjem, nato po melišču

in čez krajski skalni skok, ki je zadnja prepreka na poti na škrbino. Z nje se najprej malo spustimo in nato sledimo markacijam za Ojstrico. Rahlo se vzpenjamo (vmes varovala) tik pod grebenom Ojstrica-Škarje. Višje se nam z desne priključi markirana pot od Kocbekovega doma na Korošici, 1808 m.

Združeni, v zadnjem strmem skalnem in zagruščenem svetu (nekoliko izpostavljeno, vmes varovala), pripeljeta na vrh. **Sestop:** Sestopimo po poti vzpona.

Bor Šumrada

Vzhodni greben Ojstrice z Velikega vrha Foto: Aleš Omerza

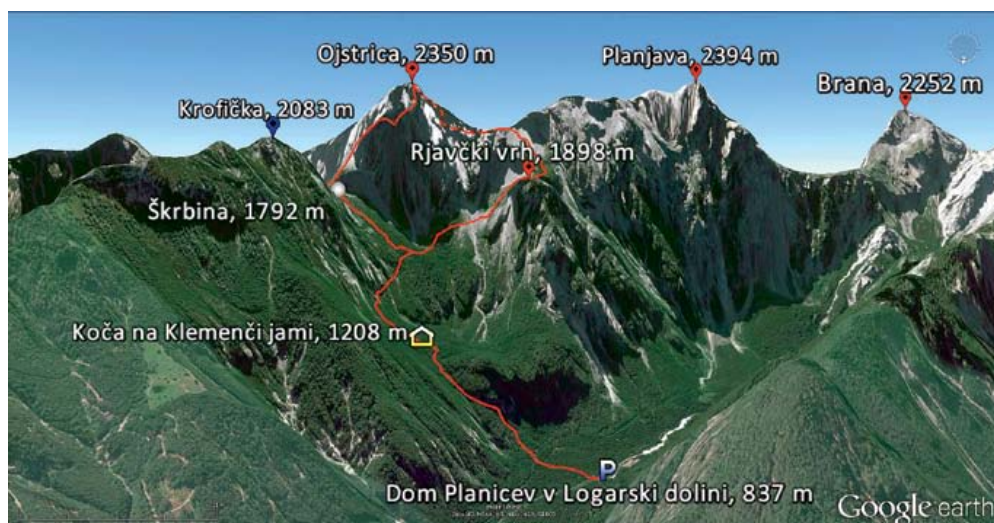
Vzhodni greben Ojstrice nekako zaključuje glavni greben Kamniško-Savinjskih Alp, kjer

pelje tudi ena izmed poti na vrh. Pot po grebenu je prijetna alternativa bolj obiskani poti

od Kocbekovega doma in je tudi nekoliko zahtevnejša, saj v zgornjem delu pelje čez

mestoma izpostavljen in zato tudi zavarovan del grebena, kjer je potreben previden korak. **Zahtevnost:** Zahtevna označena pot. **Oprema:** Običajna oprema za visokogorje in čelada. **Nadmorska višina:** 2350 m **Višina izhodišča:** 1500 m **Višinska razlika:** Pribl. 850 m **Izhodišče:** Parkirišče pod planino Podvežak na Dleskovški planoti. WGS84: N 46,33068046, E 14,67443936 Sem se pripeljemo po makadamski cesti iz doline Podvolovljek (oznaka na cesti), kamor pridemo iz Kamnika ali iz Luč. **Kočja:** Kocbekov dom na Korošici, 1808 m, mobilni telefon 041 479 487. **Časi:** Planina Podvežak-Sedelce 2 h Sedelce-Ojstrica 1.30 h Sestop 3 h Skupaj 6.30 h **Sezona:** Od junija do konca oktobra.

Andrej Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe, Sidarta, 2003. **Zemljevidi:** Grintovci, PZS, 1 : 25.000; Kamniško-Savinjske Alpe, PZS, 1 : 50.000; Zgornja Savinjska dolina, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000. **Vzpon:** Markacije nas od parkirišča pri Domu planincev vodijo jugovzhodno najprej po kolovozu, nato pa nadaljujemo po strmem pobočju (vmes grapa potoka Sušica in levo odcep poti v dolino do Plesnika) do travnikov s kočjo na Klemenči jami, 1208 m. Od kočje (oznaka) gremo skozi bukov gozd pod zahodnim pobočjem Krofičke, 2083 m. Višje se gozd redči in kmalu v macesnovem in ruševnatem svetu dosežemo spodnji rob krnice Zgornje jame z razpotjem (desno Škarje). Sledimo markacijam za Kopinškovo pot in se v okljukih dvignemo na Škrbino, 1792 m, sedlo med Krofičko in severovzhodnim grebenom Ojstrice. Prečimo travnato pobočje do vstopa v plezalni del poti.

Ob pomoči varoval se vzpenjamo po vzhodni strani SV grebena in v prečnici pridobivamo višino. Kmalu zopet dosežemo SV greben. Sledimo izpostavljenemu grebenu skozi kamine, police in preko skalnih pragov ves čas s pomočjo zanesljivih varoval. Nato dosežemo široka melišča pod vršno glavo Ojstrice in jih

prečimo do severozahodnega grebena (možnost snežišč!). Nekaj časa sledimo grebenu, ki nas po razbitem in gruščnatem svetu pripelje na vrh. **Sestop:** Sestopimo čez Škarje. Najprej sestopamo po strmem in zagruščenem pobočju Ojstrice, nižje pa se nato v rahlem vzponu dvignemo do Škarij, 2141 m. Na

severni strani grebena čez kratko skalno stopnjo in po zagruščenem svetu dosežemo sedlo pod Rjavčkim vrhom, 1898 m. Tu zavijemo desno, sprva strmo, nato pa po lažjem svetu dosežemo kočjo na Klemenči jami ter po znani poti izhodišče.

Bor Šumrada

Najlažja pot na Ojstrico poteka po pobočju levo od južnega grebena. Foto: Tomaž Marolt

Pot čez južno pobočje na Ojstrico sodi med najlažje pristope na to markantno goro. Kljub temu da je primerna tudi

za manj izkušene gornike, je potrebna previdnost v zgornjem delu, kjer je treba tudi plezati ob varovalih in prečiti

nekaj izpostavljenih mest. Ves trud je poplačan ob čudovitem razgledu na vrhu Ojstrice, ki seže na skoraj vse vrhove

Kamniško-Savinjskih Alp ter ostalo bližnjo in daljno okolico. **Zahtevnost:** Zahtevna označena pot. **Oprema:** Običajna oprema za visokogorje in čelada. **Nadmorska višina:** 2350 m **Višina izhodišča:** 1500 m **Višinska razlika:** Pribl. 850 m **Izhodišče:** Parkirišče pod planino Podvežak na Dleskovški planoti. WGS84: N 46,33068046, E 14,67443936 Sem se pripeljemo po makadamski cesti iz doline Podvolovljek (oznaka na cesti), kamor pridemo iz Kamnika ali iz Luč. **Kočja:** Kocbekov dom na Korošici, 1808 m, mobilni telefon 041 479 487. **Časi:** Planina Podvežak-Sedelce 2 h Sedelce-Ojstrica 1.30 h Sestop 3 h Skupaj 6.30 h **Sezona:** Od junija do konca oktobra. **Vodnika:** Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej

Vodnika: Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe. PZS, 2004; Andrej Stritar: Grintovci, južni pristopi. Sidarta, 2004.

Zemljevidi: Grintovci, PZS, 1 : 25.000; Kamniško-Savinjske Alpe, PZS, 1 : 50.000; Zgornja Savinjska dolina, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo proti planini Podvežak, 1564 m, in v nekaj minutah dosežemo pastirsko kočjo. Od tam sledimo poti za Kocbekov dom na Korošici mimo številnih razpotij, vendar z orientacijo ni težav, saj so odcepi lepo in zanesljivo označeni. Pot se vije skozi ruševje in travnata pobočja, višje pa stopimo v izrazit kraški svet Dleskovškove planote s številnimi brezni in jamami. Počasi se dvigujemo (desno pot iz Robanovega

kota). Kmalu dosežemo sedlo Sedelce, 1900 m, od koder je lep pogled na travnato uravnavo pod južnim pobočjem Ojstrice. Zavijemo desno (levo Kocbekov dom) in se začnemo vzpenjati proti

vzhodnemu grebenu, ki ga dosežemo nedaleč od Male Ojstrice, 2017 m. Zavijemo levo in prečimo strm travnat svet (v mokrem nevarno za zdrsl!), nato pa višje preidemo v bolj strm skalnat del grebena,

kjer ob nekaterih varovalih in lažjem plezanju dosežemo vrh. **Sestop:** Sestopimo po poti vzpona.

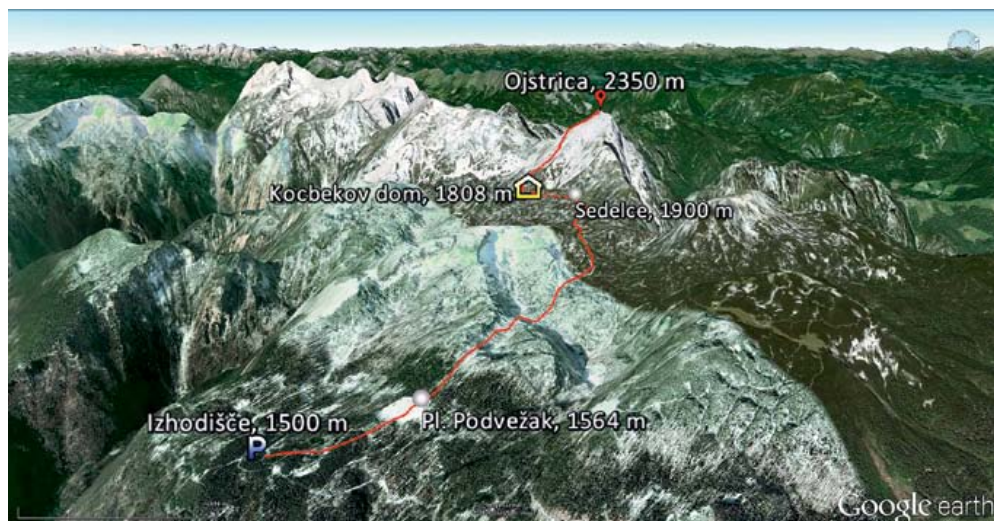
Bor Šumrada

Stritar: Kamniško-Savinjske Alpe. PZS, 2004; Andrej Stritar: Grintovci, južni pristopi. Sidarta, 2004.

Zemljevidi: Grintovci, PZS, 1 : 25.000; Kamniško-Savinjske Alpe, PZS, 1 : 50.000; Zgornja Savinjska dolina, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo proti planini Podvežak, 1564 m, in v nekaj minutah dosežemo pastirsko kočjo. Od tam sledimo poti za Kocbekov dom na Korošici mimo številnih razpotij, vendar z orientacijo ni težav, saj so odcepi lepo in zanesljivo označeni. Pot se vije skozi ruševje in travnata pobočja, višje pa stopimo v izrazit kraški svet Dleskovškove planote s številnimi brezni in jamami. Počasi se dvigujemo (desno pot iz Robanovega kota). Kmalu dosežemo sedlo Sedelce, 1900 m, od koder je lep pogled na travnato

uravnavo pod južnim pobočjem Ojstrice (desno pot čez vzhodni greben Ojstrice). Spustimo se do Kocbekovega doma na Korošici, 1808 m. Od doma sledimo poti proti Ojstrici, ki sprva vodi med ruševjem, višje po travnatem

pobočju, preči nekaj grap, nato pa se z višino travnata pobočja umikajo grušču in skalnemu svetu (vmes sta dve razpotji z odcepom na Škarje). Tik pod zahodnim grebenom svet postane še bolj strm in preden dosežemo najvišjo

točko ture, nam v zaključnem delu vzpona pomagajo zanesljiva varovala. **Sestop:** Sestopimo po poti vzpona.

Bor Šumrada

Oster greben, ki pelje na ledenik Vallée Blanche, je v času sezone zavarovan z varovalno vrvjo, v ozadju sloviti Grandes Jorasses. Foto: Anže Čokl

Društveni sindikalni izlet v zibelko alpinizma

Francoski harem aktivnosti Chamonix

Besedilo: Anže Čokl

Slaba tretjina članov Freeapproved stoji na dežju. 52 se nas namreč v zimskem nalicu (dež!) na P+R Dolgi most baše v dvonadstropni avtobus. Kupi plezalne, smučarske in letalne opreme romajo v gromozanski prtljažnik avtobusa, ki dobesedno golta številne kose prtljage. A kaj ko nas je res veliko in ima vsak s seboj dva para smuč, ene za turno smučanje, druge za pršič, nekateri pa še tretje za dostop do sten. Tudi plezalne navlake je na pretek: vrvi, varovalni pripomočki, čelade, plezalni nahrbtniki. Ob hitrem štetju z našo pomočjo pridna šoferja le s težavo zložita vseh 260 kosov prtljage v avtobus in – avantura se lahko začne!

Kam?

Chamonix sem pred leti, ko sem bil alpinistično aktivnejši, pogosto obiskoval. Pred desetletjem sem ga v enem letu obiskal v vseh mesecih! Po tistem pa je število letnih obiskov strmo upadlo do te mere, da zadnji dve leti Chamonixa nisem videl niti enkrat letno. Milo se mi je storilo, ko sem na socialnih omrežjih spremljal fotografije prijateljev, največkrat Jakove in Tinine, ki sta malo službeno, malo pa sama zase smučala, plezala in uživala pod ošiljenimi vršaci Masiva in na njih.

Letos sem se zato tradicionalno vsakoletno tedensko zimovanje nekje v Alpah odločil organizirati pod Mont Blancom. Chamonix, ki že več stoletij velja za zibelko alpinizma in je obenem tudi mondeno smučarsko središče, obdano z visokimi gorami Centralnih Alp, se je sprva zdel precej utopična ideja. Najprej zaradi večkratnika cene dosedanjih zimovanj, malo zaradi pomanjkanja "masovnih" namestitvev in ne nazadnje zato, ker ima velika skupina mnogo različnih želja. Toda preverjen recept prejšnjih let, ko sem za društvene izlete vselej izbiral lokacije, kjer se da izbirati med različnimi aktivnostmi, ki so vremenu, razmeram in željam posameznikov primerne, je bil zagotovilo za uspeh. Zbralo se nas je zares veliko.

Harem aktivnosti

V Chamonixu se lahko prav res greš vse: alpinizem, športno plezanje v dvorani, smučanje po urejenih progah ali pršiču ("freeride"), turno smučanje, ledno plezanje, letenje, drsanje in tek na smučeh ... Sliši se noro, mar ne!? A realnost je na svetu, ki mu pravimo Zemlja, vendarle pogojena z vremenom. In ker življenje ni potica in ne moreš imeti vsega, se je tudi naša skupina prilagajala vremenskim pogojem.

Razporejeni po apartmajih znotraj iste velikanske hiše smo povečini sami skrbeli za svojo prehrano. Kulinarične dobrote prijateljev v sosednjih apartmajih, s katerimi smo bili obdani, smo seveda redno degustirali, tako da je kljub športno aktivnim dnevom na svežem zraku naše telo vsak večer dobilo preštevilno količino kalorij.

Ne samo da je na voljo kup primernih restavracij za gurmanske užitke, ki se po celodnevem preganjanju po gorah in več tisoč presmučanih metrih še kako priležejo, za sprostitev po napornem dnevu dobro dene tudi večerna zabava v mestu. Mlajši udeleženci zimovanja so znali vse izvrstno izkoristiti in se tu in tam zato ob dogovorjeni jutranji uri niso udeležili odhoda v gore. Omeniti velja tudi dodatne prednosti karte Ultimate, ki vključuje bazene in savno ter vse lokalne avtobusne prevoze.

Ker je bila v hribih ob našem prihodu stopnja plazovne nevarnosti 4/5, smo se tudi bolj "pršičasto" navdušeni zadrževali v bližini urejenih smučišč in puhasto podlago izkoriščali le na poraslih strminah. Ves dan sta helikopterja obletavala grebene in z miniranjem ter pokanjem prožila debelo snežno odejo. V zadnjih 48 urah je zapadlo meter in več snega. Tudi obeti niso bili nič boljši – vsak dan v času našega bivanja

je padlo 20–30 centimetrov snega, kar nam je kljub oblakom in slabi vidljivosti raztegnilo usta do ušes. Morda sem krivičen do damskega dela našega društva, ki bi si želel več sončnih žarkov, ampak neprekinjeno divjanje po pršiču je odtehtalo z zastrtim nebom povezano slabo voljo.

Ljudske bitke v dolini

Čeprav o tem sicer čivkajo že ptice na vsaki veji, bom vendarle izpostavil: v Chamonixu so "klasični" smučarji v manjšini. Vse dni našega zimovanja je bilo na smučiščih še opoldne moč smučati po "rebricah".¹ Ljubitelji klasičnih smučarskih strmin so tako še kako zelo prišli na svoj račun! Za druge, ki smo si želeli pršiča, pa je bila kljub vsakodnevnemu sneženju in sveži podlagi vsako jutro bitka. Vsi z enakimi željami smo želeli stati med prvimi v vrstah za jutranje vožnje na goro, da bi lahko razrili, kar se razriti da. A tako kot so pobočja nad Chamonixem nepojmljivo velika in nudijo izjemno veliko možnosti za sveže linije, tako nepojmljivo je tudi prej omenjeno število "freeride" smučarjev. In pobočja se v samo nekaj urah spremenijo v razritim njivam podobne širjave že v prvi polovici dneva. Za tiste z dobrim poznavanjem terenov in lokalnih mini skrivnosti je deviških pobočij še dovolj, a tudi ta so v roku 24 ur zvožena do zadnjega metra.

Krona zimovanja zadnji dan

Vsak dan smo na spletu pregledovali številne vremenske napovedi. Venomer v upanju po vremenskem izboljšanju, da bi končno lahko odšli na Aiguille du Midi. To je 3842 metrov visoka granitna špica, na katero pripelje legendarna gondola. Téléphérique de l'Aiguille du Midi je bila zgrajena že leta 1955 in je kar dve desetletji nosila rekord najvišje gondole, še danes pa se ponša z rekordom gondole z najvišjo višinsko razliko.

Naša želja je bil seveda opevani spust po ledeniku Vallée Blanche. Smučarski spust je dolg kar sedemnajst kilometrov in z višinsko razliko 2800 metrov predstavlja enega najbolj zelenih smučarskih spustov v Alpah! Kljub mnogim obiskom Chamonixa mi Vallée Blanche do sedaj ni uspelo presmučati v sončnem vremenu. Vselej je bil najmanj del poti ovit v oblake, včasih tudi meglo. Tokrat se nam je nasmehnila sreča in okrog trideset se nas je z velikimi pričakovanji postavilo v vrsto za gondolo. Glede na rano uro

¹ S snežnim teptalcem zglajena smučarska podlaga.

in meglo v dolini smo upali, da bomo na vrsti za prve dvige na goro, a je bilo podobno mislečih preveč. Do zadnjega centimetra nabito gondolo, ki je tisti dan peljala na goro že tretjič, nam je vendarle uspelo ujeti. V naši smučarski skupinici je bilo kar nekaj takšnih, ki še niso bili vajeni tolikšne nadmorske višine, in tistih nekaj stopnic navzgor od gondole do predora je bilo zanje že kar zalogaj. Trema je pri mnogih izzvala še klic narave in potrebnih je bilo še več stopnic, preden so si lahko olajšali mehurje.

Izhodni zloglasni grebenski raz, ki pripelje na začetek spusta čez Vallée Blanche, je vsekakor vreden omembe.

Visokogorski turizem je doma nad Chamonixem.

Foto: Anže Čokl

Na obeh straneh zevata prepada – na sever je do varnih tal preko 1300 metrov ledu in skalovja, na jug slabih 400 metrov. Greben je v sezoni zavarovan z vravno ograjo, a ob množici, ki po teh strminah sočasno sestopa s smučmi na ramah, palicami v rokah in smučarski mi čevlji brez derez na nogah, vendarle ne vzbujata pretiranega zaupanja ali občutka varnosti.

Alpinističnih podvigov nevaženim je hoja do ledenika po grebenu predstavljala največje strahospoštovanje celotnega dne. Naposled smo se vsi zbrali na manjši uravnavi, se zaradi –18 °C dobro oblekli, naredili skupinsko fotografijo in začeli s sanjskim spustom po opojno beli, kot puh mehki podlagi. Celotedensko sneženje je ledeniške razpoke in širna pobočja prekrilo s poldrugim metrom prvovrstnega

pršiča, mestoma ga je veter s sten odložil še enkrat toliko. Pričakalo nas je deviško pobočje, zaradi slabega vremena je gondola namreč vse dni do našega prihoda mirovala.

Ne samo v sneg – tudi v srce

Z vsakim novim zavojem smo v mehki podlagi pustili več sledi in se v rahlih nagibih med divjanjem po pršiču dotikali snežnih kristalov, ki so v oblakih pršeli prek naših glav. Vriskal in užival sem in z vsakim metrom spusta ne samo v snegu, temveč tudi v srcu pustil sladek spomin. Z vsakim ovinkom sem postajal hvaležnejši: naravi za lepote, ki jih nudi, vremenu za priložnost, ki nam jo je bilo dano izkoristiti, članom in številnim prijateljem za izvrsten teden, ki sem ga preživel v njihovi družbi. Chamonix, še se bomo videvali! ○

Logistika in stroškovnik

V povprečju si je posamezni udeleženec zimovanja denarnico olajšal s sledečimi postavkami:

- prevoz z avtobusom: 70 EUR

- bivanje v apartmaju za štiri oziroma

šest oseb: 160 EUR

- hrana, nakupljena v trgovinah v času

bivanja: 70–100 EUR

- smučarska karta Chamonix Ultimate: 280 EUR

V alpinizmu se učimo iz izkušenj in nesreč drugih

Pogovor z Mihom Habjanom

Miha Habjan je odličan alpinist, ki pozna in razume tako gorsko kot ravninsko okolje, ljudi tam zgoraj in spodaj. Začel je z alpinistično šolo, nizal vrhove in odprave (od Daulagirija do Satopantha), spletal prijateljske vozle v matičnem odseku in se bolj ali manj uspešno izogibal poškodbam (na intervju je prišel s povitim prstom, op. p.). Sledil je korak v smeri gorskega vodnika in pozneje do mesta načelnika Komisije za alpinizem (KA). Med neizpolnjenimi željami ostaja marsikatera gora, že od zadnje odprave v Nepal si želi v Patagonijo. Poleg k vrhovom usmerjenega "dopusta" ga mika tudi raziskovalni del in z njim potovanja do manj znanih koticov sveta.

Besedilo: Sara Femec

S starši ste hodili v hribe. Je ta osnova ključna? Se nekdo, ki gora ne pozna, ki jih ni obiskoval, za to težje odloči ali doseže neko vrhunskost?

Verjetno je odgovorov toliko, kolikor je hribovcev. Če so te starši v zgodnjih letih vodili v hribe in te niso preveč forsirali, je to vsekakor neka popotnica za naprej. Doma imamo kmetijo, vedno sem bil povezan z naravo. Starša sta veliko

Miha Habjan v Cassinovi smeri v Zahodni Cini
Foto: Janez Peterlin

potovala, tudi jaz sem kot srednješolec in še več na fakulteti. Alpinizem je povezan s popotovanjem, ki je njegova pomembna komponenta, to mi veliko pomeni. Že pot v Julijce je zanimiva, v Dolomite in Chamonix še bolj, če greš na odpravo na drugo celino, je pa cela zgodba.

Kako se je zgodil preskok do mesta načelnika KA in kakšen je vaš pogled na alpinizem in alpiniste sedaj, ko gledate od znotraj?

Za moje načelništvo je "kriv" Andrej Štremfelj, moj predhodnik. Iskal je naslednika in ni našel kandidata, potem pa je tako naneslo, da sem ga nasledil. Na začetku sem potreboval nekaj časa, da sem spoznal, kako zadeve potekajo, nato smo z ekipo ujeli pravi ritem in si postavili nekaj ključnih projektov za štiriletni mandat. Če na alpinizem pogledam kot na dejavnost, ki je vpeta v sistem PZS, planinskih društev in odsekov, širše tudi del športnih panog v okviru Olimpijskega komiteja Slovenije, morda celo družbe nasploh, lahko rečem, da se bomo morali alpinisti vedno boriti za svoj kos pogače. Ni vse samoumevno in stanje, ki ga alpinizem trenutno uživa, je rezultat desetletij uspehov generacij alpinistov, veliko dela posameznikov (npr. Toneta Škarje) in nasploh organiziranosti PZS. Sedanje vodstvo zveze ima posluš za nas in kar nekaj projektov

smo se lotili skupaj. Zelo bo pomembno, da se položaj alpinizma v prihodnje če že ne izboljša, vsaj ne poslabša. Opažam, da se število alpinistov, ki plezajo na najvišji ravni, na žalost zmanjšuje, kar je po svoje razumljivo. Merila v alpinizmu so se v zadnjih letih dvignila, na žalost se tudi okolje (družba) v določenih pogledih spreminja in v zadnjem obdobju ni najbolj naklonjena alpinistični dejavnosti. Zavedati se moramo, da je vrhunski alpinizem ključen za obstoj sedanjega statusa alpinizma. Razlogov za uspešnost slovenskih alpinistov je več in spet, nič ni samoumevno. Srečo imamo, da živimo v deželi z gorami, ki nam omogočajo tovrstno udejstvovanje, da imamo tradicijo in več kot stoletno organiziranost planinstva, posledično alpinizma, razvejanost planinskih društev in odsekov ter klubov in ne nazadnje tudi naš slovenski značaj, zaradi katerega se Slovenci odpravljamo v hribe tako množično. Seveda pa se vse začne in konča pri posamezniku. Včasih sem zelo kritičen do alpinistov, od katerih bi si želel več poslušanja za naše skupno dobro. Zlasti do posameznikov, ki imajo izkušnje, znanje in karizmo in bi lahko pripomogli k premikom na bolje. Planinska organizacija v veliki meri sloni na prostovoljstvu in čeprav imam kot načelnik konkretne zadolžitve, prav tako člani komisije

Zimsko prečenje pobočja Stenarja, zadaj Triglav
Foto: Miha Habjan

(za seboj imamo strokovnega sodelavca in celotno organizacijo), brez širše alpinistične podpore po mojem mnenju ne bo prave sinergije, dodane vrednosti. V zadnjih letih je bilo na KA in PZS nekaj strukturnih in organizacijskih sprememb, še vedno pa je pred nami veliko dela in komisija bo potrebovala odločne alpiniste – ne samo v stenah gora, tudi v dolini, kjer se odvija tisti malo manj romantičen, pa ravno tako pomemben del za slovenski alpinizem.

Če pogledate na svojo pot do sedaj: alpinistična šola, planinska literatura, izkušnje – kaj vam je dalo presežek v znanju?

V alpinizmu so izkušnje zelo pomembne. Od prvih, ki ti pomagajo preživeti začetna, divja in brezglava leta, ko se še ne zavedaš določenih stvari, do poznejših, ko se spogleduješ z vrhunskim alpinizmom. Kilometrini, ki sem si jo nabral v hribih pri nas, v Alpah, na odpravah, mi polni zalogo znanja in veščin, ki v gorskem vodništvu pridejo zelo prav. Gorsko vodništvo je kompleksna stvar, čeprav je v osnovi elementarna: saj gremo samo hoditi (ali plezati) po gorah. Gorski vodniki vodimo ljudi v situacije, ki jim sami niso

kos. Poskrbeti moramo zanje in več kot imaš znanja in izkušenj, laže je. Vsa ta leta ti prinesejo odgovornost in zavedanje o tem, kaj si sposoben in česa nisi; neko zrelost, kar je pomembno pri vodništvu. Če želi alpinist bolje plezati, poskuša plezati čim bliže meji svojih sposobnosti in nikoli čez. To je nekakšna ume-tnost, ki se jo lahko greš le s pravim pristopom.

Svoje sposobnosti lahko dovolj dobro spoznate. Kaj pa sposobnosti gosta?

Pomemben je instinkt, ampak te stvari se hitro vidijo. Že ko človek hodi po markirani poti do vstopa v Slovensko smer v Triglavu, vidiš, kako bo šlo pozneje. Če človek že tam, kjer so klini in "zajle", zgolj s težavo kobaca naprej, bo pozneje še težje. Enako je z višino: za višje alpske gore (za štiritisočake) je pripravljalo obdobje, v katerem se oseba aklimatizira, nujno. Tam vidiš, kako prenaša višino, in če jo že na tri tisoč metrih težko, bo imel proti vrhu Mont Blanca verjetno težave. Ljudje smo različni, posebno pri višini, ki je zahrbtna. V vodništvu velja pravilo postopnosti. Treba je biti previden in se ne precenjevati, prav tako ne prece-nejvati sposobnosti gostov, ki pogosto pravijo, da so že vse naredili, da veliko vedo in znajo, nato pa se pokaže, da le niso tako močni.

Čemu pripisujete dejstvo, da se ljudje tako množično odpravljajo na gore, kakršni sta Mont Blanc in Matterhorn? Kaj jih vleče v množico?

Ljudje smo mahnjani na številke in presežnike ter na slavo in zgodovino, ki jo ti hribi imajo. Mont Blanc je najvišja gora v Alpah, Matterhorn pa velja za eno najbolj markantnih in fotogeničnih gor. To je magnet za ljudi, alpiniste in v nekem obdobju je bil tudi zame. Hotel sem npr. preplezati najviš-je stene pri nas: Triglav, Travnik, Špik in podobno. Včasih sem iskal znane cilje, ki jih v začetniškem obdobju želi imeti na spisku vsak alpinist, sledilo je obdobje, ko sem iskal svoje smeri: manj preplezane, pozabljene, z manj ponovitvami, vrhunec pa predstavljajo prvenstvene smeri, ki so neka nadgra-dnja vseh predhodnih.

Omenili ste brezglava leta, ko vam je pomagalo prebiranje literature. Pride pa tudi do poškodb. Kakšne ste imeli vi in kako ste si po njih opomogli?

V alpinistični šoli sem bil tako (brezglavo) zagnan in si pridelal take poškodbe, da sem moral pol leta po končani šoli počivati. Na rimskem zidu v Ljubljani smo trenirali dva meseca skoraj vsak dan. Kot začetnik brez plezalne kilometrine sem si vnel členke na prstih in prekinil za toliko časa, da je minilo. Na srečo resnejših poškodb

nisem imel, razen klasičnih plezalnih in nekaj delavskih. Na plezalni steni mi je počila ovojnica v prstu, vnetje komolca, ki je poškodba, ki ne pride čez noč – premalo sem bil pozoren na določene stvari, se premalo ogreval in raztezal. Nekajkrat sem rahlo pomr-znil, morda sem sedaj zaradi tega bolj občutljiv na mraz.

Večkrat kot padeš, boljši postajaš – to je eno od vodilnih načel v podjetništvu. Kako vas učijo padci?

Če sem pošten: v hribih si nisem upal pasti, še zdaj si ne. Pri športnem plezanju v vrtcu so padci del zgodbe, to je drugo. Vsaka tovrstna izkušnja (padec ali poškodba, plaz ali zdrs) te vsekakor ustavi; najprej fizično, ker zaradi poškodbe ne moreš plezati, druga stvar je glava. Če je padec re-snejši – jaz ga na srečo nisem doživel (trikrat potrkal po mizi, op. p.), je to vsekakor signal, ki plezalca prisili, da se malo ustavi. Resnejših padcev si nihče ne želi, vedno pridejo takrat, ko jih ne pričakuješ. Zato se alpinisti toliko časa ukvarjamo z vso to kramo okoli pasu in tlačimo železje v skalo, da če že pride do situacije, ublažimo padec. Omenim naj plaz na Jezer-skem. Plezat sem šel v Teranovo smer, ki je precej obljudena. Tisti plaz bi se lahko sprožil tudi komu drugemu, kakšen dan prej ali pozneje. Pa se je

ravno meni ... Lahko bi se končalo drugače, a je težko reči za nazaj. Vse-kakor sem bil nekaj časa po plazu zelo previden in celo prestrašen pri hoji po večjih zasneženih pobočjih. Razum razloži, da je vsaka situacija specifična in ta strah počasi izgine, človek pa se spet sproščeno giblje. Vsaka nesreča pusti vprašanje, zakaj se je to zgodilo. Poskušaš analizirati, posebno v alpinizmu se je treba učiti iz izkušenj in nesreč, celo tako je, da se mora alpinist učiti iz nesreč drugih alpi-nistov. Določenih stvari si ne moreš privoščiti. Na srečo nad miselnostjo o nedotakljivosti iz začetnih let prev-ladajo izkušnje, znanje in zavedanje, da je v hribih vedno treba biti previden. Nihče ni imun na nesrečo.

Železje in klini. Kako gledate na stile in načine plezanja?

Način, kako alpinist opravi vzpon, je, kakor radi rečemo, bolj pomemben od opravljenega vzpona. To danes ni več trend, ampak pravilo v vrhunskem in tudi turističnem alpinizmu. Zame je to eno bistvenih vodil v alpinizmu. Če smeri npr. ne preplezam prosto in se vmes primem za klin, je zame lahko dan še vedno doživljajsko zelo izpol-njen, v športnem smislu pa ne. Resnica in resnicoljubno poročanje je po-membno in mislim, da je to vrednota, ki jo moramo alpinisti ohranjati brez

kakršnihkoli zadržkov. Vsaka genera-cija je prinesla svoj stil plezanja. Danes je pri plezanju prvenstvenih smeri pod določenimi pogoji dovoljeno zavrtati kakšen sveder, nikakor pa ne v smereh, ki so bile že preplezane. V severni triglavski steni je na desetine smeri, od lažjih do težjih. Bistven je občutek zrelosti, zavedanje svojih sposobnosti in če nisem sposoben splezati določene smeri, npr. ker ni svedrov, moram iti eno stopničko niže. Nato dovolj treni-rati, se psihično in fizično pripraviti ter čez čas spet poskusiti. Če tega nisem sposoben, si moram to priznati. Svedri dajejo občutek varnosti, ki pa je lahko lažen. Alpinizem je kompleksna dejav-nost, pri kateri je držanje za "grife" in hoja po stopih samo ena od komponent plezanja, lahko se ti marsikaj zgodi. Npr. v Veliki Britaniji je veliko pobud, da bi navrtali določene stene in klife. Čedalje več je športnih plezalcev, ki bi radi imeli veliko vrtcev, a se tradicionalni plezalci uspešno upirajo; upam, da bo tako ostalo. Te vrednote se morajo ohraniti. Nevarnost je ena ključnih plati alpinizma in obvladova-nje samega sebe je zelo pomembno.

Plezali ste z več soplezalci. Katero lastnost iščete pri soplezalcu, kako ga najdete?

Dejavnikov je več. Zdi se mi pomembno, da mu lahko zaupam, brez kakršnih koli fig v žepu. Z njim

se moram razumeti, se smejeti istim "štosom" in si biti osebno ter nazorsko blizu. Rad govorim in zato bi šel težko kamorkoli s človekom, s katerim se ne bi mogel pogovarjati. Moram ga poznati in se z njim dobro razumeti. Zabavni del je pri alpiniz-mu zelo pomemben, čeprav pridejo obdobja, ko je alpinist orientiran le k cilju in napredovanju. Vsaj pri meni je tako, da se moram zabavati, saj tako lahko prenašam slabe strani. Zaradi vsega naštetega največ mojih soplezalcev prihaja iz matičnega odseka (AAO), kjer imam največ hribovskih prijateljev.

Vendarle smo le ljudje. Se kdaj naveličate hribov, vam je kdaj težko?

Nisem toliko ponavljal smeri, da bi se lahko naveličal. Seveda mi kakšna stvar kdaj preseda in včasih imam hribov in plezanja dovolj. Hitro po premoru se želja prebudi in slej ko prej grem spet plezat ali hodit v gore. Če imaš nekaj rad, če čutiš strast do nečesa, se k temu vračaš. Po drugi strani moraš paziti, da se česa ne prenaješ. Če bi hodil samo v hribe in ne počel nič drugega v življenju, bi verjetno že lep čas nazaj nehal. 📍

Pozdrav soncu na vrhu Mont Blanca.

Foto: Miha Habjan

Tri generacije na vrhu Triglava

Kako prepletene so lahko naše poti

Lansko jesen, ko smo se z mamo sprehajale po blejskih hribčkih, jo je moja hči prav nedolžno vprašala, kaj si želi naslednje leto za osemdeseti rojstni dan. Kot da bi že dolgo čakala samo na to vprašanje, je ustrelila: "Želim iti na Triglav!" Takrat smo se smejale, češ, to bi bil pa res hec, tri generacije na Triglavu! Mamo poznam in vem, da kar izreče, drži kot pribito, kar je pomenilo, da smo konec poletja res odšli na to pot. Za našo družino je pot na Triglav pot, po kateri hodi že četrta generacija.

Na eni od zimskih pohodov na Jakoba sem nekaj mesecev zatem srečala sošolca Andreja iz gimnazije. Začela sem mu pripovedovati o naši ideji in takoj me je spodbudil: "Potrudite se vse tri priti na vrh! Tri generacije na Triglavu, to se pa ne zgodi vsak dan!" Hvala, Andrej, da si me spodbudil, in hvala tudi tvojemu očetju, da je moja mama

nekoč davno spravil na tisti vlak proti Mojstrani ...

Usodno srečanje na vlaku
Čudno, kako se naše poti prepletajo. Moje bežno srečanje z Andrejem to zimo kot tudi povabilo njegovega očeta moji mami leta 1955, naj gre s kranjskimi alpinisti na Triglav, je bilo na neki način usodno. Moja mama,

Oče Slavo in mama Geka sta se spoznala na vrhu Triglava leta 1955. Arhiv družine Jenko

Besedilo: Marta Jenko

Angelca Tomažević, se je leta 1953 iz Bele krajine preselila na Gorenjsko, kjer je delala kot risarka v kranjski Iskri v skupini z Jamnikovim Petrom, ki je sodelavcem obljubil, da jih bo peljal na Triglav. Mama dotlej še nikoli ni bila zares v hribih, le slike očaka in njegove tisočmeterske stene je videla. Petrovo obljubo je vzela resno in se tiho pripravljala. Dala si je sešiti pumparice in vetrovko, gojzarje ji je naredil čevljar še v Semiču, saj so bile zime v Beli krajini dolge in snežene, nahrbtnik si je izposodila.

Ko je Peter povedal, da gredo v soboto po službi s popoldanskim vlakom proti hribom, je bila pripravljena. Na vlaku ji je predstavil prijatelje, med njimi je bil tudi Alojz Jenko - Slavo iz Kranja. V vlaku so kovali načrte in Peter je mamo v varstvo zaupal Slavu, najizkušenejšemu alpinistu. Moj oče je tistega dne moja mamo videl prvič

Avgusta 2013 na vrhu Triglava
Arhiv družine Jenko

in se brez premišljanja odločil, da jo bo varoval. Sama seveda ni vedela, da na vrh peljejo različne poti. Zjutraj so se odpravili pod steno, da bi preplezali Kratko nemško smer s Zimmer-Jahnovim izstopom. Slavo jo je navezal na vrv in vstopili so v suho mrzlo skalo. Sledila mu je. Učil jo je iskati prave oprimke in stope za noge, dajal ji je navodila, jo spodbujal, da je napredovala, in se ji smejal, kadar se ni mogla dovolj stegniti, da bi dosegla oprimek. Na Kredarici so se okrepčali, skočili še na vrh in se v nedeljo zvečer vračali čez Prag, da bi ujeli večerni vlak. Mama je seveda ugotovila, da se vračajo po lažji poti, in svoje nove znance spraševala, zakaj niso šli tudi gor po tej, precej lažji in manj strmi. Fantje so muzali, kazali resne obraze, dokler v smehu niso povedali, da so šli plezat, ker so pač alpinisti.

Leta 1958 sta se Slavo in Angelca - Geka poročila in sta še danes skupaj. Njune poti so bile še naprej strme. Oče, ki je bil eden prvih kranjskih alpinistov in gorskih reševalcev, je ženo navdušil za alpinizem, naučil jo je skale gledati z ljubeznijo in spoštovanjem. Kasneje je vstopila v alpinistično šolo, ampak po rojstvu hčerke ni več plezala.

Mama kot naša vodnica

22. avgusta 2013 zgodaj zjutraj je dolino Vrat zapuščalo pet lučk in vstopilo na Tomiškovo pot. Mama hodi tiho, zadnja v naši mali četici. Večkrat pogledam nazaj, da vidim, kako ji gre. Klinov se oprijema z volnenimi rokavicami. Podam ji kolesarske rokavice in jo prepričam, da gre na čelo kolone. Sprva se upira, potem nas prehitijo in nadaljuje z enakomernim tempom. Mojima hčerama, ki hodita za njo, kaže oprijeme in svetuje najboljše kombinacije korakov. Svojih 80 let je pustila v nekaj gubah na svojem obrazu, da bi lahko ostala gibčna, lahka in živahna. Napreduje z navdušenjem dvajsetletnice in vidim, kako uživa kot prva: "Jaz vas peljem na Triglav, otroci, ne vi mene!" Pred nami je nov niz jeklenic. Uf, mama, neseš me, res sem mislila, da jaz peljem na Triglav tebe, Živo, Evo in Drejca.

Na zahtevnejših odsekih molčimo, skoraj si ne upamo privoščiti pogleda dol v nič, ki zija za našimi hrbti. Ko se pot malo položi in nas skale objemajo z več strani, spet govorimo. Sprašujem, zakaj sta moja dva starša nekoč prav po tej poti ponesla svojo, še ne dveletno hčerko Božo. V skromni, doma narejeni leseni krošnji je sedela na očetovem hrbtu. Zakaj sta jo tako izpostavljala, zakaj sta jo nesla gor tako majhno? Moja mama, v oddaljenosti do tistega daljnega časa pravi, da zato, ker nista imela varstva! O

mami, kako preproste postanejo stvari po petdesetih letih, odgovori postajajo le približki odgovorom za današnjo rabo, podrobnosti se izgubijo kot tudi takratne mladostne želje. Gotovo sta hrepenela po nečem velikem, prepoznavnem, posebnem, da sta dveletnega otroka nesla na višino 2863 metrov (toliko je bil takrat visok Triglav) leta 1961, ko je bila hribovska oprema še zelo borna.

Gore so zdravilo

Starša, ki sta otroštvo preživela v vojni, sta se naučila zdržati, vztrajati in potrpeti, drznost jima je bila blizu in tako sta živela tudi, ko sta bila v gorah. To so lastnosti, ki sta jih še kako potrebovala petnajst let kasneje, da bi po smrti Bože, moje starejše sestre, ki je na poti s Triglavu nesrečno zdrsnila na mokri skali, ohranila krhko ravnovesje družine. Gore so bile tedaj naša pot okrevanja, iskanja miru, tolažbe in upanja. Takrat sem kot najstnica imela občutek, da ne obstaja ničesar drugega kot petkovo čiščenje stanovanja, neskončna hoja po hribih in smučarja v vsakem vremenu. Morda mojega brata zato danes ni na tej naši skupni poti, ker je bilo hribov preprosto preveč. Kdo ve? Na Triglav smo dolga leta v avgustu hodili ponovno in spet. Vračali smo se, zaradi nas in zaradi nje. Da bi lahko spet hodili po njenih stopinjah, da bi se obregnili ob isti kamen kot ona, da bi občutili delček

Beli kamni in zelene trave in ...

Spet beli kamni in rumene trave in rdeči gozdovi

Besedilo: Aleš Nosan

Triglav Foto: Matej Vranič

njene najstniške živosti in gledali, kar je ona videla na svoji zadnji poti. Tako bi se ji vsaj malo približali v strahu, da ne bi zbledel še zadnji spomin na njene lase, zven njenega glasu, na njeno vero v življenje, na njenih 17 let. Mogoče je čudno, da ti gore vzamejo bližnjega in da si pomagaš s tem, da se vračaš prav tja. Po drugi strani nam trdnost vračajo tiste stvari, ki ostanejo nespremenjene tudi po tem, ko se nam zruši svet. Še si podajamo jeklenice in po petih urah v bližini Studenca izstopimo na trdnjšo in varnejšo pot. Zelo mi odleže, saj se šele sedaj zavem strahu, ki je v preteklih urah čepel v mojih kosteh. In tega, da sem tudi jaz na tej poti, ki sem jo izbrala sama, izpostavljala nevarnosti in tveganju svoje najdragocenejše: mamo, obe hčerki in sina Drejca. Kaj mi je bilo, da sem izmed vseh poti na Triglav za mamino osemdesetletnico izbrala prav zavarovano plezalno pot? Na neki način sem se obnašala kot moja mlada mama, ki pred šestdesetimi leti ni vedela, da obstaja še kakšna druga pot na Triglav poleg tiste plezalne smeri.

Druga zgodba

Ustavili smo se na Kredarici, pojedli vsak svojo juho, pustili nahrbtnike in palice pod klopni in se po klinih dvignili na Mali Triglav. Tokrat me ni bilo več strah niti za moji hčerki niti za mamino niti za Drejca. Z Malega Triglava smo s

pogledom našli vhod v Ivačičevo jamo pod Kredarico. Živa in Eva sta namreč tudi vnukinji Franca Ivačiča-Johnyja, dolgoletnega meteorologa na Kredarici, in njegove žene Rozke. Pogledamo, kako daleč je krpica zelenega snega oddaljena od Kredarice, da bi ugotovili, koliko sta Johnny in Rozka morala nekoč prehoditi do svojega prvega skupnega smučišča. Triglavska usoda je res nepredvidljiva. Rozka je leta 1959 iz Maribora prišla sem gor s planinskim društvom, a je poleg vrha osvojila tudi srce meteorologa, ki jo je povabil na zanimivo smučanje na zadnjih krakih svojih smuči po ledeniku. Poročila sta se leta 1962. Nenavadno je, da sta si usodi srečanji obeh starih staršev mojih hčera tako podobni. Moja mama Geka je bila prvič na Triglavu, ko je spoznala svojega bodočega moža, Rozka je bila prav tako prvič na Triglavu, ko je spoznala svojega bodočega moža, drugega starega očeta mojih hčera. Poti tedaj mladih ljudi so se združile na tem magičnem delčku zemlje, da bi njihove vnukinje čez 50 let lahko ubirale iste poti. Kdo bi takrat slutil, da ima usoda lahko povezujočo zgodovino!

Skupne poti nas povezujejo

Na vrh smo prišli hitro in brez prevelikega truda. Drejc nas je fotografiral, medtem ko smo se me tlačile v pretesen Aljažev stolp. Meglice so se razkadile za naše pol ure srečanja z nebom. Vse visoke gore so bile majhne pod nami in slike meni dragih ljudi so se vrstile druga za drugo ter izginjale v obrazih planincev,

ki so prisopihali na vrh: Slavo, Tomaž, Rozka, Miloš, Alenka, Lojze, Tanja, Bojan, Nada, Joža, Majda, Boža ...

Ob klinih in novih jeklenicah smo nato sestopili nazaj na Kredarico. Še pogled nazaj in že smo v naši mali sobici, kjer se smejemo, pokamo vice, iščemo nogavice pa zobne ščetke in uživamo na izdelanih posteljah, še vedno prepojeni s hormoni sreče, ki nam jih je namnožila adrenalinska pot. Mami, naši zmagoviti osemdesetletnici, podarimo jubilejno majico z napisom: "Imam jih 80. Triglav? Pa kaj!" Ko jo je oblekla, je postala še bolj privlačna za mimoidoče planince, ki so ji čestitali, ji na ta način izkazali spoštovanje in ob tem izrazili željo, da bi bili tudi sami v teh letih vsaj približno tako vitalni in mladostni.

Naslednji dan smo se vračali v dolino. V zgornji dolini Vrat smo namakali izdelane noge v ledeni snežnici. Mamo je potok osvežil do te mere, da je že delala gorniške plane za naprej. Punci sta klepetali o novem študijskem letu, jaz pa sem telefonirala očetu v Kranj, da smo srečno sestopili. Planili smo na mamin štrudelj, ki nas je, ponovno segret od sonca, čakal v avtomobilu.

Tokrat sem pot na Triglav doživela precej lahkotneje kot vse tiste prejšnje prehojene poti v sestrin spomin. Tudi vrh se mi je zdel veličastnejši in lepši kot kdaj koli prej. Ne sprašujem se več, kaj je v teh skalah, da rojevajo ljubezen in smrt, in katere poti so prave in najboljše. Vem, da so najlepše skupne poti, ki nas povezujejo mnogo bolj kot skupni cilji. ●

Po prašni cesti smo se dolgo vozili. Svet pred nami je bil divji in samotni. Cesta je šla neskončno naprej. Kadar potujem po takšni deželi, ne morem, da ne bi skupaj z velikim pisateljem mislil na Deana Moriartyja, na cesto in na velike planjave, ki sanjajo v svoji brezkončnosti. Tako sem mislil na sonce v preriji in na temo v snežniških gozdovih in vedel sem, da bodo nocoj vzšle zvezde in da je Bog medvedek Pu.

Neverjetna je bila mogočna gmota planote za nami. V dneh, ko smo hodili po sledih divjih živali in odkrivali, kako je zemlja šepetala o skrivnostih, do katerih smo v teh nenavadnih dneh uspešno prišli. Z nami so bili tudi naši otroci, saj smo hodili čez svet, v katerem

zgornji gozdni cesti smo se obrnili proti soncu. Na zahod. Ker je bila to cesta, po kateri ne vozijo avtomobili, so nas trave ponekod mehko grizle čez kolena.

Vrh gore, ki smo ga zagledali na levi, je bil dolg kljun ladje. Zemeljske sile so ga zelo močno potisnile na prelom planjave, ki se je na tem mestu rušila v Gomance na skrajni konec slovenskega sveta. Gol greben se je razlival nad temnimi snežniškimi gozdovi. Na dolgi vršni točki so bili beli kamni in vmes zelene trave, tropske trave, irske trave, divje, vangoghovsko zelene trave nad temnimi gozdovi.

Ker se je tu zgoraj končno začelo poletje.

Pravzaprav smo sedeli kakor na obali. Saj, na obali. Spredaj je sijala odprta

Snežniška planota je med glavnim vrhom in hrvaško mejo posuta s težko prehodnimi gozdovi.

Tukaj so prelepe travne jase, vpete med stisnjena drevesa: Kosmate doline, Mala in Velika Padežnica, Travnici dolci, Vodna dolina, Medvedja draga ... Kot imena iz pustolovskih knjig mojega otroštva: Persepolis, Golconda, Mandalay, kjer so poskakovali krokarji, Trebizonda, cesta karavan ...

To smo si želeli. Tam so bili za nas črna hosta, smrekova drevesa, temne krošnje, dišeča gozdna voda, vse so res ustvarili bogovi. Nikoli nismo srečali ljudi. Živali? Hja, bili so sveži medvedovi sledovi.

Zahodni del Velikih dolčic Foto: Aleš Nosan

obstajajo poti in se otroci še smejo smejati.

Avto smo pustili kar nizko. Na spodnji gozdni cesti je bilo vse videti, kakor da bo edino sonce padlo skozi tesne liste, ki so jih tarzanske lijane ovile v neprehodno bršljanovo opletje. Bil je poletje in na brezah bela koža.

Kolovoz je šinil skozi šumno travo, napet, naguban, poln kamnitega okrasja. Čez in čez je plavala še lanska listnata podlaga. Stara filmska predstava. Res so bili tukaj pozabljeni hodniki, ujeli so nas v svoje sanje, ujeli smo se v naše sanje, mi in srne in neverice in škrati in vilini.

Kolovoz je peljal zvesto in zato smo orientacijske zanke veselo razrešili. Na

zemlja in še bolj spredaj, v modri luči, se je bleščalo kvarnersko morje. Krk in tramontana Cresa sta plula po modrini, vsa se je lesketala kakor v steklu prozornega kozarca. Počasno morje je teklo v zeleno barvo, na tem prehodu sta se barvi morja in zemljine stopili kakor na paleti vrhunskega slikarja. Listje v travi je šumelo v rahel veter z levanta.

Na ugodno segreti ploskvi Orlovice smo sedeli kakor orli v gradu. V belem gradu, nepristopni grajski razvalini, ki jo lahko dosežejo samo mogočne ptice. Zdaj se je osamljena stezica že zaraščala za nami.

V skriti snežniški svet smo se morali vrniti v jeseni. Znašli smo se blizu Orlovice, da bi videli ta svet, in zdaj je bilo tukaj sonce. V oktobru. Topel dan.

Kaj smo si želeli?

Dostop: Na koncu Ilirske Bistrice zavijemo levo in se peljemo do vasi Zabiče, kjer se začne dobra makadamska cesta proti Gomancam na slovensko-hrvaški meji. Ko prevozimo desni odcep za Gomance, bodimo pozorni in na levi strani ceste bomo opazili majhno betonsko hišico. Ob njej parkiramo. Krenemo po neoznačenem kolovozu, ki se za hišico povzpne v pobočje. Ko pridemo na zgornjo gozdno cesto, se odločimo. Levo pridemo po cesti do Orlovice, desno pa na Velike dolčice. Za osvojitve obih ciljev bomo potrebovali okoli štiri ure hoje. Priporočam uporabo Atlasa Slovenije, list 194.

Naš cilj nam je odprl vrata sonca. Velike dolčice. Razežna skledasta proga trave se je razprla od zahoda na vzhod. Temne smreke so jo kakor črnina v voddnjaku obdajale povsod. Mrakovje. Med njim so krvaveli rdeči jesenski gozdovi. Lepa je bila tišina, slišala je samo sebe.

Najprej smo malo hodili z lepoto, na lovsko prežo so lezli otroci, sonce se je vžgalo v mandarinastih travah. Na vzhodnem koncu doline so bile skale. Bela kakofonija kraškega kamenja, ki ga je dež razkosal v čarobne oblike. Tam smo se utaborili in gledali goreči gozd in rumena travišča. Pokrajina je imela zdaj barvo sladkega medu.

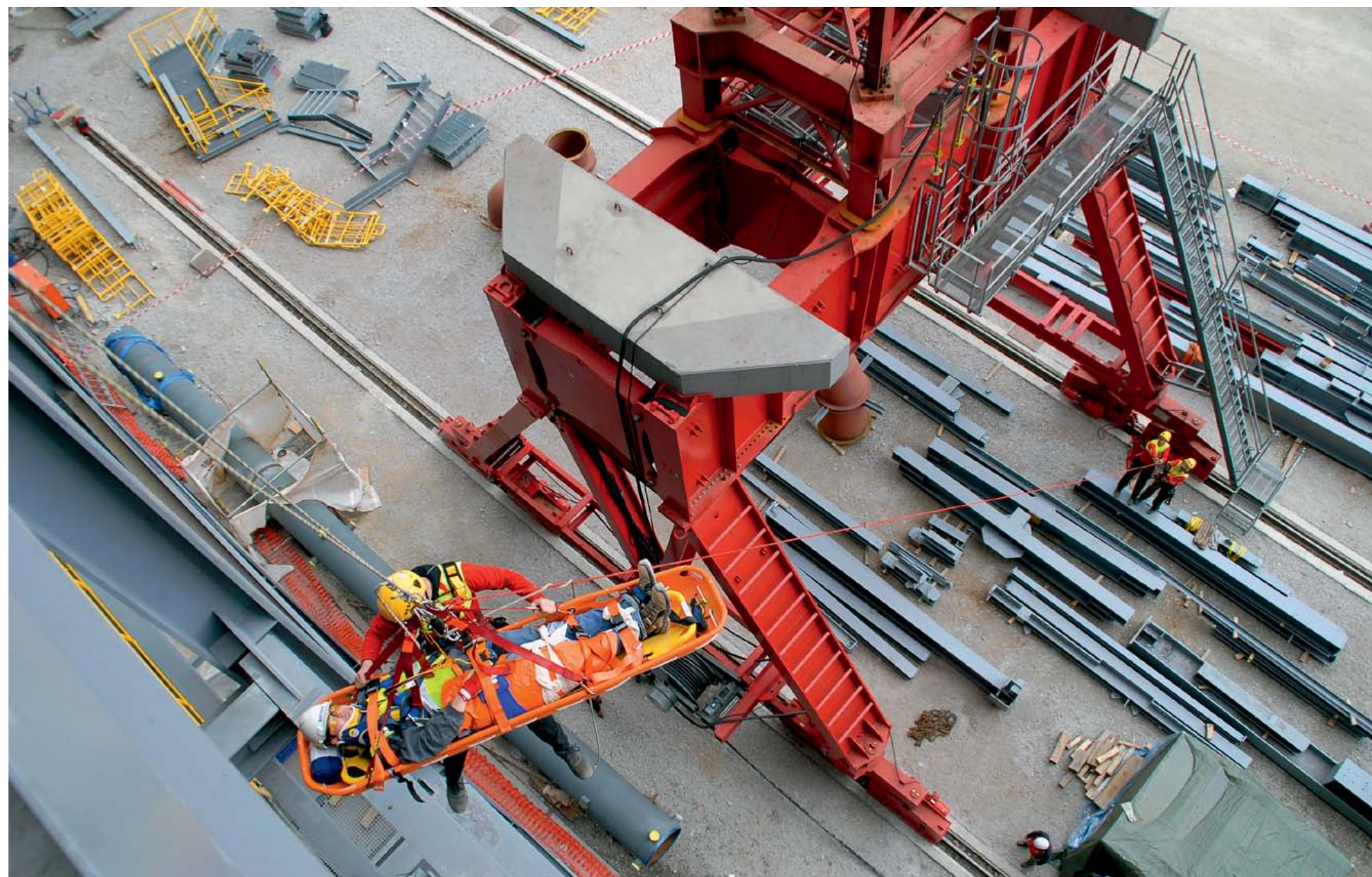
In ko smo odhajali, zakaj treba je bilo oditi, smo med travnimi bilkami našli stezico, nora luna se je dvignila k nebu in rumena drevesa so objeli mirni vetrovi.

Gorski reševalec na gradbišču bloka 6 v TEŠ

Pogovor s Tomom Drolcem, industrijskim reševalcem

Besedilo: Vladimir Habjan

Kdo bi si mislil, da bom kdaj službeno področje dela – energetiko – povezal s svojimi hobiji. Pa ravno to se je zgodilo. Tomo Drolec, moj sošolec s tečaja in izpita za gorske reševalce, kolega, ki me je, kolikor mi je znano, po času staža pripravnik edini prehitel (jaz 9 let, on 12), s svojo ekipo že drugo leto zapored opravlja naloge industrijskega reševanja na gradbišču bloka 6 v Termoelektrarni Šoštanj (TEŠ).

Francoska družba Alstom, glavni dobavitelj opreme, je namreč pred začetkom gradnje leta 2011 začela iskati profesionalno ekipo za reševanje z višin. Zahtevali so mednarodni izpit za višinske delavce, imenovan IRATA 2, kjer je vključeno tudi reševanje, obenem pa so dvomili, da smo v Sloveniji to nalogo sposobni speljati sami. TEŠ je predlagal, da se v smislu zniževanja stroškov poskusi to urediti s slovenskimi izvajalci, ter povabil k pogajanju podjetje Višinski, d. o. o., ki je podobna dela že opravljalo med letoma 2000 in 2004, ter Gorsko reševalno zvezo Slovenije (GRZS). In Tomo se je za posel uspešno dogovoril.

Tomo je višinski delavec, delal je po vsej Sloveniji, od sanacij betona na višinah do vzdrževalnih del. V TEŠ-u je delal na sanacijah hladilnika na bloku 4 in dimnika

Tomo Drolec Foto: Vladimir Habjan

Kaj so naloge tvoje ekipe na gradbišču? Koliko vas je in kako imate organizirano delo? Kako ti je uspelo sestaviti ekipo?

Po pogodbi smo zadolženi za reševanje z višin. To pomeni, če kdo pade in so možni dostopi le po vrvi, to naredimo mi. Do zdaj se je izkazalo, da je veliko dela s prvo pomočjo, od ureznin pa do srčnih infarktov – teh smo doslej imeli tri. Vse to delo ni izrecno vključeno v pogodbo, vendar pomagamo po svojih zmožnostih. Tu je vsak dan kar tisoč delavcev in se dogaja marsikaj. Mnogi delavci se dnevno obračajo na nas, vsak dan npr. izmerimo krvni pritisk približno 5–6 ljudem, če se slabo počutijo. Smo kot nekakšna svetovalna preventivna služba. Če gre za hujše poškodbe, jih napotimo v zdravstveni dom Velenje. Vseh nas je 11. Nekaj je zaposlenih v mojem podjetju, ostali so samostojni podjetniki. Trije dežurajo čez dan, dva ponoči. Z društvom gorske reševalne službe (GRS) Celje ima TEŠ sklenjeno pogodbo za primere hujših nesreč, saj bi bili v takih primerih trije dežurni premalo. Ekipo sem zbral v društvih GRS Celje, Koroške in Maribora. Z vsake postaje nas je nekaj, največ pa iz Celja.

na bloku 5. Kot je povedal, so ga v TEŠ-u poznali že od prej, vedeli so, da je gorski reševalec, podprla jih je tudi Gorska reševalna zveza Slovenije, kar je omogočilo sklenitev pogodbe.

Kakšna znanja so potrebna za industrijsko reševanje? Nam lahko zaupaš, kje si jih ti pridobil?

Gorski reševalec mora poznati vravno tehniko, ki je natančno določena. Na gradbišču pa so potrebna še znanja industrijskega reševanja, kar pomeni, da so izredno dobrodošle izkušnje z višinskimi deli. Kot nekakšni dežurni bolničarji smo se dodatno izobrazili v poznavanju krvnih tlakov. Moram priznati, da so nas delavci na začetku gledali postrani, zdaj pa so nas vzeli za svoje in nas pogosto obiskujejo. Smo kot nekakšni svetovalci. Veščin gorskega reševanja sem se priučil v GRS Kamnik, na kar sem zelo ponosen. Tam sem bil dolgo časa pripravnik, a sem imel prevelike želje po plezanju in letenju s padalom. Kasneje sem se preselil v Šoštanj in izgubil stik z matičnim društvom, vendar sem se na novo povezal z GRS Koroške. Z veseljem povem, da so me vzeli za svojega in zdaj sem tam aktiven. Znanja višinskega delavca sem pridobil v 12-letni delovni karieri.

Kako poteka vaš delovni dan?

Začnemo ob 6.30. Eden od naših mora biti stalno prisoten na kotlovnici bloka 6; takšno zahtevo je postavil Alstom. Tam se menjamo (ostala dva sta v kontejnerju), tako da se lahko vedno obrnejo na nas. Na gradbišču delamo obhode, saj se dostopi, pristopi in nevarnosti spreminjajo dnevno. Pogosto se delavci obrnejo na nas, ker vedo, da jim kot višinski delavci urejamo varovanja, jim svetujemo. Pomagamo tudi Alstomu in njihovim podizvajalcem.

Kakšne nesreče oz. posredovanja ste imeli do zdaj?

Nekaj je bilo posredovanj z vravno tehniko. Alstom se je najbolj bal, da bi kdo obvisel na vrvi. Delavci so namreč pripeti v pasovih in če bi obviseli, bi bil to zelo nevaren položaj, saj lahko že po pol ure pride do odpovedi ledvic in smrti. Zato tudi opravljamo dežurstvo, da bi lahko nemudoma posredovali. A na srečo teh primerov ni bilo. Je pa kmalu po začetku dežuranja prišlo do nesreče, ko je tritonska cev stisnila delavca na višini 20 metrov.

Vaja v spuščanju
Arhiv Toma Drolca

Obstajal je sum poškodbe hrbtenice. Posredovanje je bilo kar zahtevno, s kolegom pa sva bila sama, ker je bila sobota. Prestavila sva ga v nosila, kar nikakor ni bilo lahko. Na srečo nama ga je uspelo spraviti dol z dviznimi košarami.

Letošnjega avgusta je delavec padel z večje višine, to je s 15 metrov in se hudo poškodoval. Padel je v neugoden del jaška za dvigalo. Tudi njega je bilo težko naložiti, vendar smo tudi to uspešno izvedli. Fantom, ki so posredovali, gredo zasluge za to, da bo delavec še hodil in normalno funkcioniral. Na koncu se je izkazalo, da je imel poškodbo medenice. Če bi narobe odreagirali, bi bile posledice hude. Izkazalo se je, da je koristno opraviti čim več vaj, npr. v spuščanju idr. Omenil bi še eno nesrečo, namreč, ko sta se prevrnila dva delavca na premičnem gradbenemu odru, se je bilo težko odločiti, komu prej pomagati. Tudi takrat smo dobro odreagirali in podjetje, kjer sta delavca zaposlena, se nam je zahvalilo za posredovanje, saj smo uspešno reševali na težko dostopnem kraju, na ozkih stopnicah, kjer ni bilo

lahko nositi. Do zdaj so se fantje res izkazali.

Kaj in koliko trenirate?

Vadimo vravno tehniko, spuščanje z nosili, ker je to eden najtežjih segmentov reševanja. Vsak, ki opravlja dežuranje, ima na mesec obvezne tri vaje, lahko tudi več. Sami smo se tako odločili. Izkazalo se je namreč, da te samo dežuranje spravi v pasivnost, ko pa pride do intervencije, je težko pravilno odreagirati.

Kakšni so pogoji za industrijskega reševalca? Bi lahko to delo opravljal tudi kdo, ki ni gorski reševalec?

Pogoj je izpit za gorskega reševalca z licenco in 80-urni tečaj prve pomoči. Imamo tudi jamarskega reševalca, ki je hkrati inštruktor. Izkazal se je za uporabnega, saj je vravna tehnika precej podobna. Prinesel nam je tudi del jamarskega znanja. Naj poudarim, da nam je veliko znanja posredoval Rado Nadvešnik, nekdanji vodja izobraževanja gorskih reševalcev, ki nam je ogromno pomagal pri tehnikah, dal veliko smernic in nas nasploh uspešno uvedel v delo.

Kakšno opremo imate na voljo?

Večino opreme smo nabavili pri francoskem proizvajalcu, podjetju Petzl, ker ima vse izdelke, predvidene za reševanje. Oprema je tipizirana, to pomeni, da je proizvajalec predpisal način uporabe in dele opreme, ki jo lahko uporabljamo za reševanje. Že v pogodbi je določeno, kaj vse moramo imeti. Opreme za vravno tehniko imamo veliko, npr. tri 200-metrске vrvi, ker so objekti visoki. Če našo opremo primerjamo s kakšno GRS postajo, smo kar dobro založeni. Imamo tudi precej opreme za prvo pomoč, npr. dvojna koritasta in ena zajemalna nosila.

Ste imeli že kakšen primer, da ste morali klicati GRS Celje?

Ne, sem pa kot vodja dosti prisoten v Šoštanju in me v primeru intervencije pokličejo, da pridem na pomoč. Imam kratek odzivni čas, a največkrat fantje že sami uredijo.

Na delovišču veljajo stroga pravila glede varnosti.
Foto: Vladimir Habjan

Večinoma omenjaš spuste. Ali pride kdaj v poštev tudi dvig? Ste imeli kdaj nočno posredovanje?

Do dviga še ni prišlo, čeprav imamo to tudi natrenirano, imamo opremo, posebno škripčevje, da bi ga lahko prav tako izvedli. Na vseh vajah so bili prisotni tudi gasilci, ki uporabljajo podobno tehniko. Njihova organizacija ob intervencijah je dobra in lahko bi se zgedovali po njih. Enkrat smo reševali ponoči, ko je v visečem odru v dežju obstal rentgenolog. S sosodnjim odrom smo se spustili do njega in ga rešili.

Ali lahko oceniš, kakšna je razlika med reševanjem v naravi in na gradbišču?

V naravi je ponavadi težje reševanje, ker moraš ponesrečenca najprej najti, narediti sidrišča za spuščanje, na gradbišču pa sporočijo točno lokacijo, za sidrišče lahko uporabiš dele konstrukcije, vendar moraš paziti, da se ne pritrdiš na profil, ki še ni privijačen. Na gradbišču so vedno prisotni drugi delavci, ki so pripravljani pomagati, kar sicer ni slabo, vendar moraš paziti, da te kdo ne zavede. V primerih večjega

reševanja bi morali ustaviti vsa dela na gradbišču, ker je sicer nevarno tudi za reševalce. Treba je priznati, da so reševalci v večji nevarnosti kot v gorah in potrebna je še večja previdnost.

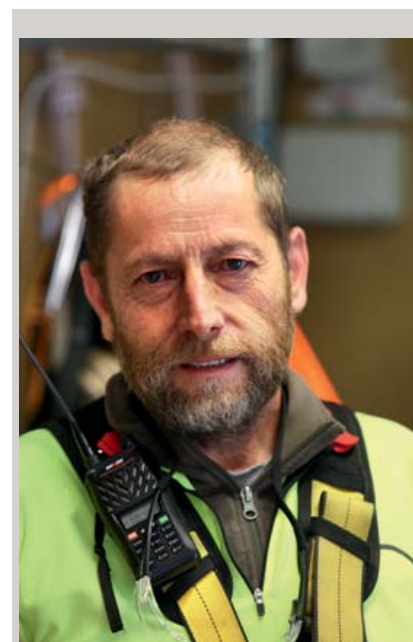
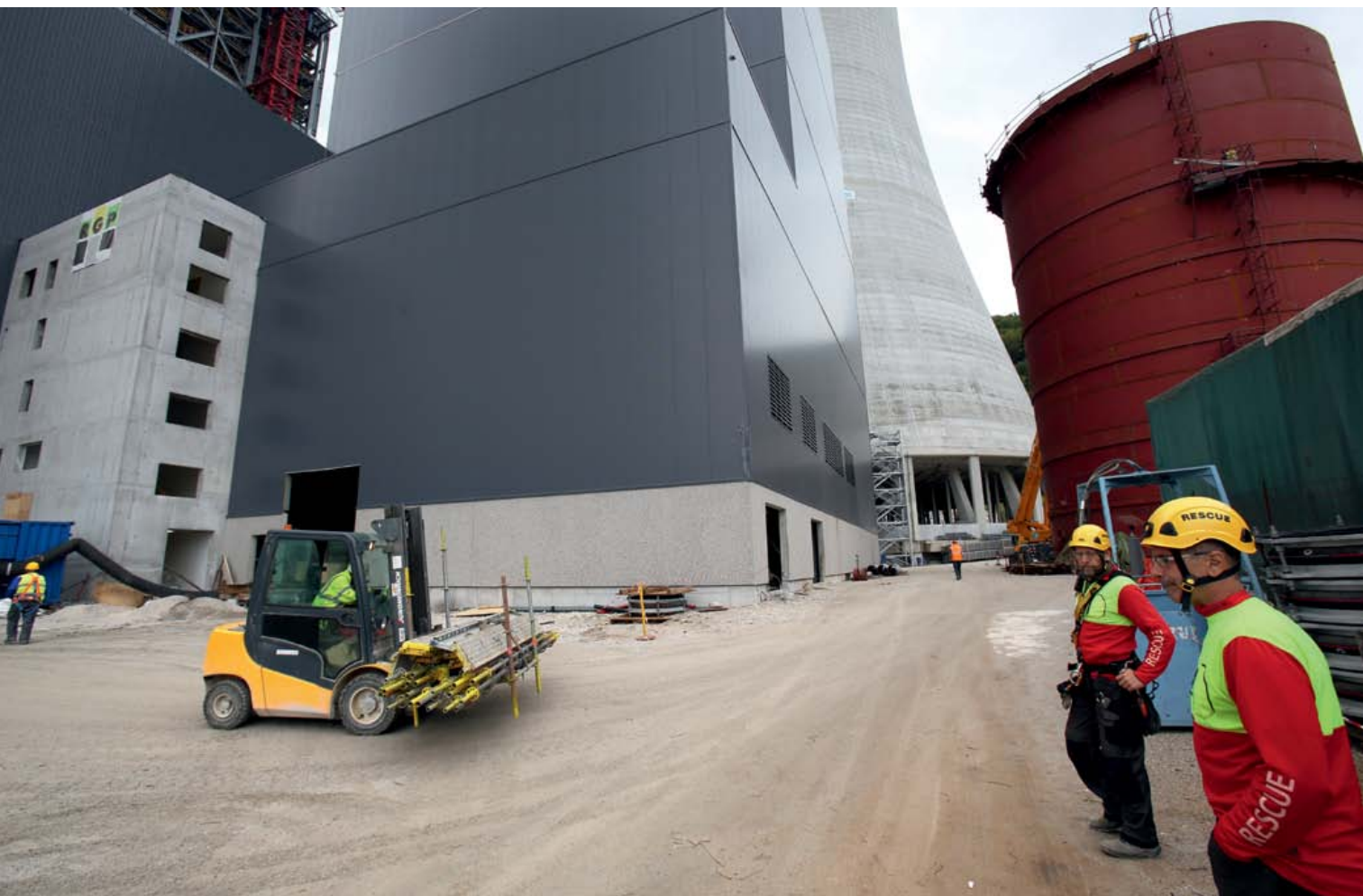
Kaj je za vas najbolj problematično? Česa se najbolj bojite?

Včasih gledamo, ko delavci delajo na težko dostopnih mestih, in ob tem razmišljamo, kako bi prišli do njega v primeru nesreče. Pogosto delavce dvignejo z gradbenim žerjavom na bolj nedostopne dele konstrukcije in če bi delavec na kakšnem profilu obvisel, bi izredno težko prišli do njega. Tega se bojimo. Pa množičnih poškodb. Na odrih je včasih veliko delavcev. Če bi morali pomagati več ljudem hkrati, bi bila ta ekipa naenkrat premajhna, čeprav nas je načeloma dovolj.

Koliko časa boste še prisotni na gradbišču? Kaj boš počel, ko bo gradnja končana?

Z investitorjem ugotavljamo, da bi bilo preveč tvegano, če nas na gradbišču ne bi bilo. Zato se dogovarjamo

o naši prisotnosti do konca leta, morda z enim reševalcem tudi po novem letu. Praksa je pokazala, da naše dežurstvo dobrodejno vpliva na delavce in varovanje njihovega zdravja. Na tiho si želim, da bi šel s tem programom še na kako drugo evropsko gradbišče. Alstom je z nami zadovoljen in so nas ob reševanjih vedno pohvalili. Če ne bo šlo drugače, se bom spet lotil višinskih del, vendar se recesija v gradbeništvu zelo pozna in je teh del bistveno manj kot pred leti. ●

Zdenko Žagar
Foto: Vladimir Habjan

V ekipi industrijskih reševalcev je tudi **Zdenko Žagar**, gorski reševalec in član društva GRS Koroške. Preden se je zaposlil v družbi Višinski, je imel servis za akumulatorje, nazadnje pa je bil prijavljen na zavodu za zaposlovanje. Kot je povedal, je ob razpisu izkoristil priložnost ter se prijavil, tako da je od marca 2012, ko so začeli postavljati prvi steber kotlovnice, član ekipe reševalcev. Zdenko ima veliko izkušenj, saj je začel plezati že leta 1972, reševalec pa je od leta 1978. Pleza še zdaj, ne več tako težkih smeri, še vedno pa toliko, da vzdržuje psihofizično kondicijo, ki pride na gradbišču še kako prav. Še vedno je aktiven v svojem društvu GRS Koroške, kjer letno sodeluje pri približno 15–20 akcijah. Pravi, da si nikoli ne bi mislil, da bo svoje prostočasno znanje kdaj lahko izkoristil v profesionalne namene in to na področju prostovoljstva.

Zdenko pravi, da je bil prisoten pri več nesrečah na gradbišču. Zadnja je bila, ko je delavec padel 15 metrov in je bilo reševanje kar zahtevno, a so ga opravili uspešno in hitro ter si prislužili pohvalo zdravnika. Ob tem poudarja, da je manjših poškodb

celo vrsto, mnoge rutinsko opravijo kar v njihovem kontejnerju. Precej dela je preventivne narave. V času dežurstva se pogosto gibljejo po konstrukciji kotlovnice, kjer potekajo dela; tam ocenjujejo, kje je nevarno, spremljajo in opozarjajo, če kdo od delavcev ni pripet ali se ne varuje pravilno.

Zdenko na vprašanje o primerjavi reševanja v gorah in na gradbišču odgovarja, da je industrijsko reševanje res drugačno in specifično, različna je tudi tehnika, gore pa so povsem drug ambient. Ob tem priznava, da je na gradbišču reševanje zahtevnejše, v gorah pa po njegovem najtežji del predstavlja transport. Zdenku veliko pomenijo pohvale – pohvalili so jih Alstom, NMP, TEŠ in tudi sami ponesrečenci.

Še vedno mu največ pomeni, da v gorah rešuje volontersko, kar je nekaj povsem drugega kot delo za zaslužek. Povedal je tudi, da nikoli ne bi šel med profesionalne reševalce, saj je in bo ostal reševalec starega kova. Pogovor je zaključil s priznanjem, da ima z delom na gradbišču zelo lepe izkušnje, saj se dobro razumejo in si medsebojno zaupajo.

Na Korošico na nogomet

Družinska hoja je tudi doživljanje narave

"Priovinkali" smo z meje med Štajersko in Gorenjsko v dolino Podvolovjeka in se zapeljali še navzgor, do konca gozdne ceste pod planino Vodole. Svet tu gori je bil letos dan po sv. Vidu še samotni. Med zelo obledelimi markacijami in neznatnimi sledmi naših predhodnikov smo iskali začetek markirane poti. Pri lesi je treba ostro desno v breg in naravnost navzgor, ne po malo manj strmi gozdni vlaki ...

Nismo še bili tukaj, čeprav sta mi bila znana bližnja vrhova Dleskovec in Veliki vrh. A čez Vodole, kjer je stara planinska pot iz Luč na Korošico, še nismo hodili. Tudi na Korošico sem gledala že skoraj z vseh okoliških vrhov, ampak vedno je bilo treba nekam po grebenu naprej ali čez sedlo v drugo dolino in Korošica je tako ostala neobiskana. Ati nas je pustil same. Namenjen je bil na ogledno turo čez Sedelce in Malo Ojstrico na Ojstrico ter preko Korošice nazaj. Ni mogel čakati naše počasne odprave, če je hotel tega dne prehoditi celo pot.

Žoga gre v nahrbtnik

Mi pa gremo danes na nogomet! Ta napoved je bila jutraj za naše fante hudo vabljiva, a le malo verjetna, ker sem obenem zahtevala, da obujejo gojzarje. Vseeno poberejo nogometno žogo v garaži in jo zbašejo v otroški nahrbtnik. Kdo jo bo pa nesel? Ko prispemo z začetne strmine na položnejše pobočje Dleskovškove planote – Veže, nas pozdravi pomlad, čeprav smo že sredi junija. Resje cveti kot za stavo, kozje bradice, slečnik in podlesne vetrnice ... Med grmičjem ruševja se vidi, da je bil tu še nedavno sneg. Obnovljena pastirska kočica na Vodolah sameva. Tudi prostrani pašnik v ledeniški krnici med Dleskovcem in Desko še ni dolgo kopen. Le v zgornjem delu že cvetijo prvi modri "zaspančki". Dolgo smo že od doma in pri veliki skali na zgornjem delu pašnika naredimo postanek za prvo malico. Otroci pravijo, da je to najboljši del izleta. Pa čeprav je na jedilniku le pašeta, namazana v žemljo, ki je tako dobra, mama pa je noče kupiti vsak dan, ker prisega na bolj zdravo hrano. V življenju si je pač treba dovoliti

tudi majhne pregrehe. Pri veliki skali je treba desno, v macesnovje in v strmino. Malo se upira. Gojzar nekaj žuli ... Ko iščem obliž po vrečki s prvo pomočjo, najdem kompas. Vedno ga nosim s seboj v hribe. Najmlajši se takoj zagrebe zanj in si ga obesi okrog vratu. Hoče vedeti, kje je sever. Potem pa vsakih nekaj metrov preverja, če je še tam kot prej.

Kmalu nas preseneti prvo malo snežišče. Zatem naletimo na številna mravljišča ob poti. Pa ceste, ki jih imajo mravljinčki, ki prečkajo planinsko pot. In treba je nekaj časa spremljati ta mravljinčji promet in ugotoviti, če se kdaj dva mravljinčka zaletita na tej hudo prometni avtocesti ... Malo više sredi poti cvetijo mesojede mastnice. Poskusimo, če bodo res pojedle speštano muho. Glej tam mišjo luknjo, bom naredil most za miške. Če bo šlo tako naprej, do večera ne bomo na Korošici, me prešine, pot je pa markirana za dve uri hoje. Na križišču s potjo, ki pripelje s Podvežaka, je snega še več. Treba se je seveda še malo okepati. Inkretov studenec nad vrhom snežišča vabi z odlično vodo.

Besedilo: Anica Podobnik

Dolga je še pot do Korošice

Prispemo v položnejši visokogorski kraški svet in pospešimo hojo. Družbo nam delajo snežne zaplate, kovinski smerni drogovi za zimske obiskovalce in plahte cvetočega Wulfenovega jegliča. Mami, zakaj so tu trobentice vijolične? Saj tudi zvončki v hribih niso beli, sem se izmuznila. Kje pa so zvončki? Danes res nisem videla še nobenega. Napredujemo po stezi pod Tolstim vrhom, spotoma splezamo v skalno okno ob poti, kjer je prijetno hladno, pod Črnim vrhom nam veselje do hoje spet malo pojema, sonce pa pripeka. Srečamo skupino planincev, ki se vračajo z Ojstrice. Mama sama z otroki – ob tem doživljam zanimive odzive, od občudovanja, pomilovanja, kdaj skoraj očitka, češ, kaj pa matraš svoje otroke?

Nikoli mi ni žal, da se odpravimo tudi na daljšo turo. Med potjo res malo jamramo, a se tudi poveselimo. Treba se je malo potruditi in vztrajati. Bogastvo visokogorskega sveta se ne more meriti z nobenim nakupovalnim centrom in zabaviščnim parkom. Otroci so navdušeni, če jim ga le približamo na pravi način. Malo volje je treba tudi od odraslih, a ni treba vedno izbirati cilje izletov prav daleč. Vsakič znova lahko peš z domačega praga odideš na čudovit izlet. V naši lepi Sloveniji je to možno z vsakega doma. In otroci nikoli ne rečejo, da naslednjič ne bodo več šli. Ko smo spet doma, pravijo, da je bilo lepo. Ob fotografijah podoživljajo izlet. Še čez leta se spomnijo kakšnih podrobnosti, ki sem jih jaz že davno pozabila. Danes torej nesemo še žogo. Ko že pomislim, da bo za naslednjim ovinkom Sedelce, ga še ni ... Ati je pa rekel, da je to najkrajša pot na Korošico! Kdaj bo nogometno igrišče?

Meni je že sam visokogorski svet nekaj posebnega. Male tegobe našega vzpona ravnodušno prenašam in prav uživam, čeprav me tišči k tlom težak nahrbtnik z opremo za vse možne vremenske primere, hrano in pijačo. Odcep poti za Moličko peč in Robanov kot nam da novo upanje, da je Korošica že zelo blizu.

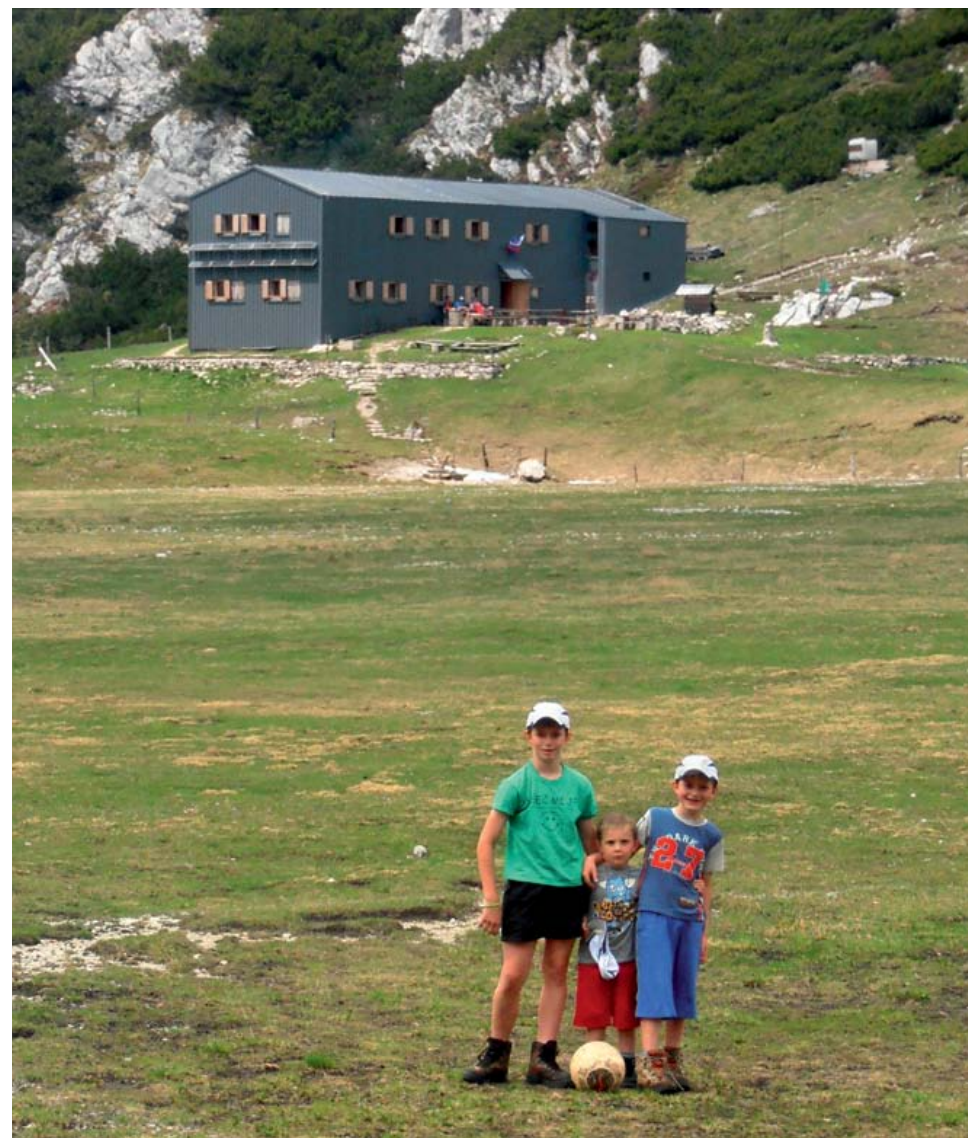
Pri našem najvišjem nogometnem igrišču

Ko se končno prevalimo čez Sedelce in se pred nami razprostire ravna, prostorna kotlina, zelena oaza sredi skalnega sveta, ni treba več priganjati. Mami, a lahko grem naprej, mami a lahko brcnem žogo ...? Spustimo se k nogometnemu igrišču ob vznožju Lučkega Dedca. Goli so še zloženi na kupu in vidi se, da je tu še pred dnevi ležal sneg. Vse kaže, da smo prvi igralci letos. Samo tribuna nad igriščem je že polna gledalcev – lilastih alpskih zvončkov. Otroci se že zapodijo v prve nogometne podaje. Kot da nismo prej tri ure hodili.

Počivam in uživam. Pogled mi splava po vrhovih. Tura je prav tako lepa, tudi če je njen "vrh" v kotlini. Danes so na turi pomembne druge stvari, ne pa dosežen

Nogometno moštvo

Foto: Anica Podobnik

dvatisočak. Spremljam nogometno tekmo naše mini ekipe. Ko navdušenje za brcanjem popusti, prečimo do Kocbekovega doma (1808 m), ki so ga to sezono ravno odprli. Ati je že tu. Pri prijaznih oskrbnicah izvemo, da na Korošici vsako leto res poteka turnir v malem nogometu in da je to na tretji vikend v avgustu. Lani je bil že sedemnajstič. Prvi vikend v oktobru pa se na vsakoletnem derbiju pomerijo Štajerci proti Gorenjcem.

Še po žig v kočico in že zapuščamo Korošico. Otroci se spotoma podpisujejo s kamenčki na travi in s palicami v snegu. Vračamo se po isti poti. Sonce neusmiljeno topi sneg. V malem jezercu stopljenega snega planinski pupki že delajo prve zamaha. Spet gremo pit k studencu in se drsamo po razmočenem snegu navzdol, kjer se le da. Na zadnjem snežišču nad Vodolami delamo sneženega moža. A nastane le snežna sovica, ki nam s storžkastimi očmi nagajivo mežika v slovo. ●

Marmot
FOR LIFE

down

PERTEX QUANTUM

QUASAR JACKET

Minimalna teža, maksimalna toplota-vse skupaj zapakirano v stisko jakno. Nova Quasar Jakna za ženske in moške tehta bori 255 gramov(moška) in 221 gramov (ženska) vendar je prava grelna pošast! Puhasto polnilo vrhunske kvalitete z gostoto 900 v ultralahki zunanosti iz PERTEX QUANTUM materiala. Bodisi, da jo nosite kot srednji ali zunanji sloj je Quasar tehnično in estetsko dovršena jakna.

Kolekcija Marmot najdete v trgovinah:
ANNAPURNA, Krakovski nasip 4, Ljubljana
Avantura šport, Gregorčičeva cesta 19, Ilirska Bistrica
Svet šport Nova Gorica, Trg Edvarda Kardaža 5, Nova Gorica
Cult, Dolajnska c. 350, Ljubljana
Svet športa, www.svet-sporta.com
Proklimb, Ljubljanska cesta 1, Bled

www.annapurna.si

www.marmot.eu

Mrzel raj

Ledna dogodivščina v Rjukanu

Jan me je vprašal: "Sebastjan, ali bi šel v Rjukan?" Brez razmišljanja sem odgovoril, da, seveda, pa nisem imel pet čistih, kaj se tam sploh lahko počne. Počasi je zadeva dobila jasnejšo sliko. Led! Tako sem na Plezalnih dnevih Kranja povprašal še Bojca in Bulija, če ju mika, in tudi njun odgovor je bil pritrdilen. Super, smo že štirje. Začetna ideja je bila, da se nas nabere za kombi, na koncu pa smo pristali v osebni avtomobilu.

Besedilo: Sebastjan Potočnik

Rjukan

Na pot smo odšli Jan Podgornik, Bojan Hribernik, Matej Bolka, Matej Mučič in Sebastjan Potočnik. Osnovne informacije smo dobili od Jana, ki je Norveško pošteno "prekrižaril" in je vedel, kaj bomo potrebovali in kam točno gremo. Rjukan je iz Ljubljane oddaljen 2300 kilometrov, časovno 24 ur vožnje. Vsaj tako nam je to pot naračunal *via michelin route planner*. Renault je pokal po šivih, ko smo se odpravili proti Norveški.

Matej Mučič v Trappfossu (WI 4)

Foto: Jan Podgornik

Prevozili smo Avstrijo in Nemčijo, kjer smo se vkrkali na trajekt, ki nas je odpeljal na Dansko. Nočna vožnja se je nadaljevala preko Švedske in se končala v jutranjih urah na Norveškem. Pozdravila sta nas neizprosni mrz in sneg, kar nam je podaljšalo vožnjo, tako da smo v Rjukan prišli po 26 urah. To človeka res izmuči, pa vendar smo si bili enotni, da je prvi dan dan za plezanje.

Če se v Rjukanu želiš privaditi na led, je prva postaja Krokan, ki je primerljiv z

Mlačco, vendar večjih razsežnosti. Plezanje je možno v vodstvu ali na *top rope*.¹

Krokan nas je presenetil z izrednim mrazom in "tuširanjem". Kljub temu da imam neizmerno rad mraz, me je pošteno prezeblo. Plezali smo do mraka, tako da smo potem pošteno utrujeni in prezebli zadovoljno popadali v postelje v naši hiški v Rjukanu. Prvi vtis je bil, da so Norvežani preprostejši od nas, kljub temu da imajo veliko višji življenjski standard. Njihove hiše so preproste, zgrajene iz lesa, v stenah je dovolj izolacije, strehe so pokrite s travo, da so toplotne izgube manjše. Prebrisano in enostavno. Ob predaji ključev nam je lastnica razkazala sobe v našem novem domovanju; imeli smo celo dry room, sobo, namenjeno sušenju plezalne opreme. Najbolj zabavno pa je bilo, ko nas je posebej opozorila na čistočo štedilnika Gorenje.

Dnevi so minevali hitro in precej podobno. Zjutraj sem vstajal prvi in z glasnim ropotanjem prebudil ostale. Med zajtrkom smo se porazdelili v naveze, potem pa odšli raziskovat ledeno deželo. Oči so se nam iskrale ob velikih količinah ledu, ki smo ga bili deležni ves čas naše avanture. Vsi smo se strinjali, da je to kraj za izpolnjevanje sanj vsakega lednega plezalca.

Jan je s svojimi idejami in inovativnostjo skrbel za potešitev naše lakote in se izkazal za odličnega kuharskega mojstra. Večeri so minevali klasično: ob igranju kart ali ob ogledih plezalnih filmov.

Več sreče kot ...

Trappfoss. Naš prvi daljši slap na Norveškem in izkušnja, ki nam bo v mislih ostala za zmeraj. Z Matejem in Janom nas najprej presune pogled na čudovit amfiteater, preko katerega se zliva vsa ta voda, ki je tokrat vklejnena v led.

Spodnji del preplezamo nenavezani, na varovališču pa naletimo na angleške plezalce. Nestrpni in vznemirjeni zaradi plezanja niti opazimo ne, da z neba pada sneg. Ugotovitev Angležev je, da led ni dobre kvalitete, zato se obračajo. S soplezalcema se strinjamo, da moramo slap vsaj poskusiti preplezati, in ker se Angleži prav počasi pripravljajo za spust, uredim varovališče malce nižje in začnem varovati Mateja. Ves čas mi gre na smeh, ko gledam Jana, ki pleza z zaščitnimi očali, videti je namreč kot orjaška čebela. Pred odhodom v Rjukan se je prav grdo poškoval, zato je zdaj precej bolj previden. Mislim, da mu bo prva tura z ženo ostala večno v spominu ...

¹ Varovanje z vrha.

Matej dobro napreduje, vsake toliko časa slišiva kakšno sočno o ledu, dokler ne zakriči: "Podri varovanje!" Jan se takoj odpravi, jaz pa pospravim vso opremo in začnem plezati na razdalji nekaj metrov za njim. Gladko nam gre in led niti ni tako slab, kot so zatrjevali Angleži. Na vrsti je raztežaj z lepo prečko, kar je v ledu še posebej zabavno, potem pa smo že na vrhu. No, varovališče je odlično, kaj je še lepšega kot drevo na vrhu slapa!?

Šele med spuščanjem po vrvi opazimo, da je med našim plezanjem zapadlo že veliko snega. Ravno ko se zadnji dotakne tal, Jan zakriči: "Plaaaaz!" Z Matejem sva še oba pod slapom in ko se ozreva navzgor, vidiva gmoto snega, ki drvi proti nama. Imava srečo, ker se lahko v trenutku skrijeva pred njim na varno, od koder opazujemo to belino, kako drsi mimo naju. Čeprav sva nekoliko prestrašena, se nama slap snega zdi neverjetno lep. Šele zdaj se zavemo, da je "naš" kotel dejansko stičišče iztekov za ves material, ki pride od zgoraj.

Da smo jo od tam tiho in zelo hitro pobrisali ven, najbrž ni treba posebej poudarjati. Slap je bil pa krasen.

Taka in drugačna voda ...

Še nekaj posebnosti o samem kraju in slapovih vam želim zaupati. Ko smo v roke prijeli vodniček, smo bili opozorjeni, da so določeni deli slapov v vpadnici odvodnjavanja, in da naj pazimo, kje in kdaj plezamo. Vzrok opozorila je bila elektrarna, ki nenapovedano izpusti galone vode. Dva slapova se ustvarita po izteku odtočnih cevi fekalij. Znano naj bi bilo, da imajo poseben vonj, a tega nismo preverjali.

Rjukan je marsikomu poznan po tem, da so v njem razvijali težko vodo, ki so jo s pridom izkoriščale nacistične sile. Danes je hidroelektrarna muzej v spomin na temačno zgodovino in na številne poskuse v njej. Mi smo ob pogledu nanjo dobili kurjo polt. Če imate dovolj časa in želite mesto bolje spoznati, vam toplo priporočam obisk tega muzeja.

Če primerjamo stroške s temi doma, so na Norveškem dragi zelenjava, alkohol in tobak. Zelo poceni pa je morska hrana, ki je ima kraljevina v izobilju. Zelo drago je tudi gorivo, tako da se splača preračunati, kje ga kupovati, saj je na Švedskem cenejše. Cena našega prenočišča je bila zmerna in počutje je bilo odlično. Lokalnih pubov in gostiln ter restavracij pa žal nismo obiskali.

Lepo je bilo; lepo je plezati doma, kdaj pa kdaj je lepo pokukati tudi kam daleč stran. Za takšno doživetje tudi 26-urna vožnja ni odveč. ●

Reševanje mesojede lepotice

Navadna mastnica

Za mesojede rastline smo tako rekoč že vsi slišali. Verjetno pa je manj tistih, ki vedo, da nekaj predstavnic te zanimive skupine živi tudi pri nas. A brez skrbi, nobena ni tako velika, da bi se morali ob nenadnem srečanju z njimi bati za svoje življenje. Tokrat pozornost namenjamo navadni mastnici (*Pinguicula vulgaris*), vrsti, ki pretežno uspeva "na alpskih šotnih barjih pa tudi na peščenih vlažnih tleh" (Jure Slatner).

Navadna mastnica (*Pinguicula vulgaris*)
Foto: Vinko Šeško

Izven sezone cvetenja zlahka spregledamo pritlične liste navadne ali pa alpske mastnice. Kaj šele, da bi ju znali tudi razlikovati. Med cvetenjem je drugače, saj najprej svoje večinoma bele cvetove razvije alpska, kakšen mesec dni kasneje lahko občudujemo še vijolično modre cvetove navadne mastnice. Po prvih srečanjih v Alpah sem se pred dvajsetimi leti nepričakovano z njo srečal skoraj pred domačimi vrati. Na pobočju pretežno dolomitne Lisce (kraški svet) je tudi nekaj manjših povirnih mokrišč. Na eni izmed nekaj kvadratnih metrov velikih zaplat, ki gostijo več vlagoljubnih rastlinskih vrst (npr. ozkolistni munec, Fuchsova prstasta kukavica,

gostocvetni kukovičnik, navadna močvirnica ...) sem namesto alpske mastnice v juniju opazoval cvetove navadne mastnice.

Seveda sem "odkritje" pokazal prijatelju in odličnemu botaniku Jožetu Koscu, on pa je pripeljal še Jureta Slatnerja, enega najboljših poznavalcev mesojedih rastlin pri nas. Naj še pojasnim, kako ta, od leta 2004 zavarovana vrsta, sploh lovi: drobne kapljice na lepljive liste privabljajo majhne žuželke, ki se nanje prilepijo, prebavni sokovi v kapljicah pa nato žrtev prebavijo in rastlini omogočijo zadostno količino dušika, seveda iz živalskih beljakovin. S takšnim prehranjevanjem mastnica lahko preživi tudi na vlažni, a goli skalni ali peščeni podlagi.

V naslednjih letih me za preživetje mastnic ni skrbelo zaradi številnih pohodnikov, ki so se vzpenjali na

Besedilo: Dušan Klenovšek

Lisco po planinski poti le nekaj metrov v stran. Bolj me je skrbelo, da je pot na tem odseku hkrati gozdna vlaka in da se nad nahajališčem veliko seka. Spravilo lesa je rahljalo tla vlake in ob deževjih je prihajalo do spiranja materiala tudi na nahajališče navadne mastnice. V letu 2012 je nanešeni material pokril že tri četrtine močvirja, mastnica pa je uspevala le še na dobrem kvadratnem metru. Povezal sem se s Tanjo Košar iz celjske enote Zavoda RS za varstvo narave ter Vinkom Šeškom iz PD Lisca Sevnica. Po nekaj pogovorih in ogledu lokacije smo nato organizirali "reševalno akcijo".

Sredi novembra leta 2013, ko je mastnica že zdavnaj zaključila letošnje vegetacijsko obdobje, se nas je zbralo dvanajst. Poleg Vinkovih prostovoljcev (seniorjev PD Lisca), Tanje in njenega sodelavca iz ZRSVN-ja še predstavniki Zavoda za gozdove in Kozjanskega parka. V dveh urah smo odstranili prodirajočo lesno zarast, preusmerili odvodni kanal iz vlake mimo nahajališča ter odstranili nanešeni material. "Olepšali" smo še eno močvirno okno ter se že dogovarjali o prihodnjih načrtih; katera rastlina pride prej na vrsto, ali ozkoustna močvirnica (prizadel jo je golosek) ali lipe in navzkrižnolistni svišč pri cerkvi na Joštu, sploh ni pomembno. Verjamem, da bomo rešili oba problema.

Naj zaključim z mislijo, da tudi v teh težkih časih ekonomske in moralne krize naše družbe ni težko najti dovolj ljudi, ki so pripravljeni žrtvovati dan za preživetje majhne rožice, ki je večina med njimi dotlej sploh ni poznala. Že tokrat smo bili varuhi gorske narave v manjšini, za naslednjo akcijo pa predvidevam, da bo odziv še boljši. Vsaj glede na številne pozitivne komentarje na objavo kratkega opisa in fotografij na enem od internetnih socialnih omrežjih. ●

Rastlina majhne rasti, a velike moči

Srčna moč (*Potentilla erecta*)

Na povezanost ljudi in zdravilnih rastlin v zgodovini nas spomnijo imena rastlin, ki najpogosteje govorijo o tem, za kaj ali kako se rastline uporabljajo. Nekatera imena nas spomnijo na mitološke junake, katerih dejanja ali značaje so naši predniki povezali z določenimi rastlinami. Imena se nanašajo tudi na geografsko razširjenost ali, še pogosteje, na to, od kod sta rastlina in znanje o njeni uporabi prišla k nam.

Srčna moč (*Potentilla erecta*)
Foto: Lovro Vehovar

Srčna moč, majhna, grmičasto razrasla rastlina z drobnimi rumenimi cvetovi, na prvi pogled deluje neznatno in nič ne daje slutiti, da pod zemljo skriva odebeljeno koreniko, v kateri so zdravilne snovi. V zgodovini je bila dolgo znana pod latinskim imenom *Potentilla tormentilla*. *Potentilla* je tista, ki je zmožna (potentna), *tormentilla* pa izhaja iz latinske besede *tormina*, kar pomeni močna trebušna bolečina, kolika, pa tudi mučenje (tortura). Srčna moč je torej rastlina, ki nam pomaga, kadar nas mučijo močne bolečine v trebušnem predelu, po navadi povezane z drisko.

Manj jasen je izvor slovenskega imena. Po eni od razlag naj bi srčna moč dobila ime po tem, ker odebeljeni deli korenike z barvo in obliko spominjajo na srce. Podobnost je

največja, če si koreniko ogledamo v prerezu. Po drugi razlagi naj bi rastlino uporabljali pri šibkem, oslabelem srcu in od tod ime. Bolj verjetna je prva razlaga, saj ni znano, da bi pomagala krepiti srce.

Srčna moč je visoka do 30 cm, listi so sedeči in dlanasto petdelni, lističi so nazobčani. Premer rumenih cvetov je okrog 1 cm. Za razliko od drugih petoprstnikov ima le štiri venčne liste. Srčna moč raste na travnikih, v redkih gozdovih in na šotnih tleh od nižine do subalpinskega pasu. Najdemo jo na zakisanih tleh v družbi drugih kisloljubnih rastlin (brusnica, borovnica, jesenska vresa, modra stožka). V Sloveniji je po nižinah pogosta na zakisanih travnikih, v gorskem svetu pa predvsem na nekarbonatni (neapnenčasti) podlagi, na primer na Pohorju in Smrekovcu.

Glavna skupina snovi, ki daje srčni moči njeno zdravilno vrednost, so čreslovine (tanini). Čreslovine so zapletene polifenolne snovi, ki jih številne rastline vsebujejo v

Besedilo: Lovro Vehovar

svojih tkivih. V velikih koncentracijah čreslovine skrcknejo (koagulirajo) beljakovine in napravijo organske materiale bolj odporne proti gnitju. Zato se uporabljajo za strojenje usnja. V manjših količinah krčijo, napnejo tkiva in zavirajo rast bakterij in gliv. Čajem dajo trpek okus. Mnoge rastline s čreslovini se uporabljajo v zeliščarstvu in srčna moč je ena izmed najbolj znanih. Druga zelišča z veliko vsebnostjo čreslovini so še hrast (skorja, šiške), krvenka, čaj (zeleni ali črni), borovnice (posušeni plodovi), oreh. Od drugih snovi, ki jih srčna moč vsebuje, velja omeniti še rdeče barvilo tormentil, ki so ga nekoč uporabljali za barvanje usnja, izdelovanje barvic in črnila.

Koreniko srčne moči izkopljemo v jesenskem času, jo očistimo, razrežemo in posušimo. Za pripravo čaja vzamemo polovico čajne žličke zdrobljene korenike in jo prelijemo s skodelico vrele vode. Pustimo stati od 10 do 15 minut. Nato precedimo in pijemo po požirkih, od 2 do 3 skodelice na dan. Najbolj znana je uporaba čaja pri črevesnih obolenjih z drisko, lahko pa ga uporabljamo tudi za izpiranje ustne votline in grla pri vnetjih, predvsem pri angini in vnetih dlesnih. Ohlajen čaj lahko uporabljamo tudi za nego nečiste, vnete kože. Namesto čaja si lahko pripravimo tinkturo: v steklenem kozarcu prelijemo 1 del posušene zdrobljene korenine z 10 deli žganja (najbolje vinskega). Pustimo stati od 4 do 6 tednov, medtem tinkturo vsak dan premešamo. Potem precedimo. Od 10 do 20 kapljic tinkture razredčimo z malo vode in uporabljamo od 2- do 3-krat na dan.

Srčna moč spada v rod petoprstnikov, v katerem je kar nekaj zdravilnih rastlin. Znan je gosji petoprstnik *Potentilla anserina*, ki ima rad vlažna rastišča in ga pogosto najdemo ob potokih, vlažnih travnikih in jarkih. Zaradi vsebnosti čreslovini se uporablja podobno kot srčna moč, poleg tega pa tudi za lajšanje krčev vseh vrst. Podobno se uporabljata tudi plazeči petoprstnik (*Potentilla reptans*) in zlati petoprstnik (*Potentilla aurea*). V alpskem svetu najdemo triglavsko rožo (*Potentilla nitida*), ki zaseda pomembno mesto v pripovedki o Zlatorogu: na mestu, kamor je padla kapljica krvi ranjenega Zlatoroga, je zrasla triglavsko roža. Zlatorog jo je použil, ozdravel in pahnil lovca v prepad. ●

Človek na mestu

Pavle Šegula in njegovih 90 let

Dragi Pavle, slovenski planinci, alpinisti in gorski reševalci z največjim veseljem prihajamo na obisk k tebi – v tvojo dolgoletno delavnico, da bi se vsaj nekoliko razgledali po nadvse pestri vsebini tvojega dela in se ti zahvalili za komaj verjetno "goro" vsega, kar si opravil – le malo zase, ampak veliko večino za nas vse in še posebej za slovensko planinstvo in gorsko reševalno službo. Dolga desetletja marsikaj od tega že pušča trajne sledove in še vedno odmeva tudi onstran naših meja.

Tone Strojnik je že pred štiridesetimi leti izredno lepo opisal tvojo mladeniško neugnan polet in pripravljenost za vsestranski pogovor tudi z daleč mlajšim sogovornikom, ob tem pa tvojo osebno skromnost, preprostost v stikih z vsemi ter nesebično prenašanje svojega znanja in izkušenj z mednarodnih strokovnih planinskih srečanj in iz tuje literature.

Gore so ti bile srčna želja že od mladih dni. Vmes je bila vojna in komaj enaindvajsetleten si odšel v partizane, kamor si prinesel vedoželjnost, še posebno po znanju elektrotehnike in tujih jezikov. Za učenje jezikov si izkoristil vsak prost trenutek. Postal si radiotelegrafist; po vojni si študiral ob delu in leta 1957 diplomiral na Fakulteti za elektrotehniko. Organiziral si radioamaterske klube v Ljubljani in deloval kot inštruktor po vsej Sloveniji.

Obiskovanje gora je bilo še naprej cilj tvojega navdušenja. Nesrečno naključje, v katerem si izgubil prijatelja, te je pripeljalo med planinske delavce. Kjerkoli si bil in česarkoli si se lotil, vedno si hotel biti dejaven in si to pokazal in dokazal. Vsi so spoznali tvojo neverjetno delavnost, zato si kmalu prišel tudi v upravni odbor Planinske zveze Slovenije in še v vrste Gorske reševalne službe – k enemu najplemenitejših poslanstev, kar jih ima planinstvo.

Leta 1960 si začel skrbeti za radijske brezžične zveze, se ukvarjal z organizacijo raznih srečanj in v naslednjih letih poskrbel, da je večina planinskih postojank dobila brezžično radijsko povezavo.

Specializiral si se tudi za problematiko plazov; poliglot, študijski človek in še navdušen gornik si od leta 1962 nadvse dejavno in častno zastopal našo GRS v novonastali podkomisiji za plazove v mednarodni reševalni organizaciji IKAR. V njej si deloval kar sedemindvajset let.

Tako so bile zate radijske zveze in nevarnost plazov v gorah, ob tem pa varovanje človeških življenj v plazovitih območjih, enkratni izziv in življenjska naloga. Že kmalu si ugotovil, da lahko slovenski planinski organizaciji in planincem najbolje pomagaš po vzgojni in strokovni plati, še posebno zaradi svojega znanja tujih jezikov, čeprav se tudi navadnega pisarniškega dela nisi branil. Na svoje stroške si se bogato opremil s svetovno literaturo o snegu in plazovih. Tvoja knjižnica o plazovih in arhiv sta postala najbogatejša pri nas.

Bil si pobudnik in organizator domačih tečajev za vodnike lavinskih psov, varnostnih tečajev za javne službe, ki kdaj pa kdaj pridejo v stik s plazovi. Organiziral si tudi republiške dneve varstva pred plazovi (ki so bili prvi v taki obliki na svetu) in še minerski tečaj za razstreljevanje plazov. Postal si naš najboljši poznavalec snega in njegovih preobrazb in prav tako plazoslovec. Načrtno si začel zbirati podatke za kataster plazov na Slovenskem.

Z velikim veseljem in požrtvovalnostjo si se posvetil preventivi v naravi, še posebej v hribovitem in gorskem svetu. Izpod tvojih rok so prihajali številni članki, zapisi in

Besedilo: France Malešič

Pavle Šegula Foto: France Malešič

opozorila – leta in desetletja v skoraj vsaki številki Planinskega vestnika. Prav tako so se nizala gradiva in poročila s simpozijev mednarodne reševalne organizacije IKAR, s seminarjev in posvetov GRS in obiskov pri tujih gorskih reševalcih. Pisal si praktične preventivne članke v dnevne časopise, strokovne revije in glasila – z največjo željo, da bi vse to prišlo do slehernega obiskovalca naših gora. Bil si priljubljen predavatelj na različnih tečajih in posvetovanjih, ki si jih tudi organiziral, na primer Gore in varnost.

Konec leta 1962 si postal načelnik Komisije za odprave v tuja gorstva in s svojim nesebičnim delom odločilno pomagal pognati slovensko odpravarstvo. Nadvse skromen in delaven si v tej vlogi med našimi alpinisti z najrazličnejšimi željami, cilji in značaji deloval kar deset let. Poleg organizacijskih veččin si potreboval "obilno dobre volje, širok

pogled na planinstvo, sposobnost sporazumevanja z domačimi in tujci brez posrednikov, požrtvovalnost" in verjetno še kaj. Predvsem pa si enako prizadevno delal tako v GRS in kot KOTG.

Sledile so tudi knjige: najprej prevod francoskega reševalnega priročnika (1972) in avstrijskih Gaylovih Plazov, nato poglobljeno poglavje Bivanje in hoja po gorah v knjigi Življenje v naravi in leta 1977 temeljni, izredno priljubljeni planinski priročnik Nevarnosti v gorah, zatem pa še Sneg, led, plazovi, slovenski del slovarja mednarodnega združenja planinskih organizacij UIAA in trijezični planinski slovar treh dežel, pozneje prevod ameriškega priročnika Podhladitev, omrzline in druga škoda zaradi mraza ter brošura Gore in zdravje – vse zelo uporabne in lepo sprejete. Pripravil in uredil si jubilejna zbornika ob 70- in 75-letnici GRS.

Zelo dejaven si bil tudi v domači Škofji Loki. Leta 1978 si veliko pomagal pri ustanovitvi postaje GRS, nato pa seveda še ves poznejši čas, vedno tudi pri takšnih stvareh, ki drugim niso šle prav od rok.

Tvoje življenjsko delo je šestjezični slovar Sneg, led in plazovi (1995), ki si mu dodal še razlage gesel v slovenskem jeziku in je prvi te vrste na svetu. Pomembno je tudi tvoje

sodelovanje pri Planinskem terminološkem slovarju (2002), kakršnega nima vsaka država. Obe knjigi sta bili deležni velikega zanimanja strokovne javnosti in zavednih planincev. Vmes si uredil drugo knjigo prijatelja Cirila Pračka, Vrnite mi moje sinove z gore (2000), in z njo osnoval zbirko Med gorskimi reševalci, naslednje leto pa si izdal svojo gorniško avtobiografijo Križemkražem po gorah. Obe sta postali izredno priljubljeni. Tvoja je bila dolgoletna spodbuda in pomoč pri lanskoletni jubilejni knjigi Reševanje v gorah ob stoletnici gorskega reševanja v Sloveniji.

S teboj se tako srečujemo in te obiskujemo pravzaprav vsak dan, v številnih planinskih knjigah, še posebej v Planinskih vestnikih, ob vsakem našem izletu, plezalni turi in tudi na reševanjih. Zelo veliko nas je, ki se bomo radi oglasili tudi pri tebi, ti segli v roke in se od srca nasmejali. Sledil bo dolg, dolg klepet o vsem lepem in dobrem, še posebej o gorah.

Tako torej, dragi Pavle! Včasih si poudarjal, da si čisto navaden planinec in da nisi pravi gorski reševalec, češ da nisi bil alpinist. Kje pa! O tem ne odločajo naziv, oprema ali lepe slike, ampak človek – torej tvoje delo in srce. Pristrčna hvala in srečno še naprej! ◉

Bovški festival filmov o športu, avanturi in ekologiji

V Stergulčevi hiši v Bovcu bodo od 28. do 30. decembra predvajali 28 filmov o športu, avanturi in ekologiji. V treh večerih sedmega BOFF (Bovec Outdoor Film Festival) bodo na sporedu filmi iz kategorij Narava in ekologija ter dolgi in kratki iz Športa in akcije.

Zmagovalce bo izbrala strokovna žirija, ki jo sestavljajo filmski in televizijski ustvarjalci Karmen Tomšič, Stefano de Franceschi in Boštjan Mašera ter vrhunski ledni plezalec in amaterski filmski ustvarjalec Klemen Premrl. Kot vsako leto bodo najljubši film izbrali tudi obiskovalci.

Glede na prejšnje festivale bo letos na programu več filmov s plezalno in alpinistično tematiko, ker je bil delež teh med prijavljenimi največji. Ti filmi so v vrhu letošnje produkcije: Last Great Climb, Spice Girl, High Tension, The Waiting Game, Sensei, Na pogled, Rockin Cuba

in zmagujejo po festivalih avanturističnega in gorniškega filma po svetu. Na sporedu bo tudi nekaj smučarskih filmov in dva filma o soteskanju.

V kratkem filmu se bomo s kajakom popeljali po rekah Čila in Argentine in videli težko pričakovani evropski dokumentarec o "surfanju", ki ta individualni šport predstavi v novi luči. Gorski kolesarji bodo navdušeni nad filmom Not Bad. Ekološko bo naravnani film Stand, ki je kritika možnosti razlitja nafte na obalah Kanade in Aljaske. Posledice našega ravnanja pa se odražajo v filmih o Amazoniji in Grand Canyonu. Drugi dan bo del programa namenjen tudi mlajši publikli.

V spremljevalnem sporedu bodo knjižni sejem, razstava fotografij, zimska delavnica, predavanja in nekaj zabave.

Mire Steinbuch

Bovec, 28. - 30. December 2013

7. BOVEC OUTDOOR FILM FESTIVAL

Filmski festival o športu in naravi, ter:

Delavnice
Fotografska razstava
Predavanja
Koncert
After party

www.boff.si

NOVICE IZ VERTIKALE

Tabor v Chamonixu

Tradicionalnega tabora za perspektivne alpiniste, ki je potekal od 5. do 11. oktobra v Chamonixu, so se udeležili: Blaž Gladek (AO Kamnik), Domen Petrovčič (AAO), Laura Dovč (AO Ljubljana-Matica), Marko Mavhar (AO Grmada Celje), Matej Balažič (AO TAM Maribor), Matevž Kastrin (AO Ljubljana-Matica), Matevž Mrak (AO Radovljica), Miha Kern (AAO), Rok Kurinčič (Soški AO) ter vodji Miha Habjan (AAO) in Aleš Česen (Alpski gorniški klub).

Prvi lepi dan, 7. oktobra, sta Blaž Gladek in Matevž Kastrin preplezala **Eugster Diagonal Couloir** (III, 3, M, 1000 m), Matej Balažič in Matevž Mrak **Eugster Couloir**

Direct (IV, 5, M, 1000 m), Rok Kurinčič in Marko Mavhar pa **S-Couloir** (V, 4, M, 1000 m) v Aiguille du Midi. Nekoliko lažje so tabor začeli Aleš Česen in Laura Dovč, Blaž Gladek in Matevž Kastrin ter Miha Habjan, Miha Kern in Domen Petrovčič s smerjo **Gabarrou-Albinoni** (III, 4+, 500 m) v Mont Blancu du Tacul, Česen in Dovč pa še s smerjo **Perroux** (III, 4+, 5b, M, 350 m) v Trianglu du Tacul. Naslednji dan sta Kurinčič in Mavhar v Mont Blancu Tacul preplezala smer **Modica-Noury** (III, 5+, 500 m). V isti gori – Pointe Lachenal – sta Balažič in Mrak zmogla smer **Pellissier Couloir** (III, M5, 80°, 5b/5c, 220 m), Habjan, Kern in Petrovčič, Gladek in Kastrin pa **Chere** (II, 4, 350 m) v Trianglu. Pred poslabšanjem vremena sta 9. oktobra Kurinčič in Mavhar v Trianglu du Tacul preplezala smer **Gabarrou-Marquis** (III, 4, 350 m) in sestopila po **Contamine-Mazeaud** (II, AD+, 350 m), Česen in Kern popularni **Frendojev steber** (III, 4, M, 1200 m) ter Laura Dovč in Domen Petrovčič **S-Couloir** v Aiguille du Midi.

Prvenstvene v naših stenah

Vvzhodni steni Novega vrha sta 18. oktobra Rado Lapanja in Toni Groblar (oba AO Cerčno) potegnili novo spominsko smer. Pod razom, ki se spušča z vrha, sta si izbrala drugi kamin z leve, ki še ni bil preplezan. Do vrha sta nadaljevala po razu. S trdnostjo skale sta bila povsem zadovoljna in jo na določenih mestih ocenila kot odlično, prav tako ju je navduševala izpostavljenost. Linijo sta poimenovala **Petrova smer** (V-IV, 110 + 150 m) v spomin na Petra Bevka, ki se je ponesrečil leta 2009. Pod južno steno Glave pod Planjo sta se 19. oktobra na isto vrh navezala Peter Podgornik in Milan Velikonja (oba AO Nova Gorica) in se podala deviškimi skalami naproti. Lepe prehode sta našla desno od 33 let stare smeri Gumagin, katere soavtorja sta tudi sama. Smer sta poimenovala **Žarjeseni** (V/III-IV+, 290 m). Začne se z lovske steze pod južno steno Planje enako kot za Gumagin, nato pa se po približno 250 metrih odcepi desno kakih 150 metrov. Z udobne travnate

Žar jeseni v južni steni Planje. Modra označuje potek pristopa, rdeča pa potek smeri. Foto: Peter Podgornik

police se nadaljuje po prehodih v ploščah, nato pa se do vrha sledi razbitemu skalnemu razu.

Nova slovenska smer Monsoon v JZ steni Kang Nachuga
Foto: Domen Kastelic

Monsoon po monsunu

Domen Kastelic in Santiago Padros sta se odpravila v pokrajino Rolwaling v Nepalju z namenom raziskovanja še nepreplezanih vrhov in sten. Po dolgem čakanju na konec monsuna sta iskano le našla in prav v izteku odprave preplezala novo smer **Monsoon** (75°, 1500 m) v nepreplezani jugozahodni steni Kang Nachuga (6735 m). Za vzpon in sestop sta potrebovala dva dni, še dva dni pa sta si vzela za dostop iz baze pod steno in za povratek izpod stene v bazo.

Prvi dan sta dostopila pod steno in si uredila bivač. Drugi dan sta preplezala okoli 1200 metrov in vzpon ob osmi uri zvečer zaključila na udobni polici pod strmo skalno stopnjo pod vrhom. Tretji dan sta po nekaj raztežajih dosegla vršni greben in nadaljevala do vzhodnega vrha Kang Nachuga (ok. 6650 m). Sestopila sta po smeri vzpona, večinoma s spusti ob vrvi, in z nočjo dosegla prostor za bivačiranje pod steno. Med bivačjem v krajih pod goro sta se dodobra spoprijateljila z domačini in na koncu odprave podarila šoli in otrokom sredstva v višini pristojbine za vrh. Dejanja Alpinista in Človeka z veliko začetnico.

Raziskovanje v Biokovu

Visoke stene Biokova v tipičnem dalmatinskem okolju so že desetletja poznane plezalcem, vseeno pa niso preveč oblegane in prostora je še za marsikatero novo smer. Tako sta med jesenskimi prazniki preplezala Grega Kofler (AO Mojstrana) in Matjaž Mohorič (AO Ljubljana-Matica). Smer **Ena in ne edina** (VII-/IV-VI, 615 m) ima kar 15 raztežajev, najtežji pa je že prvi. Varuje se na metulje in zatiče, na rogovile in veje, včasih pa sta zabila tudi kakšen klin. Srednji del je bil položen, zato sta plezala nenavezana. Sledil je še zgornji del, kjer se smer deloma dotakne smeri Šesta tibetanska vaja, ki kasneje zavije levo, Ena in ne edina pa nadaljuje po neizrazitem stebru in ponudi še nekaj zahtevnega plezanja (VI). Po četrtem raztežaju smer zavije desno v žleb. Zaradi dežja sta do vrha plezala nekoliko bolj levo po lažjem svetu do vrha. Poleg te sta ponovila še smer **Dalmatinski san** (6b, 600 m), kjer težave ne padejo pod 6a.

Zbor alpinistov 2013

Zbor alpinistov, katerega glavni namen je druženje slovenskih alpinistov in alpinistk, je pod okriljem Komisije za alpinizem PZS tokrat organiziral Soški alpinistični odsek. Prestavitve na jesenski termin se je očitno

obrestovala, saj se je zbor na Tolminskem v kampu Gabrje udeležilo lepo število alpinistov. Deloma je bilo krivo tudi iskrivo vabilo. Čeprav lepih kotičkov in številnih možnih aktivnosti zaradi slabega vremena nismo odkrivali, je pa ostalo vse drugo. Pester program – hitrostno samoreševanje iz časov zlate naveze in hitrostna hoja po lesenem kolutu – se je prelil v uradni del z nagovorom načelnika KA, ki se je moral lanski generaciji alpinistov opravičiti zaradi nepodelitve diplom – izpadli so predvsem zaradi prestavitve zbor na jesen. Predavanje Eda Kozoroga nas je popeljalo v pestro zgodovino primorskega alpinizma, s poudarkom na 80. letih, ko je bilo v stenah Posočja preplezanih največ prelomnih smeri, predavanje Marka Prezljaja pa v celovit pogled na zgodbo SMAR-a s poudarkom na zadnji odpravi v Tibet. Da je v manjših krajih sodelovanje veliko bolj zglodno kot v centru, je pokazala tudi udeležba veliko vodilnih članov PD Tolmin na čelu s predsednico. O nadaljevanju večera viri molčijo, ker pa smo bili zaradi ogabnega vremena prisiljeni v nedeljski počitek, je bilo zavor nekoliko manj kot sicer pri športnikih.

Nastja Davidova

Načeloma v novicah ne posvečam sestavkov osebam, a tokrat se moram odkupiti – zaradi moje nepozornosti je namreč iz novic

v celoti izpadla Nastja. In to že dve številki nazaj, ko sem še pisal o poletju v stenah. Sezono je začela z zadnje čase precej redko plezано **Debelo Berto** (VIII+, 500 m, RP) v Šitah. Z Domnom Kastelicem sta jo preplezala 30. junija. Nekaj solidnih vzponov je naredila v okviru tabora perspektivnih alpinistov. Že pred uradnim začetkom sta 26. julija s Tjašo Jelovčan preplezali smer **Cassin-Ratti** (7a, 450 m, NP) v Zahodni Cini, dva dni kasneje pa smer **Gogna** (VII, 800 m) v Marmoladi. V okviru tabora je bila ponovno na kraju zločina. Najprej je 2. avgusta s Tjašo ponovila smer **Schwalbenschwanz** (VI, 800 m) v Marmoladi, 4. avgusta

Nastja v Boningtonovi smeri v Frenejskih stebrih Foto: R. Weber

pa v Meisules dla Biesces **Alfa e Omega** (VIII+/IX-, 200 m, na fleš) z Andrejem Grmovškom. 13. avgusta je sledila še **4 giorni un' estate** (7a, 600 m, NP) z Matjažem Dušičem v Sass Pordoiu. Francoski izlet je 17. avgusta postregel z ogrevalno **Quecherches tu Jean-Marie** (6c, 320 m) v Aiguille Croux s Caroline North, s katero se poznata z lanske odprave v Patagonijo. Po počitku sta ob stabilnem vremenu uresničili dolgoletno Nastjino željo, preplezati Frenejske stebre. To sta opravili 21. avgusta v veličastnem slogu

Nahrbtniki

vrhunske oblike in kvalitete!

fs®

Factory store d.o.o., Griže 125, 3302 Griže • Tel: 03 710 36 36 • E-mail: info@factorystore.si • www.factorystore.si

– hitro in prosto. **Boningtonova smer** (7a+, 500 m + 200 m, NP) v Frenejski steni Mt. Blanca je kulturna iz več razlogov – zaradi avtorja smeri, ker je ena prvih tehnično res zahtevnih v steni in ker, kot vse ostale, z vzponom na vrh Mt. Blanca predstavlja turo največjega formata. Nekaj slovenskih vzponov smer ima, a nobeni navezi v tem delu še ni uspel prosti vzpon. Imamo pa slovenski alpinisti že dve prosti ponovitvi še bolj razvpite Divine Providence, ki je po karakteristiki podobna Boningtonovemu stebri, le da je veliko težja.

Patagonija

Jesensko odpravo v Patagonijo sta si zamislila Dejan Koren (AO Vipava) in Boštjan Mikuš (Alpinistična sekcija PD Ajdovščina). Spremenljivo patagonsko vreme jima jo je kljub relativno ugodni napovedi zgodlo. Vzpon na Cerro Torre 31. oktobra po smeri **Ragni** (600 m, 90°, 9 h) se je končal 15 metrov pod vrhom v precej dramatičnih razmerah. Zato pa se jima je vse povrnilo dva tedna kasneje, 15. novembra, ko sta opravila prvenstveni vzpon **Vstala Primorska** (900 m, 45°, 85°, M6, 5 h) na Cerro Dumbo. Lepa kombinirana smer v precej neobiskanem delu patagonskih vršacev ter neosvojen vrh in lepa linija po logičnih in varnih prehodih. Mogoče to ni najtežji vzpon v Patagoniji, je pa vsekakor zelo izvirno in pionirsko dejanje.

Novice je pripravil Peter Mežnar.

NOVICE IZ TUJINE

Nov rekord v Yosemiteh

Smer Excalibur v El Capitanu ima med poznavalci posebno mesto. Še danes se ponša z oceno VI, 5.11, A3+, poleg konkretnega tehničnega plezanja jo krasijo naporene široke počti. Prvenstvenika Charlie Porter in Hugh Burton – preplezala sta jo leta 1975 – sta jo označila kot smer, v kateri je potrebno veliko rokoborbe s širokimi počmi. Pred 15 leti so se je z namenom

hitrostnega vzpona lotili legendarni yosemitski plezalec Steve Schneider, Willie Benegas in Andreas Zeger in jo zmogli v 39 urah, čeprav so v tistih časih kakšno po oceni precej težjo smer (npr. z oceno A5) že preplezali v manj kot 24 urah. Na začetku novembra sta se vanjo podala Alex Honnold in Dave Allfrey ter združila svoje sposobnosti: odlično obvladovanje tehničnega plezanja, ki ga premore Allfrey, in prosto premagovanje težav, za katerega je Honnold že pregovorno specialist. Honnold je bil povsem iskren: "Sam ne bi mogel preplezati tehničnih raztežajev, Dave pa bi tudi težko hitro preplezal najtežja prosta mesta. Dave je kot čarovnik s svojimi tehničnimi pomagali. Sam še nikoli nisem uporabljal tega sranja in tudi ne bi vedel, kako naj ga ..." A tudi široke počti niso bile kar tako in Honnold bi dvakrat kmalu uprizoril pošten polet. Seveda s seboj nista vlačila transportne vreče, plezala pa sta z 80-metrsko vrvjo in poleg drugega tudi z dvema največjima metuljema Camalotoma. Povedala sta, da v steni Capitana še nikoli nista imela toliko opreme. A kljub temu se je ura na vrhu ustavila pri 16 urah in 10 minutah, Honnold in Allfrey pa sta tako izboljšala najhitrejši čas iz te smeri za skoraj 23 ur.

Francozi v Gaurišankarju

Iz Nepala je prišla vest, da je francoska odprava po dolgotrajnem čakanju na lepo vreme preplezala južno steno sedemtisočaka Gaurišankarja (7134 m) na meji med Nepalom in Tibetom. Mathieu Détrie, Mathieu Maynadier, Pierre Labbre in Jérôme Para so se povzpeli na vrh po novi smeri in tako zabeležili šele četrti vzpon na vrh te gore. Niso pozabili tudi napisati, da so kot prvi preplezali to veliko steno. A zgodba o tem podatku ni tako preprosta. Gaurišankar sestavljata dva vrhova – glavni (7134 m) in južni (7010 m). Južna stena glavnega vrha še ni bila preplezana, zato pa ima južna stena južnega vrha

že dve smeri. Prvo sta leta 1979 preplezala Američan John Roskelley in Nepalce Dorje Sherpa, drugo pa štiri leta kasneje člani celjske odprave pod vodstvom Belgijca Nicolas Favresse, Sean Villaneuva, Stéphane Hanssens in Evrard Wendenbaum. Pa se je izkazalo, da prisojna stena še ne pomeni toplote, saj so fantje potarnali, da jih še nikoli ni tako zeblo, pa so videli že nekaj velikih sten po svetu. Kljub težavam z mrazom (in ozeblinami) jim je uspelo preplezati Južni steber in potegniti prvenstveno smer oz. varianto Ruske smeri. V odličnem granitu so plezali več kot 15 dni, preplezali so 1200 metrov stene, imeli tri viseče tabore na prenosnih policah (portaledgeih) in do –15 stopinj. Tehnično menda smer niti ni tako zelo težka, z najtežjim raztežajem 7b. Zgornjih 300–400 metrov gre za mešano plezanje, ki so ga opravili prosto in ga ocenili med M7 in M8. Kar dober izplen glede na njihovo prvo javljanje iz stene, ko so zapisali: "Sean ima grdo drisko, Nico sončarico in bruha, Stephana pesti migrena, Evrarda pa dajejo bolečine v hrbtu. Nič posebnega torej ..."

Najtežja prosta smer v Mt. Hookerju

Mount Hooker je velika skalna stena – torej big wall – v ZDA, natančneje v Wyomingu. Znana je postala po vzponu slavnega Roya Robinsa s soplezalcema leta 1964, saj so takrat preplezali prvo granitno smer v ZDA z oceno VI (kar pomeni težko, večdnevno plezanje) izven yosemitske doline. Hookerjeva stena je visoka okoli 600 metrov in dostopa od ceste je za dvajset milj. Od letošnjega poletja pa ima stena poleg več tehničnih in kakšni prosto preplezani smeri najtežjo med slednjimi. Američani David Allfrey, Nik Berry in Mason Earle so namreč preplezali novo linijo, ki v glavnem poveže smeri Sendero Luminoso (VI, 5.10, A4), ki jo je v solo vzponu prvenstveno preplezal Steve Quinlan leta 1980, nato pa preči v zgornji del smeri Shady Lady (VI, 5.11, A4). Težave so ocenili s 5.14a (8b+) v enem raztežaju, pet pa jih doseže težavnost med 7a+ in 7c+.

Fantje so bili malo razočarani, ker so sprva načrtovali popolnoma prvenstveno smer, ampak prosti vzpon je odtehtal vse. Povejmo še, da so v tej odmaknjeni steni že plezali tudi Slovenci. Leta 2000 sta Albin Simonič in Risto Sovčev prosto preplezala že omenjeno smer Roya Robinsa (tudi avtorja znamenite Salathe v El Capitanu) z oceno 5.12a oz. 7a+.

Na meji med Kirgizijo in Kitajsko

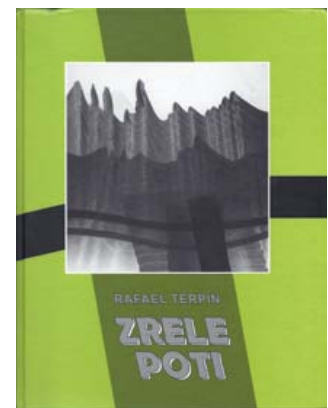
Kyzyl Asker je ena izmed najopaznejših gora v zahodnem delu skupine Kokshaal-Too na meji med Kirgizijo in Kitajsko. Posebno zanimiva je njena južna stena, kjer se ledni mojstri že nekaj sezon neuspešno podajajo

v enega najopaznejših ledenih travkov tam okoli. Sončna stena pa privlači tudi skalne plezalce in na muho so jo vzeli dobro znani Belgijci Nicolas Favresse, Sean Villaneuva, Stéphane Hanssens in Evrard Wendenbaum. Pa se je izkazalo, da prisojna stena še ne pomeni toplote, saj so fantje potarnali, da jih še nikoli ni tako zeblo, pa so videli že nekaj velikih sten po svetu. Kljub težavam z mrazom (in ozeblinami) jim je uspelo preplezati Južni steber in potegniti prvenstveno smer oz. varianto Ruske smeri. V odličnem granitu so plezali več kot 15 dni, preplezali so 1200 metrov stene, imeli tri viseče tabore na prenosnih policah (portaledgeih) in do –15 stopinj. Tehnično menda smer niti ni tako zelo težka, z najtežjim raztežajem 7b. Zgornjih 300–400 metrov gre za mešano plezanje, ki so ga opravili prosto in ga ocenili med M7 in M8. Kar dober izplen glede na njihovo prvo javljanje iz stene, ko so zapisali: "Sean ima grdo drisko, Nico sončarico in bruha, Stephana pesti migrena, Evrarda pa dajejo bolečine v hrbtu. Nič posebnega torej ..."

Novice je pripravil Urban Golob.

LITERATURA Zrele poti

Rafael Terpin: Zrele poti : 500 popotnih zapisov z gričev, hribov in gora. Idrija, samozaložba, 2013. 268 str. 15 EUR.

Rafael Terpin je slikar, ljubitelj narave, hkrati pa mu odlično

teče tudi pero - in tako se znova veselimo knjige, v kateri je predvsem mojster besede, za popestritev vtisov pa priloži še nekaj grafik. Že razgibana naslovnica z risbo dveh obzorij, v sklade naloženih gora, od katerih so tiste v ozadju ostrejšje, drznejše, nakazuje vsebino. So spredaj idrijski "griči" in zadaj Julijci, se vpraša bralec. Verjetno, saj je avtor večino zapisov napravil prav v svojih "gričih," na pohajanjih po "rovtariji", po območju, ki je vpeto v nekakšen kvadrat med Sočo, Bačo in Soro, na jugu pa omejen s pogorjem Javornika in z Deželo, Vipavsko dolino. Na naslovnici zaznamo tudi nekakšen križ - verjetno križišče brezštevilnih poti, ki jih je avtor prehodil, premislil, premodroval, pretuhtal - predvsem pa tenkočutno opazoval z očmi in dušo. Ob tem pa nikoli, vsaj iz opisov se zdi, ni mogel mimo domišljije umetnika, če že ne domišljije, pa vsaj interpretacije. In če ostanemo pri simboliki naslovnice - sredi "križišča" je "okno," ki ponuja pogled na gore. Simbolično tudi vpogled v avtorjeve prehojene poti, tudi na življenjsko pot. Namreč, zapiski so zelo izvirni, pogosto globoko osebni, za slovenske razmere avtor drzno odpre svojo dušo. Zapiski so velik poklon tudi njegovi soprog, ki ga na večini pohodov spremlja od doma. Petsto zapiskov je nastalo od leta 1992 do leta 2010, vanje je tako ujeto skoraj dvajsetletno pohajanje avtorja po hribih in gorah. Pri vsakem je datum nastanka, kar zapiskom daje še dodatno vrednost. In kot sam pravi, so prav vsi nastali tam, na poti, "kjer se je moglo sestiti ali pa vsaj nasloniti k drevesu ali skali." In je pisal, beležil, včasih tudi v naglici, ker je bilo vsega preveč. "Gledam. Požiram. Precejal bom pozneje." Stavek, ki jasno pokaže bogastvo, kakršnega rahločuten popotnik srka vase na vsaki poti. Razumljivo je, da se avtor na istem kraju znajde večkrat, a vsakič je drugače. Kajti izjemno pretanjen čut za opazovanje, posebej še barv, pa tudi za poslušanje zvokov narave, avtorju omogoči, da se skoraj ne ponavlja. Seveda, burja na Robu (med Colom in

Predmejo) je večkrat enaka, tudi nebesna modrina, "plavina" ji reče Rafael Terpin, večkrat razveseli dušo popotnika. Tudi nebo "poka po šivih", ko se jasni, ko se oblaki trgajo ... Nenazadnje pa ne pozabi omeniti tudi čisto zemeljskih užitek, ki jih da postanek za malico ob poti. Rafael Terpin mojstrsko ubeseduje svet, skozi katerega meljejo njegovi koraki, kot likovnega umetnika pa ga še posebej privlačijo barve. Poglejmo, kaj pravi o ugašanju dneva: "Mrak. V mraku se bodo barve spoprijateljile v zadnji dnevni igri. Ves dan so prešerno blebetale vsaka svojo štorijo, da je bilo kar težko slediti vsemu skupaj, a zdaj, pred temo, bodo zložno zaregljale na eno struno. Struna podobnosti jih bo povezala in odrešila pred bližnjo nočjo." Vse pa je prežeto z lepoto. Lepoto pokrajine, trenutka, duše. Zlitja človeka s stvarstvom. "Znašel sem se sredi lepote same," zapiše in nadaljuje: "Nisem je srkal po požirkih, ne, sama se je od razcvetene prešernosti zardela zivala vame." Mirno lahko rečemo, da se preko Terpinovega peresa lepota zliva tudi v naše duše, začutimo, kako je bilo, začutimo tisto veselje, ki ga avtor preprosto ne more skriti, še več, tako je močno, da ga mora oznaniti vsem nam. Odlično mu uspeva. V teh petsto zapiskih razloži sebi in nam, kaj se dogaja z naravo in kaj se dogaja z dušo opazovalca, popotnika skozi hribovske svetove. A očitno ne najde vseh odgovorov, saj v zapisku izpod Bevkovega vrha vzklikne: "Kdo mi bo razložil ta moj ljubi svet?" Tudi za lepoto podvomi, če sploh obstaja, nekje ugotovi, da "... jo nosimo pač v sebi. Z nami gre na pot, z njo si postrežemo - in na koncu jo odnesemo še domov." Knjiga Zrele poti je oblikovana enostavno, kajti pomembna je vsebina. Občutja, za katera je prav, da jih podoživi vsak, ki čuti z naravo, ki jo hoče globoko doživeti - in to pristno! Prav je, da se je Rafael Terpin odločil in nam zaupal svoje poti. Da ne bodo ostale skrite tam na podstrelju, kot sam pravi za svoje "pildke", platna: "Kdor bo kadarkoli prišel do njih, se bo hote ali nehote

dotaknil tudi mene." S knjigo in svojimi petstotimi zapiski pa je zdaj on sam pogumno prišel do nas, bralec.

Marjan Bradeško

Korak za korakom do sto dvajset let

Korak za korakom do sto dvajset let: jubilejni zbornik: Planinsko društvo Kamnik (1893–2013). Zbrala in uredila Darja Horvatič. Kamnik, PD Kamnik, 2013. 139 str. 15 EUR.

"Vzponi se nakopičijo, ocene se razblinijo, vendar ljudje, ki so s teboj doživeli gore, ostanejo za vedno v spominu," pravi Marko Prezelj v tretjem jubilejnem zborniku Planinskega društva Kamnik, ki je izšel ob 120-letnici društva. Zbornik nadaljuje, kjer sta končala predhodna dva, ki sta izšla ob 100- in 110-letnici. Zajema obdobje od leta 2003 do vključno 2012. Vsebinska je razdeljena na tri glavne dele. V prvem, z naslovom Društveno desetletje, imajo čast napisati uvodno besedo nosilci pomembnih funkcij, kot so župan občine Kamnik, predsednik Planinske zveze Slovenije in predsednik PD Kamnik. Urednica zbornika na kratko razloži nastajanje zbornika in njegovo tematsko zasnovano. Po tem formalnem delu je na vrsti predstavitev društvenih dejavnosti. Vsako leto desetletnega obdobja je predstavljeno z najpomembnejšimi dogodki, kot so vzdrževanje obeh koč zaradi poškodb, ki so bile posledica vremenskih razmer, obnovitvena dela v obeh kočah in spremljajočih napravah,

upravno-administrativne zadeve z raznimi volitvami, vsakoletno srečanje kamniških planincev in podobno. Sledi predstavitev vodniškega odseka, ustanovljenega leta 1993, ki marljivo organizira izlete in ture skoraj vsak vikend. Med zanimivejše spadajo nočni rokovnjaški pohod, brezpotja, lažji turni smuki in izleti v tuje gore. Nekateri planinski vodniki in vodnice med drugim pojasnjujejo, zakaj so se odločili za vodenje, v čem je prednost vodenih izletov in kaj jim pomeni vodenje. Da bi bilo branje še bolj zanimivo, sledita doživeta opisa dveh izletov, eden celo v verzih. Planinski vodniki so predavatelji in vodniki na izletih planinskih krožkov na osnovnih šolah v občini. O delu gospodarskega odseka izvemo v naslednjih sestavkih. Kdor jih bo pozorno prebral, bo ugotovil, da so člani PD Kamnik med vzdrževalnimi in investicijskimi deli opravili več kot 8600 prostovoljnih delovnih ur. Dvomim, da planinci, ki se morda lačni, žejni in utrujeni zatečejo v koč na Kamniškem ali Kokrskem sedlu, kdaj pomislijo, koliko dela in sredstev je bilo vloženega, da so lahko primerno postreženi. Vsaj sam nisem o tem nikoli razmišljal. Bolj me je zanimalo, kakšna bo jota in po čem bo pivo. Sestavni del društva so tudi markacisti, ki delujejo v odseku za planinske poti. Člani ne označujejo poti zgolj s čopičem in barvami, temveč vihtijo tudi težja orodja, ko popravljajo poškodovane odseke poti, obnavljajo jeklenice, skobe in druga varovala. Podrobneje je po letih predstavljeno zadnje desetletje alpinistične dejavnosti: odprave, tabori, alpinistična šola, šola športnega plezanja, odprtje umetne plezalne stene in posamezni vzponi vrhunskih kamniških alpinistov. Med njimi so prejemniki zlatega cepina in nominiranci zanj. Kamniški alpinisti so dobili tudi priznanja PZS, občine Kamnik in Bloudkova priznanja. V tem desetletju sta se smrtno ponesrečila Matej Mošnik in Tomaž Humar. Umrl je Metod Humar, ki je leta 1965

v okviru druge jugoslovanske himalajske odprave kot prvi na svetu stopil na 7538 visok vrh Jalung Ri. To je še vedno najvišji vrh, ki so ga kot prvi na svetu dosegli slovenski alpinisti. Sledijo intervjuji z nekaterimi vidnimi oziroma zaslužnimi člani Markom Prezljem, Cenetom Griljcem, Tonetom Škarjo, Francetom Malešičem in drugimi. V seznamu raznih priznanj, podeljenih društvu in posameznim članom, so kronološko razvrščeni vsi nagrajenci od leta 1972 do 2012.

Nato sledi – vsaj zame – nadvse prijetno presenečenje: zgodovinski pregled delovanja prve podružnice Slovenskega planinskega društva, današnjega PD Kamnik, izpod peresa Franceta Malešiča. Zelo zanimivo branje o razvoju planinstva na Kamniškem, ki se nadaljuje s poglavjem o bogatem društvenem arhivu. Končuje ga časovna preglednica, kronologija pomembnih dogodkov od leta 1564 do junija 2013.

Rezultat motiviranega sodelovanja avtorjev prispevkov in uredniškega odbora je izdelek, ki je daleč od suhoparnega poročanja o društvenih dejavnostih. Pred nami je berljiva kronika o življenju in delu kamniške planinske skupnosti v zadnjem desetletju. V Zborniku je veliko fotografij, nekatere presežejo dokumentarno vrednost. Pri sicer lepih celostranskih fotografijah pogrešam informacijo o lokaciji.

Zadnja leta je eden najbolj uporabljenih in modnih izrazov "uspešen". Uglasil se bom s tem trendom in zapisal, da je društvo, ki je sposobno napraviti tak zbornik, zagotovo uspešno.

Mire Steinbuch

Fotografav poklon lepotam Uršlje gore

Sebastijan Oblak: Uršlja gora – presežni svet. Prevalje, Kulturno društvo Mohorjan, 2013. 199 str. 35 EUR.

Pri založbi Mohorjan je oktobra v nakladi 1000 izvodov kot 50. knjiga izšla fotomonografija Uršlja gora – presežni svet. V njej je ljubiteljski fotograf, 66-letni Ravenčan Sebastijan Oblak,

objavil izbor 200 fotografij, ki jih je v zadnjih desetih letih posnel na svojih več kot tri tisočih vzponih na to priljubljeno koroško goro, med katerimi je nastalo več kot 35.000 posnetkov.

Čprav se je Oblak povzpел že na marsikatero goro, tudi v tujini, mu je najljubša domača. "Po slehernem obisku Uršlje gore čutim globljo povezanost s krasoto narave," pravi. Ker jo želi posredovati ljudem, je fotoaparatom njegov stalni spremljevalec.

Pri izboru fotografij in njihovi tehnični obdelavi mu je na pomoč priskočil priznani profesionalni fotograf Tomo Jeseničnik, ki je urednik fotomonografije. Po njegovih besedah je bilo najtežje "narediti zgodbo" in se tako izogniti zgolj nizanju fotografij. Odločil se je motive (panoramski razgledi, cerkev sv. Uršule, planinski dom, RTV-oddajnik, znamenja, rastlinski in živalski svet ipd.) razvrstiti sledeč poti na Goro (tako skoraj 1700 m visoko Uršljo goro imenujejo domačini) in z nje, pri čemer se prepletajo letni časi. Jeseničnik je prepričan, da "lahko tako monumentalni fotografski opus ustvari samo nekdo, ki je nešteto krat vstal sredi noči, se še v trdi noči povzpел na teme Gore, kjer ga je včasih pričakal snežni vihar, drugič ga je do kosti namočil svež spomladanski dež, tretjič spet ga je zagrnila gosta megla," a je bil zato "kot v neke vrste zahvalo deležen tudi neverjetnih, skorajda alegoričnih svetlobnih prizorov." Knjigo je oblikoval Andrej Knez, ki je izbral minimalistično podobo brez odvečnih elementov, da lahko fotografije "dihajo" in "govorijo same zase." Za kakovostno izdelavo knjige gredo pohvale tiskarni Gorenjski tisk.

Čprav je v fotomonografiji seveda poudarek na fotografijah, jo dopolnjujejo tudi besedila Mitje Šipka, Mirka Osojnika, Franca Verovnika, Toma Jeseničnika in Majde ter Sebastijana Oblaka. Prevedena so v angleški in nemški jezik. Knjiga stane 35 evrov.

"Fotomonografija je sad avtorjeve ljubezni do Gore. Sad tisočerih poti nanjo in sad fotografove želje, da ponese lepoto Gore tudi v naše domove, v srca ljudi, ki jim je gora koroško gorsko svetišče," ugotavlja Joško Kert, predsednik Kulturnega društva Mohorjan, ki je publikacijo označil za "veliko simfonijo o lepoti in duhovnosti naše krajine in njenih ljudi." Odzivi udeležencev predstavitev fotomonografije, ki se vrstijo po Koroškem, potrjujejo njegove misli.

Andreja Čibron Kodrin

Kot bi se zbrala vsa lepota

Helmut Teissl: Julijske Alpe. 2., razširjena izdaja. Celovec, Mohorjeva družba Celovec, 2013. 288 str. 48 EUR.

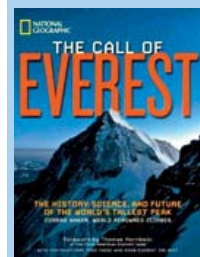

Julijske Alpe v podobi bi lahko rekli za izjemno fotomonografijo Julijske Alpe, ki je po dveh letih pred nami že v prenovljeni izdaji. A pričnimo na začetku. Kot dvanajstletni deček je namreč Helmut Teissl za darilo dobil Kugyjevo knjigo "Julijske Alpe v podobi" in prav ta knjiga ga je zaznamovala, da je na Julijske Alpe pričel gledati bolj "kugyjevsko." Srkajoč lepoto, poln hvaležnosti in z večnim hrepenenjem, ki vedno znova vabi na pot, je gore kmalu pričel shranjevati tudi na fotografije. Po ničkolikokrat prekrizarjenih Julijcih - od skrajnega vzhoda do najbolj zahodne točke - so

Mladinska knjiga Trgovina
Slovenska 29, Ljubljana
T: 01 2410 656,
E: konzorcij@mk-trgovina.si

Izredno privlačno čtivo,
sodi v sam vrh alpinistične literature.

Conrad Anker:
The Call of Everest: The History,
Science, and Future of the World's
Tallest Mountain

National Geographic Society,
junij 2013

(trda vezava,
304 strani,
barvne fotografije,
cena 30,15 €)

Obiščite našo novo spletno stran! www.konzorcij.si

Julijske Alpe veličastna podoba lepega. Helmut Teissl je, če primerjamo podobne fotomonografije (denimo fotografske opuse Jaka Čopa, Janka Ravnika ipd.), pred nas postavil največ, kar sem doslej videl o Julijskih Alpah. Da ne bi naredili krivice nekdanjim fotografskim mojstrom, poudarimo, da je vendarle Teisslovo delo izšlo v tretjem tisočletju, ko je tudi tehnika močno napredovala (tisk je, denimo, vrhunski). A vendarle - samo vrhunski mojster s tehniko zares zajame vse tiste drobne odtenke, ki pomenijo razliko med povprečjem in vernim prikazom izvirne gorske podobe. Teisslu je nedvomno v celoti uspelo. Že ob naslovnici se človek vpraša - kako je uspel narediti tak posnetek? Kajti, to bo vsak brž opazil, avtorju te fotomonografije je nedvomno zelo blizu večerno razpoloženje, ki se dostikrat potegne tudi v noč. Vsaj dobil sem občutek, da je večer na prehodu v noč tisto, kar avtorju pokaže vso divjo in obenem umirjeno lepoto Julijcev, še sam pravi, da ima rad "pozne sestoje," ki se, kot je videti iz fotografij, zlijejo s tihim nočnim mirom v nekakšno vesoljsko predanost. Takole

pravi na str. 225 ob zvezdah nad Pecolom: "Zdi se, kot da nas globina vesolja sprejema vase ter nas v tišini uči nekaj pomembnega in poučnega: Majhni smo in nepomembni v brezmejnem kozmosu, in vendar nas napolnjuje tolažljivi občutek sreče, da smemo zavestno doživljati svoje bivanje na 'materi Zemlji.'" Prav ob večerih se toliko bolj zave hvaležnosti, da je na zemlji preživel srečne ure in vanj se dokončno usidra lepota. Ob večeru na Montažu pravi: "V Julijcih so to ure ovede nja samega sebe: uživaš v gorski samoti in iz tega črpaš moč za naslednji dan." Lahko rečemo, da njemu (in nam, ki gledamo njegove stvaritve) v spominih tak večer lepša prihodnje dni. Številne kratke poetične razlage ob fotografijah le še poudarijo sijajnost podob in v njih ujetih trenutkov. Na določenih mestih avtor pove še kaj več, denimo ob dogodku opolnoči na Prehodavcih, ko je bil ob fotografiranju nočnega neba priča utrinku. Ob tem sta si nedaleč stran zaljubljenca pri "poljubljajočih se kamnih" prav tedaj izrekla večno zvestobo. Ko so se kasneje srečali, sta ga prosila za fotografijo utrinka - in ga potem tudi povabila na poroko. Knjiga je tudi po človeški strani hvalnica lepemu, dobremu, vsemu, kar nas povezuje v gorah. In avtor

obenem ničkolikokrat opozarja na nesmiselnost vojne, ko se s fotoaparatom potika po ostankih prve svetovne vojne - od soške fronte, kjer v spominski cerkvi v Javorci bere nenavadno zvoneča imena padlih avstro-ogrskih vojakov z vseh koncev monarhije, do prevotljenih Zahodnih Julijcev. Četudi se pred "gledalca" razgrne veliko dvostranskih panoram (z lepo označenimi vrhovi, ki jih vidimo), pa Teissl s fotografskim očesom opazi tudi številne cvetlice, ki pusti skalni pokrajini vtisnejo pečat blagosti in lepote. Ne le opazi, ovekoveči jih v vsem njihovem cvetočem blišču. Še nekaj je, kar moramo ob vsem sijaju fotografij te impozantne knjige prav posebej poudariti. Helmut Teissl živi v Beljaku, a Julijce in ljudi, ki se v njih srečujejo, vidi predvsem v povezovalni vlogi na stičišču treh kultur. Prav po "kugyjevsko" se dvigne nad hrup vsakdana in s podobami združuje vse, "ki hočejo danes slišati nekaj redkega: tišino." (str. 281, Slovo na Matajurju). Ker je knjiga predvsem vizualna, pa njeno predstavitev zaključimo s stavkom, ki čudovito opiše sporočilnost fotografij: "Kako lepo se je tukaj v Julijcih, ki so morali prestati toliko opustošenja, srečati z ljudmi drugega jezika in drugega porekla. Vse nas povezuje nekaj velikega in

dobrega: ljubezen do gora!" Zame najboljša fotomonografija Julijskih Alp doslej!

Marjan Bradeško

Nagrada Sidarta

Založba Sidarta je leta 2012 izdala plezalni vodnik Patagonia Vertical: Chaltén Massif, ki ga je napisal argentinski alpinist Rolando Garibotti s pomočjo nemške alpinistke in soplezalke Dörte Pietron. To je prvi popolni vodnik tega območja doslej. Letos je na 38. festivalu mednarodnega gorniškega filma in literature v kanadskem mestu Banff prejel nagrado Mountain Guidebook Award. Član knjižne žirije Steve Swenson - alpinist, dobitnik zlatega cepina in nekdanji predsednik American Alpine Club - je o vodniku zapisal: "Zgodovinsko gledano so bile informacije o plezanju pomembnih ciljev v gorah Himalaje, Karakoruma ali Patagonije dosegljive v raznih alpinističnih revijah, časopisnih člankih ali skozi ustno izročilo. Plezalci so morali intenzivno raziskovati, da so ugotovili, kaj je bilo preplezano, po katerih smereh in kakšne težavnosti. V Patagonii Vertical sta Garibotti in Pietron zbrala vse te informacije v enem vodniku z nemalo truda, ki odraža njuno bogate izkušnje v teh gorah. Veliko plezalskih informacij je

bilo več let na razpolago na njuni priljubljeni spletni strani, na kateri so prispevali podatke tudi drugi poznavalci območja in pomagali ustvariti natančen končni izdelek o tem velikem in kompleksnem gorskem območju." V vodniku so dokumentirani vsi pomembnejši vzponi slovenskih alpinistov, ki so v teh stenah opravili precej velikih vzponov. Vodnik je dosežek tudi po oblikovalski plati. Vključuje bibliografske objave o vzponih, skice so pregledne in opremljene z vsemi potrebnimi podatki, tudi dolžinami raztežajev. Fotografije so prava paša za oči. Mogoče je tudi vse omenjeno pripomoglo k nagradi.

Mire Steinbuch

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Planinska zveza Slovenije je izdala novo številko Obvestil PZS in podrobno predstavila članarino PZS za leto 2014. Upravni odbor je na svoji 18. seji 14. novembra v PZS sprejel šest novih planinskih društev in klubov: Planinsko društvo Preddvor, Plezalno društvo

CEBE
PURE ADRENALINE

Davo Karničar – 1st skiing from Mt. Everest

www.SportOptic-Lab.com

www.RodeoTeam.si

Cempin, oba iz Meddruštvene- ga odbora planinskih društev (MDO PD) Gorenjske, Planinski društvo K2 in Športno društvo Pajki (Savinjski MDO PD) ter iz MDO primorsko-notranjskih planinskih društev društvo Proteus in Športnoplezalni klub Plus.

Preventivna dejavnost je bila tudi v tem obdobju pomembna za PZS in njene člane, planinska društva. PZS, GRZS in odbor Gore in varnost so v sodelovanju z Upravo Republike Slovenije za zaščito in reševanje 27.

novembra na Igu pripravili že **9. strokovni posvet Gore in varnost**, katerega namen je bil analizirati gorske nesreče v letošnjem letu ter opozoriti na bolezni in bolezenska stanja, ki jih prinesemo s seboj v gore.

PZS se je udeležila **II. mednarodnega simpozija** v Bosni in Hercegovini, ki ga je organizirala Planinska zveza Bosne in Hercegovine skupaj z Združenjem planinskih organizacij Balkana BMU. Na simpoziju, katerega naslov je bil Planinski objekti v funkciji turizma, je predsednik PZS Bojan Rotovnik poleg splošne predstavitve PZS in stanja planinskega gospodarstva podrobneje predstavil tudi certifikata Okolju prijazna planinska kočica in Družinam prijazna planinska kočica, ki ju je PZS po vzoru planinskih zvez alpskega loka začela uvajati v lanskem letu. Poseben poudarek je predsednik dal povezanosti planinskih poti s poslovanjem planinskih koč ter promociji planinskih koč preko spletnih medijev tako, da so podatki dostopni tudi tujcem.

PZS je sodelovala na **29. slovenskem knjižnem sejmu** v Cankarjevem domu od 20. do 24. novembra. Predstavljala se je z izdelki Planinske založbe in s Planinskim vestnikom (izdelke je bilo moč kupiti po posebnih, nižjih sejemskih cenah), 23. novembra 2013 pa je na forumu za obiskovalce alpinist in himalajec Viki Grošelj v pogovoru in s filmom približal novo knjižno uspešnico, izdano pri Planinski založbi, Velikani Himalaje.

Predstavnik PZS Uroš Vidovič se je udeležil generalne skupščine Evropske popotniške zveze ERA,

ki je potekala v mestu Vršac v Srbiji. Delegate so med drugim seznanili z aktivnostmi na področju nove evropske pešpoti E12 in z novimi odseki evropskih pešpoti v vzhodni in jugovzhodni Evropi, ki zadevajo tudi Slovenijo. Gre za nadaljevanje evropske pešpoti E6 iz Slovenije na Hrvaško.

PZS je svoje organe in planinska društva povabila k predlaganju imen za podelitev plakete Državnega sveta najzaslužnejšim društvenim delavcem in delavkam – prostovoljcem in prostovoljkam ter nato izmed prispelih predlogov podala skupni predlog na Državni svet.

Mladinska komisija (MK) je 16. novembra na Igu organizirala Zbor mladinskih odsekov. Na dveh okroglih mizah pred zborom so zbrani izvedeli nekaj koristnih informacij o tem, kje vse poiskati dodatna finančna sredstva za sofinanciranje svojih programov, kako uspešno kandidirati in napisati vlogo, in se spoznali z izkušnjami tabornikov, skavtov in planincev o tem, kako uspešno ohraniti planinsko dejavnost tudi med prehodom otrok iz osnovne v srednjo šolo.

Najvišje priznanje MK PZS, imenovano Mladina in gore, je za izjemne dosežke pri delu z mladimi, ki se kažejo v kvaliteti in stalnosti dela ter razširjenosti planinstva med mladimi v lokalnem prostoru, prejelo Planinsko društvo Zabukovica. Isto priznanje je za življenjsko delo na področju planinstva mladih prejela tudi Dragica Onič (PD Poljčane). 9. novembra 2013 so na OŠ Hajdina, OŠ Toneta Tomšiča Knežak in OŠ Gorje potekala regijska tekmovanja Mladina in gore, kjer so mladi planinci reševali naloge iz splošnih planinskih vsebin.

Najboljše ekipe so se uvrstile na državno tekmovanje Mladina in gore, ki bo 11. januarja 2014 na OŠ Braslovče. Na treh lokacijah – v Hajdini, Gorjah in Knežaku – je svoje planinsko znanje na regijskem delu tekmovanja Mladina in gore merilo 80 ekip iz cele Slovenije, od katerih se je 28 najboljših uvrstilo na že 25. državno tekmovanje, ki bo potekalo 11. januarja 2014 v Braslovčah.

Mladinci so predstavili tudi video napovednik nastajajočega mladinskega planinskega filma, ki so ga v režiji filmskega društva Nina film snemali letos poleti v Bavšici. Premiera filma z naslovom V objemu gora je načrtovana v prihodnjih mesecih, o točnem datumu pa bodo gledalci pravočasno obveščeni na spletni strani PZS in MK PZS.

26. oktobra je v Kamniški Bistrici potekalo vsakoletno usklajevanje inštruktorjev planinske vzgoje in drugih inštruktorjev, ki sodelujejo v procesu usposabljanja vodnikov PZS. Program usklajevanja je bil v znamenju priprave gradiv za naslednji triletni cikel izpopolnjevanj oziroma licenčnih usposabljanj vodnikov PZS.

Na rednem letnem zboru vodnikov PZS 2013 so se 23. novembra na Igu zbrali vodniki PZS. Najzaslužnejšim so podelili priznanja zaslužni vodnik PZS in častni vodnik PZS, pred zborom pa je potekala okrogla miza z aktualno temo Nadzor planinskih društev s strani tržnega inšpektorja.

Športni plezalci, pripadniki Slovenske vojske, so na nedavnem vojaškem tekmovanju 2013 v Chamonixu dobili osem medalj: Mina Markovič dve zlati, Klemen Bečan dve srebrni, Maja Vidmar srebro in bron, prav tako Martina Čufar Potard.

Komisija za planinske poti je pozvala planinska društva in markaciste PZS k oddaji poročil o delu planinskih društev na planinskih poteh, poročil za registracijo markacistov in poročil pripravnikov markacistov.

Komisija za turno kolesarstvo je pripravila in izvedla tradicionalno jesensko turo, ki je udeležence navdušila. Na tokratno potepanje so se podali proti Bohorju, obogatili pa so ga s spremljevalnim programom. Dobrodošli seveda še naprej v naši dobri družbi – tudi na spletni strani PZS, www.pzs.si, ter družabnih omrežjih (Facebook: <http://www.facebook.com/PlaninskaZvezaSlovenije>, twitter: @planinskazveza), lahko pa namenite 0,5 % dohodnine našim goram, ne da bi vas to kaj stalo.

Zdenka Mihelič

Najboljši športni plezalci sveta

16. in 17. novembra 2013 je bila športna dvorana Zlato polje v Kranju polna zagrehtih navijačev, saj so se za končne odločitve v svetovnem pokalu v športnem plezanju pod okriljem Mednarodne zveze za športno plezanje IFSC borili najboljši športni plezalci sveta. Že pred zaključkom današnje tekme je bilo jasno, da je naša Mina Markovič zmagovalka v skupnem seštevku svetovnega pokala v kombinaciji, kamor šteje pet najboljših tekem v dveh od treh disciplin (težavnost, balvani, hitrost), ni pa bila jasna razvrstitev na stopničkah v skupnem seštevku SP v težavnosti in pa seveda – na zadnji tekmi.

Najprej smo si gledalci ogledali ženski finale, torej 8 odličnih plezalk, med njimi tudi Majo Vidmar in Mino Markovič. Maja je kranjsko tekmo končala na osmem mestu, Mina pa na tretjem, po težavah v zgornjem delu finalne smeri, ko ji je, po njenih besedah, nekaj neodločnosti pobralo preveč moči za nadaljevanje. Na prvo mesto se je uvrstila Japonka Momoka Oda in na drugo Akiyo

Noguchi, prav tako z Japonske. Razvrstitev v skupnem seštevku SP v težavnosti pri ženskah je bil tako naslednji: 1. mesto Jain Kim (Koreja), 2. mesto Mina Markovič in tretje mesto Momoka Oda. Vseeno pa je bila Mina najuspešnejša v skupnem seštevku svetovnega pokala v kombinaciji in to že tretje leto zapored. Na drugo mesto se je uvrstila Akiyo Noguchi in na tretje Momoka Oda. Zvesti navijači, ki smo tudi letos zavzeto navijali, smo tako na podelitvi le slišali tudi slovensko himno.

V moški finale se na žalost ni prebil nobeden od slovenskih tekmovalcev, tako da smo opazovali bitko med najboljšimi plezalci drugih držav. Na kranjski tekmi je tokrat zmagal Jakob Schubert (Avstrija), na drugo mesto se je povzpел Adam Ondra (Češka) in na tretje Sachi Amma (Japonska). Najboljšo uvrstitev med Slovenci je dosegel Jure Raztresen z 9. mestom. V skupnem seštevku SP v težavnosti so se moški uvrstili takole: Sachi Amma 1. mesto, Jakob Schubert 2. mesto in Ramon Julian Puigblanque (Španija) 3. mesto. V kombinaciji je prvo mesto zasedel Jakob Schubert, drugo Sean McColl iz Kanade, tretje pa Sachi Amma.

Tekma je bila kot vedno odlično pripravljena, za kar je poskrbela Komisija za športno plezanje PZS.

Mina Markovič na kranjski tekmi
Foto: Stanko Gruden

enainšestdeseti javno dostopni AED v tej regiji. Pobuda za namestitev AED in prispevek zanj je dala Andreja Voler, zdravnica pri GRS Koroške. V akciji so se združili PD Prevalje, ki je prispevalo večji del stroškov za nakup aparata, Občine Črna, Ravne na Koroškem in Prevalje, KKMD in KK Mislinjske doline, PD Velenje, PD Ravne, Alpinistični klub Ravne, Lovska družina (LD) Prežihovo, LD Pogorevc in številni podjetniki ter podjetja.

"AED na Gori je pomemben v prvi vrsti zaradi oddaljenosti in seveda zaradi večje verjetnosti dogodka pri osebah, ki se svojega zdravstvenega stanja morda sploh ne zavedajo. Če gre za srčni zastoj, ki ga največkrat povzroči huda motnja srčnega ritma, potem je AED edina rešitev. Seveda je treba osebo oživljati že pred namestitvijo AED (ali prihoda ekipe NMP oziroma do trenutka, ko prizadeti začne dihati), nato pa slediti navodilom aparata. Časa je zelo malo, saj

možgani brez kisika utrpijo nepopravljive okvare že po štirih do petih minutah. Pomembno je ljudi seznaniti s to napravo in jo predstaviti skupaj z oživljanjem. Tako prisotni spoznajo, da s tem aparatom ni mogoče škoditi bolniku," je povedal Peter Kordež iz KKMD, ki pripravlja predstavitve delovanja AED po šolah in drugih ustanovah. Uporabo AED je Kordež pred domom na Uršlji gori planincem predstavil skupaj z reševalcem Primožem Krajncem. Oba sta zaposlena v Zdravstveno-reševalnem centru Koroške.

Na Koroškem so od leta 2007 defibrilatorje uporabili že 32-krat, z njimi so šestim ljudem rešili življenje. V KKMD med točkami, kjer naj bi bili nameščeni AED, izpostavljajo tudi planinske kočice. Na Uršlji gori, ki je priljubljen izletniški cilj tudi med kolesarji, ker na vrh pripelje za promet zaprta gozdna cesta, je za zdaj nameščen prvi oziroma edini AED med koroškimi vršaci.¹

Andreja Čibron Kodrin

Uredništvo

Spoštovane bralke in bralci Planinskega vestnika! Za nami je še eno leto, polno izpolnjenih in tudi neizpolnjenih želja ... Naj se v letu 2014 izpolnijo vse tiste, ki se še niso, in vse tiste, ki se bodo šele rodile. Varen korak vam želimo, kamor koli vas ponese! Srečno!

Uredništvo

Uredništvo

Uredništvo

Ob namestitvi AED sta reševalca predstavila pravilno uporabo defibrilatorja.

Foto: Arhiv Koronarnega kluba Mežiške doline

možgani brez kisika utrpijo nepopravljive okvare že po štirih do petih minutah. Pomembno je ljudi seznaniti s to napravo in jo predstaviti skupaj z oživljanjem. Tako prisotni spoznajo, da s tem aparatom ni mogoče škoditi bolniku," je povedal Peter Kordež iz KKMD, ki pripravlja predstavitve delovanja AED po šolah in drugih ustanovah. Uporabo AED je Kordež pred domom na Uršlji gori planincem predstavil skupaj z reševalcem Primožem Krajncem. Oba sta zaposlena v Zdravstveno-reševalnem centru Koroške.

Na Koroškem so od leta 2007 defibrilatorje uporabili že 32-krat, z njimi so šestim ljudem rešili življenje. V KKMD med točkami, kjer naj bi bili nameščeni AED, izpostavljajo tudi planinske kočice. Na Uršlji gori, ki je priljubljen izletniški cilj tudi med kolesarji, ker na vrh pripelje za promet zaprta gozdna cesta, je za zdaj nameščen prvi oziroma edini AED med koroškimi vršaci.¹

Andreja Čibron Kodrin

Uredništvo

Uredništvo

TNP Ob zaključku leta v TNP

Javni zavod Triglavski narodni park (TNP) je 29. novembra 2013 v Zeleni hiši v Kobaridu obeležil 10-letnico vpisa Julijskih Alp v mrežo biosfernih območij. Leta 2003 je urad UNESCO v Parizu sprejel sklep o vključitvi Julijskih Alp in TNP v mednarodno mrežo biosfernih območij MAB (Man and Biosphere – Človek in biosfera). Julijske Alpe so postale del svetovne mreže vzorčnih regij trajnostnega razvoja. Program MAB je namenjen raziskovanju vplivov človekovih dejavnosti na spremembe v življenjskem okolju

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

in spodbujanju trajnostnega in sonaravnega razvoja. Podpira dejavnosti varovanja naravnih vrednot in kulturne dediščine. V TNP so bile v okviru tega programa v desetih letih izvedene pomembnejše raziskave in projekti o obiskovanju parka, evidentiranju kulturne dediščine, stavbni tipologiji, o vplivu človekove dejavnosti na spremembo ekosistemov (npr. 3000 let železarstva v Julijskih Alpah in posledice zaraščanja pašnih planin). Izvedenih je bilo več izobraževalnih aktivnosti za mlade z območja MAB, poleg tega je bilo sofinanciranih več publikacij. Program vključuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje na področjih spremljanja stanja divjadi, izobraževanja in skupne

promocije. UNESCO, Organizacija združenih narodov za izobraževanje, raziskovanje in kulturo, je program MAB ustanovila leta 1968. Svetovna mreža MAB obsega 621 območij v 117 državah. Decembrsko dogajanje v Triglavskem narodnem parku je praznično obarvano. Projekcija prvega slovenskega celovečernega filma V kraljestvu Zlatoroga (režiser Janko Ravnik) je bila ob klavirski spremljavi Jurija Dobravca izvedena v Mariboru in v Stari Fužini, na Štajerskem tudi z odprtjem spominske fotografske razstave Janko Ravnik (1891 – 1982), ki bo v Univerzitetni knjižnici Maribor na ogled do 4. januarja 2014. V Slovenskem planinskem muzeju vam je do 31. januarja na ogled XX. letna razstava Foto kluba TNP. Decembrsko praznično Triglavsko tržnico, ki bo potekala v soboto, 21. decembra 2013, med 10. in 12. uro ob Info središču TNP Triglavska roža Bled, bo tako kot vsako leto sestavljal praznični program: ponudba na stojnicah bo obogatena z ličnimi izdelki, primernimi za darila, ki jih bodo predstavljali lokalni mojstri in mojstrice; družinsko obarvana Brihta bo poskrbela za izdelavo božičnih okraskov; na ogled pa bo fotografska razstava tradicionalnih znanj in območju in zaledju TNP, pripravljena ob zaključku projekta Otroški parlament TNP o naravi in tradiciji (LEADER LIN 2011).

V SPOMIN Jože Klenc (1945–2013)

"Tja bi šel, kjer naše bukve košate same zase stojijo. Tja čez samotne naše trate, tja čez planjave, kadar po arniki bridki dišijo. Tam bi med bujno zelenje se ulegel in bi vse žalostne misli izpregel in bi jim rekel – adijo."

Žalostna vest o Jožetovi prezgodnji smrti nas je globoko pretresla in kljub temu, da smo vedeli za njegovo bolezen, smo upali, da bo ozdravel in se vrnil med nas. Rodil se je leta 1945 v Mislinji na Koroškem. Po končani osnovni šoli se je odločil za težak in zahteven rudarski poklic. Po uspešno opravljenem šolanju se je kot mlad rudarski tehnik sprva zaposlil v rudniku premoga Velenje, poklicna pot uspešnega rudarja pa ga je pripeljala pod kamniške planine, v rudnik kaolina Črna pri Kamniku. Pod kamniškimi vršaci je nadaljeval svojo planinsko pot, ki jo je že v rani mladosti vzljudil z obiskovanjem zelenega Pohorja. Ljubezen do gora ga je v letu 1986 privedla do odločitve, da postane član PD Kamnik. Z delovanjem in s smislom za organizacijo je dokaj hitro dokazal svoje sposobnosti. Vodstvo društva mu je zaupalo zahtevna opravila v gradbenem odboru, kjer je strokovno in marljivo sodeloval pri obnovi naših dveh visokogorskih postojank in pri sanaciji tovornih žičnic. Zaradi uspešnega dela na področju gospodarstva je bil imenovan za vodjo gospodarske komisije pri PD Kamnik in bil načelnik odseka za gospodarstvo vse do prezgodnje smrti. Opus nesebičnega in ustvarjalnega dela je poleg vzdrževanja in sanacij obsegal še delo društvenega ekonomista ter vodje oskrbniškega osebja na obeh planinskih kočah. Zadnjih pet let je bil tudi podpredsednik društva. Njegovo bogato dejavnost v društvu niso oblikovali samo dosežki in dela na področju gospodarstva. Želel je več, želel je lepote in danost gora deliti s somišljeniki. Z uspešno zaključnim izobraževanjem je postal planinski vodnik in leta 2001 tudi markacist PZS. Kot vodnik je vodil mnogo planinskih izletov,

tur in pohodov in še posebej smo mu hvaležni za izbiro trase in realizacijo Rokovnjaškega pohoda. Vedno je bil nepogrešljiv in dosleden vodnik. Za nesebični prispevek delu PD Kamnik je prejel več priznanj, od društvenih do občinskih in priznanj PZS. Velikokrat mi misli uhajajo v čas, ko smo skupaj markirali naše zavarovane poti od Malih Podov preko Skute do Cojzove kočice na Kokrskem sedlu, v čas skupnih napornih akcij pod Grintovcem in ob postavitvi smernega kamna na simbolu kamniških planin – Grintovcu, v čas sanacije razdejanja v gozdnih predelih... "Kar je težko, te utrjuje," je bilo njegovo življenjsko vodilo. Z Jožetovim odhodom je v društvu nastala velika vrzel, ki jo bo težko zapolniti, a se bomo trudili slediti njegovim pogledom in zastavljenim ciljem.

Zdravko Bodlaj

Peter Ferjan (1930–2013)

V sredo, 13. novembra 2013, smo se na pokopališču na Breznici poslovili od Petra Ferjana, enega od stebrov jeseniškega alpinizma in gorskega reševanja v Zgornjesavski Sloveniji. Peter se je rodil pred 83 leti na Slovenskem Javorniku v delavski družini. Že od malih nog je ljubil gorski svet, saj je odraščal pod vznožjem Karavank in Mežakle. Po osnovni šoli se je vpisal v takratno metalurško industrijsko šolo na Jesenicah in se izučil za ključavničarja. Zaposlil se je v konstrukcijski delavnici v Železarni Jesenice. Ob napornem

delu v železarni je iskal sprostitve v prelepem gorskem svetu, ki ga je obdajal. Njegove planinske ture so bile vedno bolj zahtevne in pri tem je okusil tudi trdnost skal grebenov in vrhov Julijskih Alp. Postal je član Planinskega društva Jesenice in se aktivno vključil v njegovo delovanje. Hotel je več in več in alpinistična pot se je začela, od strmih pečin v bližnji okolici do velikih sten v osrčju naših gora. Vpisal se je v alpinistični odsek pri PD Jesenice, ki ga je vodil Janez Krušič, eden najboljših alpinistov tistega časa v Sloveniji. Močne in spretno roke so premagovale plezalne smeri v največjih stenah, mejnikih takratnega alpinizma. Velika zagnanost ga je zanesla v strme in prepadne dolomitske stene in v led okovane Centralne Alpe. Bil je član odprave v Durmitor v Črni gori in v navezi z Bertijem Krapežem preplezal najtežje prvenstvene smeri v ostenjih tega čudovitega gorovja. Njegovi najožji plezalci so bili Janez Krušič, Janko Šilar, Slavko Kobilar, Tone Zupan in Berti Krapež. Zaradi izjemne uspešnosti v alpinizmu so ga sprejeli v vrste pripravnikov pri Gorski reševalni službi postaje Jesenice. Kalil se je v vrstah znanih obrazov, s katerimi je nadaljeval pot alpinista in ohranjal zdravo jedro gorskih reševalcev, ki so bili sposobni reševati v najtežjih nesrečah. Po dveh letih pripravništva je postal član GRS Jesenice in sodeloval pri številnih reševanjih, tudi v najtežjih vremenskih razmerah. S soprogo Silvo sta si ob delu zgradila topel dom pod Rebrom v Žirovnici, nato pa se jima je rodil še sin Miro. Za uspešno in prizadevno delo v planinstvu in alpinizmu je prejel bronasto, srebrno in zlato značko Planinske zveze Slovenije, za požrtvovalno delo v vrstah GRS Jesenice pa mu je PZS podelila častni znak GRS za petindvajsetletno uspešno delo. Ko bo vzhajajoče sonce osvetlilo pobočje gora in bo v zahajajočem soncu zažarel vrh Stola, bo v naših srcih trpka bolečina ob misli na Petra – ljubitelja gora, planinca, alpinista in gorskega reševalca.

Pavel Dimitrov

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Foto: Vladimir Habjan

STOPIMO SKUPAJ!

**PLANINKE IN PLANINCI, LJUBITELJI GORA,
IZKORISTIMO MOŽNOST IN NAMENIMO
DEL DOHODNINE NAŠIM GORAM!
NE DA BI NAS TO KAJ STALO.**

Namenimo del dohodnine za varnejšo in urejeno Slovensko planinsko pot od Maribora do Ankarana! Zaradi množičnosti in odprtosti delovanja imamo Planinska zveza Slovenije in večina planinskih društev status organizacije v javnem interesu. Zato smo upravičenci do sredstev iz naslova dohodnine: zavezanci za dohodnino lahko do 0,5 % odmerjene dohodnine namenimo Planinski zvezi Slovenije in/ali planinskemu društvu. Preveč nas je, ki te možnosti še nismo izkoristili.

www.pzs.si

S tako pridobljenimi sredstvi smo letos financirali obnovo poti Kriški podi–Razor, poti z Vršiča do Zavetišča pod Špičkom in naprej do izvira Soče, pot Grohat–Durce in pot z Vršiča do sedla Mlinarica. Stopimo v dolini skupaj tisti, ki se srečujemo na planinskih poteh in ki se zavedamo koristnosti dejavnosti planinske organizacije! Namenimo ji sredstva, ki bi sicer pripadla državnemu proračunu. Davčni upravi (DURS) sporočimo svojo odločitev do 31. decembra letos, lahko tudi s pomočjo predizpolnjenega obrazca na spletni strani PZS.